tarih

AHMET EMİN YALMAN

Naziliğin İçyüzü

YAPI KREDİ YAYINLARI

NAZİLİĞİN İÇYÜZÜ

Ahmet Emin Yalman (Selânik, 4 Mayıs 1888-İstanbul, 19 Aralık 1972) Türk gazetecisi. Mustafa Kemal Atatürk'ün Selanik Askeri Rüşdiyesi'nde yazı ve tarih hocası olan Osman Tevfik Bey'in oğlu, yazar ve çevirmen Rezzan Yalman'ın eşi, tiyatrocu Tunç Yalman'ın babası. İlköğrenimini Feyzi Sıbyan'da (1894), ortaöğrenimini Selanik Askeri Rüşdiyesi'nde (1901) yaptı. Beyoğlu Alman Lisesi'ni bitirdi (1907), Babıâli Tercüme Odası'nda çalıştı (1907-1909). New York Columbia Üniversitesi'nin gazetecilik alanında yeni açılan doktora programının ilk mezunlarından olup gazetecilik alanında doktora yapmış ilk Türk gazetecidir (1914). Dârülfünun'da içtimaiyat (sosyoloji) müderris muavini (1914-1916), Mülkiye Mektebi'nde istatistik müderrisi oldu (1916-1920). Damat Ferit hükümeti tarafından Kütahya'ya (27 Haziran 1919), serbest bırakıldıktan (1 Ocak 1921) sonra da İngilizler tarafından Malta'ya sürüldü (27 Haziran 1921). Kasım 1921'de Türkiye'ye döndü. Mustafa Kemal Paşa ile 1922'de yaptığı bir dizi mülakat başyazarı olduğu *Vakit* gazetesinde yayımlandı. 1923'te Ahmed Şükrü ve Enis Tahsin ile *Vatan* gazetesini kurdu (gazete İstiklal Mahkemesi tarafından 12 Ağustos 1925'te süresiz olarak kapatıldı); *Kaynak* adlı haftalık bir gazete yayımladı (1936); Türk komisyonu üyesi olarak New York sergisi neşriyat müdürlüğü yaptı (1938-1939). 1940'ta *Vatan* gazetesini tekrar çıkarmaya başlayarak 1960'a kadar başyazarlığını yaptı. Adnan Menderes'le birlikte Malatya'da bulunduğu sırada bir suikast teşebbüsünde yaralandı (22 Kasım 1952). 27 Mayıs darbesinden birkaç ay önce hükümeti eleştiren yazıları yüzünden kovuşturmaya uğradı (7 Mart 1960). *Vatan*'daki ortaklarıyla anlaşmazlığa düşünce gazeteyi onlara bırakıp *Hürvatan* gazetesini çıkardı (1961-Kasım 1962). 1960'ta basına yaptığı hizmetlerden dolayı kendisine California ve Georgia üniversiteleri tarafından altın plaka "üstün cesaret armağanı" verildi. Eserleri: *The Development of Modern Turkey as measured by its Press* (1914); *Die Türkei* (1918); *Turkey in the World War* (1928); *Yarının Türkiyesine Seyahat* (1937); *Gerçekleşen Rüya* (1938); *Havalarda 50 000 km* (1943); *Naziliğin İçyüzü* (1945); *San Fransisco'da Neler Gördüm?* (1945); *Turkey in my Time* (1956); *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim* (1970).

AHMET EMİN YALMAN

Naziliğin İçyüzü

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 5385
Tarih - 137

Naziliğin İçyüzü / Ahmet Emin Yalman

Kitap editörü: **Ali Suat Ürgüplü**
Düzelti: **Alper Zorlu**

Kapak ve sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Arzu Yaraş**

Baskı: Promat Basım Yayım San. ve Tic. A.Ş.
Orhangazi Mahallesi, 1673. Sokak, No: 34 Esenyurt / İstanbul
Sertifika No: 12039

1. baskı: Vatan Matbaası, İstanbul, 1945
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Haziran 2019
YKY'de 2. baskı: İstanbul, Şubat 2020
ISBN 978-975-08-4504-8

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
facebook.com/yapikrediyayinlari
twitter.com/YKYHaber
instagram.com/yapikrediyayinlari

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

NAZİLİĞİN İÇYÜZÜ

Yayın notu: *Naziliğin İçyüzü*'nün ilk basımındaki yazım tercihleri günümüz kurallarına göre düzeltilmiştir.

Önsöz

Tarihin en büyük kasırgası sonuna gelmek üzeredir. Naziliğin çökeceği gün yakındır.

Dünyanın başına bu kadar felaket getiren bu facianın içyüzü nedir? Bunu herkes merak eder. Merak etmesi ve hakikati öğrenmesi de lazımdır. Çünkü bu gibi felaket istidatlarını bundan sonrası için önlemeye çalışmak her aklı başında insanın vazifesidir.

İşte bunu düşünerek *Vatan*'da "Naziliğin İçyüzü" adlı bir yazı serisi neşretmeye başlamıştım. Gazetenin müddetsiz tatile uğraması üzerine araya çok zaman girdiği için daha fazla beklemeyerek kitap halinde neşrini doğru buldum.

Bu küçücük eser esaslı bir etüt olmaktan çok uzaktır. Naziliğin iç manzarasını ancak gazeteci gözüyle gelişigüzel bir tarzda belirtmeye çalışmaktadır.

Fakat daha derinlere gitmeye vakti olmayan bir okuyucuya toplu ve açık bir fikir vermeye her halde kâfi gelebilir.

Eseri hazırlarken arkadaşım İhsan Boran'dan yardım gördüm. Kendisine burada da teşekkürlerimi bildirmeyi vazife sayarım.

A. E. Y.

— 1 —
Meçhule doğru yol alan tren

1933 Ağustosu'nun 28'inci akşamındayız. *Avrupa'nın İçyüzü**, *Asya'nın İçyüzü*** adlı iki eseriyle dünya ölçüsünde bir şöhret kazanmış olan John Guenther Londra radyosundan dünyaya hitap ediyor. Bu derin görüşlü Amerikalı muharrir harbin kokusunu almıştır. Haftalardır Avrupa'yı baştanbaşa dolaşıyor, her köşeden intiba ve heyecan topluyor, intibalarını da tazesi tazesine radyodan dünyaya duyuruyor.

Guenther, İkinci Cihan Harbi'nin arifesinde Avrupa'nın arzettiği manzarayı Ağustos'un yirmi sekizinci günü akşamı şöylece tasvir ediyor:

"*Avrupa kıtası kocaman bir trene benziyor. Trenin her kapısı ve penceresi mühürlüdür. İçinde 350 milyon yolcu var. Yolcular, trenin meçhul hedeflere doğru gittiğini, uçurumlara doğru yol aldığını biliyorlar, fakat pencerelerin perdeleri inmiştir. Dışarısını göremiyorlar. Zaten içerisi de zifiri karanlıktır. Orasını da gördükleri yoktur. Treni ileri sürenleri görmek ve onlara meram anlatmak da imkânsızdır. Avrupa halkı, canını, malını, akıbetini uçurumlara doğru taşıyan treni kimin sürdüğünün de pek farkında değildir.*"

Fakat Guenther'in kendisi, üç yüz elli milyon insanın, daha doğrusu yirminci asrın ortalarına doğru dünya yüzünde yaşayan milyarlarca mahlukun mukadderatını meçhullere doğru sevkeden adamın ismini pek iyi biliyor. Bu adamın adı Hitler'dir. Dünya kuruldu kurulalı insanlığa en pahalıya mal olan adamdır. Bu bakımdan Napolyon Bonapart, Hitler'in yanında ehemmiyetsiz bir cüce kalır. Garip bir tesadüf eseri olarak her ikisi tam on ikişer sene hüküm sürmüşlerdir. Hitler'in insanlığa kaça mal olduğunu para ile ifade etmek lazım gelse trilyonluk rakamlar aramak icap eder. Akan sellerle kana, yıkılan kültür kıymetlerine paha biçmek imkânsızdır.

Yalnız şurası var ki Amerikalı muharrir, harbin arifesinde Avrupa'nın halinden uzaktan uzağa acıyarak bahsederken şunu aklına getirmemiştir: Avrupa tek başına uçuruma doğru giden bir tren halinde değildir. Bütün dünya aynı kasırgaya tutulmuş bir gemidir. İnsanların hepsi de aynı geminin yolcularıdır...

Dünyanın en azman macera kahramanının arkasında dünyanın en büyük macerası saklı duruyor. Hepimizde bu maceraya dair katre katre malumat

---

* *Inside Europe*, Harper & Brothers, New York 1936 (ed. n.).

** *Inside Asia*, Harper & Brothers, New York 1939 (ed. n.).

var. Fakat işin içyüzü hakkında tam bir fikir sahibi olanlarımız azdır. Nazi hareketi asıl başlarken biz kendi canımızla uğraşıyorduk. Ondan sonra da olanın bitenin içyüzünü bir türlü haber alamadık; çünkü işin içinde normal siyasi münasebetler ve sıkı iktisadi alışverişlerde bulunduğumuz bir memleketin devlet reisi vardı.

Nazilik hakkındaki malumatımızın bu kadar noksan olması bize pahalıya mal olmuştur; çünkü sırf bu yüzden dünya davalarını yanlış anlayanlarımız, yanlış hükümler verenlerimiz, Nazi telkinlerine ve propagandalarına az, çok kapılanlarımız olmuştur.

Hiç olmazsa Nazi Almanyası'yla münasebetlerimiz kesildikten sonra Naziliğin içyüzünü öğrenmek okuyucunun hakkıdır. Bu boşluğu doldurmak da bir Türk gazetesi için tabii bir vazifedir.

Naziliğin hikâyesi yalnız Hitler'in maceralarından ibaret değildir. Bu mühim hikâyenin içinde bir taraftan Hitler'in geçmişten devir aldığı ruhi ve içtimai mirasın, diğer taraftan geçen harbin sonundaki barış imkânlarını sıfıra indiren cahil ve mağrur müttefik politikacılarının yeri vardır.

Hitler, geçen harbin sonunda terhis edilen ve iş bulamayan milyonlarca Alman askerinden biriydi. İtaatli ve fedakâr birer sıfat ile vazifesini yapmış olmakla beraber gösterdiği kabiliyet bakımından kendisine ancak bir manganın idaresi emniyet edilebilmişti. İnsanların toptan öldükleri, kadroda yerlerin bol bol açıldığı ve kabiliyetli adama şiddetle ihtiyaç bulunduğu bir devirde askeri amirleri kendisine bir çavuşluğu bile çok görmüşlerdir.

İşte böyle bir adam, türlü türlü basamaklara basarak tarihin en azametli bir rolüne yükselmiştir. Bu basamakların arasında Bismarck'ın demir iradesiyle açtığı izleri, sakat kollu İmparator İkinci Wilhelm'deki düşkünlük duygusunu, Wagner'in musiki ve düşünce sistemini, Nietzsche'nin tahrife uğrayan fikirlerini, pancermen siyasi programını, garp memleketlerindeki uyuşukluk ve gafleti, Alman milletindeki bir takım vasıf ve istidatları zikretmek mümkündür. İş bulamayıp Münih birahanelerine düşen bina nakkaşı, önüne çıkan basamaklardan tırmanmış, karşılaştığı boşluğu doldurmayı bilmiştir.

Bu yükselme ve bunu takip eden sukut, tarihteki en heyecanlı hadiselerden biridir. Dünyanın hasta, çok hasta olduğunun da en canlı delilidir.

Bunu takip edecek sütunlarda Hitler'in yükseliş ve sukutunun ana çizgilerini, vesikalarını belirtmeye çalışacağız.

— 2 —
Hesaba gelmeyen bir mahluk

Alman milleti yakında mahkûm sandalyesine oturtulacaktır. Bir tek nesil içinde dünyayı iki defa umumi harbe sürüklemenin hesabı kendisinden sorulacaktır.

Bütün insanlar, harp denilen hastalığın dünya yüzünden kalkmasını istiyorlar. Bu hastalığa Almanlarda hususi bir istidat bulunduğu fikri zihinlere hâkimdir. Bunun sebeplerini anlamaya, ona göre tedbir ve tedavi aramaya herkes merak edecektir.

Ortada yalnız Hitler'in ve daha birkaç kişinin şahsi suçu olduğu söylenerek işin içinden çıkılamaz. Derine gitmek, davanın asıl künhüne varmak, Naziliğin içyüzünü geçmişteki kaynaklarıyla beraber gözden geçirmek lazım gelecektir.

İşin doğrusu şu ki Alman hiç hesaba gelmeyen bir mahluktur. Ortaçağı kavga ve dövüşle geçirmiş, milli birliğe varamamıştır. Almanların müşterek bir dilleri, müşterek kültürleri, müşterek zevkleri var. Fakat asırlarca müddet memleketlerinin her köşesinde başka bir hanedan hüküm sürmüş, ayrılık muhitleri kurulmuş, ayrı ayrı mezheplere tapınılmış, küçük entrikalar, kıskançlıklar zihinlerde yer etmiştir. Bu ayrılık ve başkalık vakit vakit kuvvetli adamlar yaratmış, şiddet ve tahakküm ihtiyacını devirden devire devam ettirmiştir. Kesif bir nüfus dar bir sahada yaşamak için karınca gibi çalışırken başka milletlerin dünyaya yayılmaları, başkalarını esir gibi çalıştırmaları, keyif ve debdebe sürmeleri Almanların ağzının suyunu akıtmıştır. Onlar gibi olmak için silahlanmak, maceralara atılmak, dünyayı hem askeri, hem de iktisadi silahlarla fethetmek hevesini duymuşlar, bu ihtiyaçla dünyanın en mükemmel askeri makinesini yaratmışlardır.

Elde silah olunca ilk fırsatta kullanılır. Almanlar da silahlarını vakit vakit kullanmışlar veya şakırdatmışlardır. Bu gidiş içinde sayısı çok geniş bir askeri sınıf aristokrat mevkiine çıkmış ve zaten çok bereketli olan kan aristokrasisinin yanında yer almıştır. Bir taraftan da bir para aristokrasisi alıp yürümüş, bunun yanında da asalet unvanlarına benzer türlü türlü unvanlar taşıyan bir kırtasiyecilik aristokrasisi peyda olmuştur.

Fikir ve sanat adamları bu gidiş içinde öksüz kalmışlar ve Aristo'nun tasvir ettiği feragatli fikir aristokratlarını bolca yetiştirmekle beraber memlekette hâkim bir hale koyamamışlardır. Fikir adamlarından bir kısmı, hükümet-

ten unvanlar ve mevkiler alarak hâkim gidişe uymuşlar ve kısırlaşmışlardır. Müstakil kalanlar medeni kıymetler hesabına harikalar yaratmışlardır. Fakat bu bilgilerden birçok seçmeler, kendi muhitlerine ısınamayarak başka yurtlara hicret etmişler, hele Amerikan varlığını yaratmakta pek mühim bir rol oynamışlardır. Alman âlimlerinin fikirleri dünyanın birçok yerlerini nura boğmuş, yeni medeni cereyanlar açmıştır. Fakat asıl kendi memleketlerinin ruhuna işleyememişler, şahısta kalmışlar ve memlekette zaten mevcut ayırıcı amilleri bir kat daha çoğaltmışlardır.

Bu tesirlerin altında vasati Alman çok garip bir mahluk halinde kalmıştır. Asırlarca süren rekabet ve didişmenin tesiri altında çok becerikli, çok çalışkan bir insan olarak yetişen bu mahlukun ruhunda en ileri, en geri, en medeni ile en barbar, en ince ve hassasla en kaba ve haşin hisler yanyana yaşamıştır. Bunlar bir türlü bir kazanda kaynayarak durulmamış, dünya yüzündeki en büyük istikrarsızlık ve rahatsızlık amilini yaratmıştır.

Haniya istikrar bulmamış jeoloji tabakaları vardır ki her zaman zelzele şeklinde sarsıntı ve çöküntüler geçirmeleri beklenir. İşte Alman seciyesindeki hudutsuz tenakuzlar da hem Almanya hesabına hem de bütün dünya hesabına devamlı sarsıntı ve çöküntü istidatları meydana getirmiştir.

Bu istidatlardan bir taraftan şiddet ve tahakküm şeklinde bir nizam, diğer taraftan devamlı bir harici macera ihtiyacı doğmuştur. Demokrat memleketlerin kurdukları gönül hoşluğuyla anlaşma ve işbirliği gidişi yerine Almanya'da tahakküme dayanır bir münasebet tarzı gelişmiştir. Kim mevki, unvan, seciye bakımından kuvvetli ise diğerine tahakküm etmiş, bu hal de tabii diye kabul olunmuştur.

Kabahat her halde Alman insanının değil, orada kurulu olan siyasi ve içtimai muhitin... Çünkü Alman insanı o muhitten çıkarılıp başka bir muhite gidince derhal uymuş ve anayurduyla siyasi bağlantısı kesilmek şartıyla en mükemmel imtihanlardan geçmiştir.

Bugün dünyanın karşılaştığı dava şudur: Alman ruhunda istikrar yaratmak, muhitin şartlarını değiştirmek ve Alman dünyasını diğer memleketlerle beraber çalışacak ve kendisine güven gösterilecek bir hale koymak...

Bunun da çaresi her halde intikam ve şiddet değildir; sevgi, anlayış ve tedavidir. İntikam ve şiddet, Alman ejderinin yaşamak ve gelişmek için muhtaç olduğu, hasretini çektiği gıdadır. Geçen harpten sonra geçirilen tecrübe bunu kâfi derecede belirtmiştir.

— 3 —
Bismarck'ın çürük mirası

Alman ufuklarında demir gibi bir adam peyda olmuştur. Adı Bismarck... Ağza alınırken bile kudret ve dehşet ifade eden bir isim...

Bu büyük çapta Alman, Fransızlarla kavgaya tutuşmuş, kazanmış, Almanya'nın şiddetle muhtaç olduğu birliği bu zaferin temelleri üzerine kurmaya çalışmıştır. Birliğin zahiri şekli mükemmel... Gönül hoşluğuna dayanan bir nevi federasyonu andırıyor. Fakat işin içinde gönül hoşluğu unsuru pek sathidir. Asıl esasta; tahakküme dayanan bir imparatorluk var. İcap eden birleştirici amili de Prusya'nın üstünlüğü ve tahakkümü ve Prusya kralının Alman imparatoru olması temin ediyor. Bütün muğlak mekanizmayı bir tek el hiçbir esaslı kontrole tabi olmadan sevk ve idare ediyor. Bu el imparatorun veya emniyet ettiği adamın elidir. Ortada epeyce konuşma hürriyeti ve tolerans vardır. Mücadeleler neticesinde parça parça bir takım demokrasi hakları koparılmıştır; fakat bunların umumi gidiş üzerine olan tesirleri mırıldanma ve çırpınma hududunu geçmiyor.

Bismarck kuvvete tapan bir adamdır. Kudreti elinde tutmaktan hoşlanıyor. Bunu gösteriş ve debdebe için değil muayyen bir maksat için kullanmayı biliyor. Siyasi oyunlarda ustadır. Muvazeneyi hiç kaybetmiyor, zorlukları yenmenin, gözüne kestirdiği bir hedefe varmanın hazzını duyuyor.

Fakat yaptığı iş, kendisinin şahsi bir sporu, bir oyuncağıdır. Elinden geldiği müddetçe bir şeyler kuruyor, bir şeyler yapıyor. Fakat kuvvetli adamların çoğunda görüldüğü gibi, eser tamamıyla şahsi ve muvakkattir. Yarın için çalışmak, Alman milletinde devamlı ve temelli bir ruh yaratmak gibi feragate Bismarck'ta tesadüf edilemez.

Tarihin belki en kudretli Alman diye kabul edileceği adam, devrinin hiçbir Alman fikir adamını tanımıyor. Tanımaya vakti de arzusu da yoktur. Politikadan ve kudret oyunlarından başka bir şeye alaka duymuyor. Diğer taraftan milyonlarca insanın mukadderatıyla serbestçe oynadığı halde insanları sevmiyor, aksine olarak nefret ediyor. Yalnız ağaçları, hayvanları ve karısını seviyor. Yumuşak kalpli bir vahşidir.

Bismarck bir aralık musikiye merak sardırmış, Beethoven ile düşmüş kalkmıştır. Fakat sonra "Musiki beni pek fazla tahrik ediyor" diyerek musikiyi bütün muhitinden defetmiştir.

Bismarck'ın devrinde iki büyük Alman yaşıyor: Wagner ve Nietzsche. Demir Başvekil, Wagner'den nefret ediyor, büyük Alman fikir adamını ise hiç tanımıyor.

Bismarck, şevketli ve itibarlı bir bina kurmuştur. Avrupa'nın mukadderatına hâkimdir. Fakat Alman imparatorluğunun en nüfuzlu zamanında tarih âlimi Burckhardt ortaya çıkıyor ve Alman imparatorluğunun yıkılmaya mahkûm olduğunu bağıra bağıra ilandan çekinmiyor. Burckhardt aslen İsviçrelidir. Fakat Alman diliyle yazı yazan en büyük tarihçi diye kabul edilmiştir. Kendisini bu kanaate sevkeden sebep, imparatorluğun maddi kuvvet üzerine kurulması, ideal fikir kıymetlerinin ve sevginin bu muazzam binanın harcına hemen hemen hiç karışmamasıdır.

Almanlar dev gibi insanlardır. Rüya görmedikleri zamanlarda çok çalışıyorlar, her şeyi mükemmel yapıyorlar, fakat işin bir tarafını mutlaka noksan bırakıyorlar. En yakın görünen hedef için azami gayreti ve itinayı gösteriyorlar, fakat ondan sonra gelen merhale için hiçbir hesapları ve hazırlıkları yoktur. Atıldıkları mücadelelerde daima büyük zaferler kazanırlar. Fakat son zaferi elden kaçırırlar.

Bismarck, kendine göre bir bina kurmaya çalışırken diğer bir adam o binayı günün birinde yıkmak için hiç beklenmez şekilde kundaklar hazırlamakla meşguldü. Bu adam bir musiki üstadıdır. Hakikatte zaten zıtlar arasında çırpınan Alman ruhunu bütün bütüne bulandıran ve zehirleyen adamdır. Bu garip adamın ismi Wagner'dir.

Wagner 1813 ile 1883 arasında yaşamış, Hitler daha doğmadan ölmüştür. Fakat kendisini Hitler'in başlıca fikir ve ruh babası diye kabul etmek mümkündür. Bütün Nazi faciası Wagner'in ruhundan kopmuş muazzam bir operadır ki oynanması on iki yıl sürmüş ve aktörleri arasına hemen hemen bütün insanlar karışmıştır.

— 4 —
Naziliğin asıl babası: Wagner

Wagner'i harici âlem büyük bir musiki üstadı olarak tanıyor. Alman olmayanların Wagner'in eserlerinin mevzu ve metniyle ve sanatkârın şahsiyetiyle alakaları azdır. Onlar Wagner'den yalnız musiki zevklerini tatmin edip geçiyorlar. Fransızlar, bir vakit Wagner'in operalarına kucaklarını açtıkları zaman, bu eserlerin Alman halkına şeytani bir takım istidatlar vereceğini ve günün birinde ortaya bir Hitler çıkmasına hizmet edeceğini pek tabii olarak hatırdan bile geçirmemişlerdir.

Emil Ludwig *Almanlar** adlı eserinde Wagner'i doğrudan doğruya bu rolde tasvir ediyor ve Naziliğin en esaslı temel taşı diye gösteriyor. Onun anlattığına göre Wagner büyük bir dâhidir; fakat dâhilerden birçoğu gibi muvazenesiz ve hasta bir tarafı vardır. Bu küçük cüsseli adam, hiç sükûnet bulmayan cinsiyet hislerinin devamlı surette esiridir. Normal bir hal tanımıyor. Bazen hazzın en azgın ve baş döndürücü yüksekliklerine çıkıyor, bazen de tiksintinin en aşağı derecesine iniyor.

Kendisine en büyük musiki üstadı muamelesi edenlere bile kızıyor. Musikide yeni ufuklar açmak, yeni tesirler yaratmak; kendisi için bir gaye değil ancak bir vasıtadır. Alman halkına musikisiyle yaptığı telkin ve tesirleri on ciltlik eserinde terbiye vasıtalarıyla tamamlamaya çalışıyor. Telkin kudreti yamandır. Alman halkının yalnız sanat zevkine, yalnız ruhuna hitap etmekle kalmıyor, bütün cinsi meyil ve istidatlarını harekete getirmeyi biliyor. Kendilerini bu yoldan tesiri altına alıyor.

Wagner, eski Cermen ilahlarını cinsi bakımdan birer dev diye gösteriyor. Bunların dişileri daima kızgın bir halde duran kadınlardır; erkekleri şehvet ve saldırış rüyalarından hiç baş kaldırmazlar. Daima sinirli, daima heyecanlı, daima hasretlidirler. Bazen bu tesir altında kıvranırlar, fakat bazen de kurtuluş ve masumluk arzuları duyarlar, bunun tesiri altında da müphem bir şeyler ararlar. Almanlar zaten anlaşılmaz ve müphem şeyleri berraklığa tercih eden adamlardır. Wagner de onlara daima istediklerini veriyor.

Wagner, bu usullerle harekete getirdiği alakaları maksadı için pek iyi kullanarak altın, yaldız, sırmadan, kişneyen atlardan, kılıçlardan, dev gibi erkeklerden, dağ gibi kadınlardan ibaret bir dekor içinde Alman gencine

---

* *The Germans*, Hamish Hamilton, Londra, 1942 (ed. n.).

bir şehvet ve debdebe rüyası aşılıyor ve bunun içinde dünya hâkimiyeti hasretini ve ölümü şerefli ve cazip bir şey göstermek meylini de karıştırıyor. Bunların hepsine sisli bir musiki havası katılıyor. Bayraklar, geçit resimleri, alaylar arasında Almanlığı bugünkü modern asırdan koparıyor, eski iptidai zamanlardan gelen barbarca duygulara bağlıyor.

Fakat bu iptidai hislere bir taraftan da son asırların dinamik duyguları ilave edilmiştir.

Wagner, Alman gencini kâh bâkire Brunhilde'ye tecavüz şeklinde bir sahneye çekiyor, kâh Venüs'ün muhitinde sevgi sahneleri gösteriyor. Fakat mutlaka ve daima tehlikeli şekilde tahrik ediyor ve şahlandırıyor. Bütün eski Alman efsanelerini maksadı için canlandırıyor; fakat dilediği gibi değiştirmekten ve tahrif etmekten çekinmiyor. Nibelungen efsanesi üzerinde uzun uzadıya duruyor. Oradaki simaları daha mübalağalı, daha yalancı, daha aldatıcı, daha taşkın ve azgın bir hale koyuyor. Gitgide herkes eski Cermen efsane âlemini Wagner'in tasvir ettiği gibi kabul etmeye o kadar alışıyor ki mesela General Ludendorff, Alman milletini zindeleştirmek için eski Cermen içtimai muhitini canlandırmak istediği zaman bütün ilhamını hakiki kaynaklardan değil, sadece Wagner'den alıyor.

İki harp fırtınası esnasında, bu asrın ölçülerine hiç uymayan hareketleri göze çarpan Alman milletinin karakterinde Wagner'in tesiri her cihetle büyüktür. Berraklıktan uzak araştırma ve hasretlerle, istikrarı olmayan ihtiraslarla, sükûnetle âni fırtına arasında değişen arzularla Almanları çileden çıkarıyor. Telkin etmek istediği duyguları o kadar çok tekrar ediyor ki bu tekrar sayesinde en uzak bir hayal, hakikat manzarasını alıyor. Zaten Nazilerin tatbik ettikleri propaganda usulü de bundan başka bir şey değildir.

Wagner için başarı vaat eden her hareket caizdir. Faziletin, sebatın manası yoktur. Boyuna Bismarck'a mektuplar yazıyor ve ikbale kavuşmaya, umumi hayatta faal roller oynamaya çalışıyor, cevap almayınca yeise düşmüyor. Tekrar yazıyor. Bir vakitler Alman düşmanıdır, sonra koyu vatansever kesiliyor. İhtilalcidir, sonradan hanedan dostu oluyor. Nikbinlikten bedbinliğe dönüyor. Büyük Alman fikir ve sanat adamları arasında yeni imparatorluğu severek kabul eden, Bismarck'ın tarafını tutan yalnız kendisidir.

İşte Hitler, kendi küçük muhitinin bütün adamları gibi, Wagner'e tapıyor ve işsiz bir eski onbaşı mevkiinden dünyanın en kudretli adamı mevkiine uçmak için icap eden hızı, hayali ve cüreti en ziyade Wagner'den alıyor.

— 5 —
Soyguna uğrayan bir ölü

Nazilik mezhebinin türlü türlü peygamberleri vardır. Bunların arasında başlıca mevkilerden birini 1844 yılında doğan ve 1900 yılında ölen Nietzsche almaktadır. Halbuki hakikat şudur ki on dokuzuncu asrın yetiştirdiği en büyük insanlardan biri olan Nietzsche'nin fikir mirası, ölümünden bir çeyrek asır sonra barbarların ve yağmacıların eline düşmüş, üstadın hedeflerine tamamıyla aykırı maksatlar için kullanılmıştır. Eğer bu büyük adam, mezarından kalkıp Nazilerin kendisine oynadıkları oyunu görseydi, nefret ve gazaptan ibaret bir volkan kesilirdi.

Nazilik, ahlaki, insani ve medeni kıymetler gibi akli bilgiyi de hor görmüş ve düşman saymıştır. Fakat ilim sahalarında kendisine yarayacak sandığı ne bulmuşsa çalmış ve bunları güttüğü bir davanın delili diye tamamıyla keyfi surette kullanmıştır.

Nietzsche, en müspet görüşlü, en muvazeneli dahilerden biri sıfatıyla, yıpranmış düşünceler âlemini terketmiş, iki bin küsur yıl evvel Aristoların, Eflatunların içinde yaşadıkları fikir âlemine yükselmiş, onların görüş ve düşünce tarzını on dokuzuncu asrın ilmiyle mücehhez olarak canlandırmıştır.

Nietzsche demokrasiyi son hedef olarak kabul etmiyor, Hıristiyanlığın yarattığı telakkileri gerilik diye karşılamayı tercih ediyor, ancak aklın emirlerine göre ayarlanmış bir âlem istiyor. Bu âlemde hasta uzuv teşkil edecek fertler suni surette yaşatılmıyor, seçmeler yetiştirmeye kıymet veriliyor. Bugünkü insana üstün tipler yaratılıyor ve bunlar arasından da aklın ve faziletin en yüksek derecelerine yükselmiş meziyetli, feragatli, faydalı liderler yetişiyor.

Nietzsche'nin bütün insanlık için aradığı yeni hedefler Naziler tarafından Almanlık hesabına inhisar altına alınıyor, bunların ilmi ruhu soyuluyor, ve insan tipi yetiştirecek bir ileri gidiş değil, barbar azmanı yetiştirecek bir mürteci gidiş haline indiriliyor.

Halbuki büyük Alman filozofu, memleketi hesabına inhisar ve tahakküm arayan müfrit bir milliyetsever olmaktan çok uzaktı. Henüz otuz yaşında bulunduğu bir sırada vatanının Fransa'ya karşı büyük bir harp kazandığını, birleştiğini, kuvvetlendiğini görmüştür. Yükseliş hasretleriyle içi yanan bir adam sıfatıyla buna sevinmesi, rüyalarının gerçekleştiğine hükmetmesi beklenebilirdi. Fakat Nietzsche hiç de öyle bir meyil göstermemiştir. O sıralarda Almanya'da yaşayan bir ecnebi sefiri: "Bismarck, Almanya'yı büyüttü fakat

Almanı küçülttü" demişti. Alman filozofu da bu görüşe iştirak ederek harpteki zaferin ve Prusya tahakkümü altındaki zoraki bir birliğin Almanya'da fikri ve ruhi kıymetleri alçalttığına ve üniforma ve unvan iptilası yarattığına hükmetmiştir.

Nietzsche 1870 ilkkânununda yazdığı bir yazıda diyor ki: "Harp sahalarından fikri varlık hesabına düşmanlar yetişecektir. Bu bakımdan en fena neticeler bekliyorum. Yalnız ümidim şudur ki baskı ve sıkıntının fazlalığı günün birinde aklı ve bilgiyi esaretten kurtaracak ve serbest fikri gelişme imkânlarına yol açacaktır.

Bir müddet sonra şu sözleri ilave ediyor: "Ne kadar fazla silahlanırsa silahlansın, bir kirpi gibi her tarafına ne kadar silah takarsa taksın, Almanya hakkında hiçbir saygı duymuyorum. Bu silahlı âlem, Alman ruhunun en alık ve zelil tarafını temsil ediyor. Yeni imparatorlukla uzlaşanları hiçbir zaman affetmeyeceğim."

Emil Ludwig *Almanlar* adlı eserinde Nietzsche'nin bu sözlerini tekrar ettikten sonra diyor ki: "Büyük fikir adamı, Bismarck'ın kurduğu tahakküm âlemi hakkında böyle düşünceler beslediğine ve bu âlemin fikir kıymetlerini hiçe indirmesine bu kadar kızdığına göre onun yüzlerce kere katmerlisi olan Nazi rejimini görseydi acaba ne diyecekti?"

Nazi liderleri, fikri kıymetleri hiçe saymakla iktifa etmiyorlar; kendi kendilerine iftihar ve gururla *barbar* unvanını veriyorlar. Bismarck'ın yaptığı şey, adalet ağacının nihayet birkaç yaprağını koparmaktan ibaretti; halbuki Nazilik bu ağacı balta ile kökünden kesmiştir."

— 6 —
Nietzsche'nin acı hükümleri

Umumiyetle fikir adamları, kendi milletlerinin noksanları ve hataları hakkında bile olsa hakiki kanaatlerini ortaya vurmak mesuliyetini taşırlar. Milli gurur, halkın hislerini okşamak arzusu, menfaat, mevki gibi bir saikle kendi milletine dalkavukluk ve huluskârlık etmekle bir şahsın dalkavuğu olmak arasında* fark yoktur. Çünkü milletlerin ihtiyacı, mevcut bir kötülüğün örtbas edilmesi ve ortalığın uyuşturulması değil, açığa vurulması, teşhis ve tedavi edilmesidir.

Böyle olmakla beraber hemen her memleketin fikir adamlarında kendi milletine ait noksanları ve fenalıkları iyiye yormak ve harice karşı kendi memleketini en iyi tarafından göstermek meyli vardır.

Bunun başlıca istisnası on dokuzuncu asrın Alman fikir adamlarıdır. Bunlar, belki ilim lisanıyla hususi bir muhite hitap ettikleri için tenkitleri halkı kızdırmamış ve en acı tarizlerine tahammül gösterilmiştir. Almanlığı tenkitte en ileri giden de, Alman milli ifrat hareketi tarafından peygamber diye kabul edilen Nietzsche'dir.

Büyük Alman filozofu, bir eserinde diyor ki: "Bu memleketi ne gibi adamların idare ettiğini düşündükçe Alman olduğuma utanırım. Almanya'da yaşayan bir adam, daima kötü insanların refakatinde bulunmak hissini duyar. Almanlar ahlaken ne kadar düşkün olduklarının farkında değildirler ki düşkünlüğün en aşağı derecesi de bu şuursuzluktur. Başka memleketlerdeki milletlerden daha yüksek bir ahlaki seviyeye yükselmek arzusunu duyamadıktan sonra dünya yüzünde bir Almanya mevcut bulunmasının ne manası var? Hele Şimali Almanlar arasında bulunduğum zaman günün birinde serbest bırakılmayı sabır ve tevekkülle bekleyen köleler arasında bulunuyormuşum gibi bir his duyuyorum. Bence Alman'ın tarifi şudur: Emre itaat ve marş, marş!...

Almanya'daki mücadeleler daima boşuna olmuştur. Almanlar ya zaten dünya yüzünde mevcut olan veya ortadan kalkan ve geri gelmesine ihtimal bulunmayan gayeler için mücadele edegelmişlerdir. İşte açıktan açığa söylüyorum: Almanlar benim düşmanlarımdır. Kendilerinden nefret ediyorum. Çünkü makbul saydıkları fikir ve kıymetlerin hiçbiri temiz ve saf değildir. Almanlar cebindirler. Mertçe "evet" veya "hayır" demekten korkarlar. Bin

* Burada asıl metinde *hususunda* yazılmış, mana bakımından *arasında* olması gerektiğinden düzeltildi (ed. n.).

seneden beri ellerini ne tarafa uzatmışalarsa mutlaka karıştırmışlar ve bulandırmışlardır.

Almanlar kendi kendilerini aldatmayı ve hakikatleri asıl hakiki renginde görmemeyi adeta bir meziyet sayarlar. Aralarında nasılsa bir istisnaya tesadüf ettikçe insan fevkalade bir haz duyar.

Almanlar ufak tefek şeylerde iyi huylu görünen kimselerdir. Her günlük maddi zevklerinde ölçü tanımazlar. Rüyalarında azgındırlar. Ruhları itaate göre ayarlanmıştır. Kendilerinden büyüklere sadakat gösterirler, birbirlerini kıskanırlar, bazen mırıldanırlar, fakat asıl meyilleri hallerinden hoşnut olmaya doğrudur. Almanlar tehlikeli bir millettir, çünkü kolayca sarhoşluk haline düşerler. Bütün Avrupa'da mevcut Alman varlığı, Slavlığa basamak hizmetini gören bir varlıktır. Almanya'nın hiç farkında olmadan oynadığı rol, Avrupa'nın Pan-İslavizmin hâkimiyeti altına düşmesi için zemini hazırlamaktan ibarettir."

Dünyada bir Sovyet ihtilali cereyan etmeden ve Rusluk kuvvetlenmeden yarım asır evvel yazılan bu sözler, Nietzsche'nin hadiseleri ne kadar derinden gördüğüne çok canlı bir delildir.

Tuhafı şu ki Naziler, Alman filozofunu, ırk nazariyesini icat eden adam diye gösterirler. Halbuki Nietzsche ırk fikriyle alay eden ve bunun şiddetle aleyhinde bulunan adamdır. Bu bahis hakkında şöyle diyor: "Bugünkü Avrupa, ırkların birbirleriyle asırlardan beri karışmasından meydana gelen bir muhittir. Öyle olduğu halde ırk saflığı hakkında iddialara kalkışılması, ancak dar görüşe ve zillete delalet edebilir. Irk saflığı makbul bir şey değildir. Hakiki medeniyet ve kültür, ancak ırkların birbirleriyle mezcoldukları muhitlerde vücut bulmuştur. Bir tavsiyem: Eğer saf bir ırka mensup olduğunu iddia eden bir adamla karşılaşırsanız o küçük adamla derhal münasebeti kesiniz."

Almanya'da siyasi ve askeri kuvvetle fikri kuvvetin biribirinden ne kadar ayrı olduklarının en kuvvetli delili şudur ki Bismarck ile Nietzsche gibi, aynı devirde yaşayan iki büyük Alman, birbirleriyle hiçbir zaman tanışmamışlardır. Şu garip tesadüfe bakın: Bismarck mevkiinden atıldığı sıralarda Nietzsche uzun bir hastalığa tutulmuş, her ikisi de ömürlerinin son on senesini muattal bir halde geçirdikten sonra hemen hemen aynı zamanda ölmüşlerdir.

Bismarck kudrete tapmasına rağmen Almanların dünyaya hâkim olabileceklerine hiçbir zaman ihtimal vermemiş, Nietzsche ise tenakuzlar ve rüyalar içinde yaşayan, bazen iyi huylu görünen, bazen aksiliği tutan Almanları böyle bir istidattan tamamıyla mahrum görmüştür.

— 7 —
Nazilikte İkinci Wilhelm'in mesuliyet payı

Almanya'da Nazilik gibi bir hareket başgöstermesinin ve Hitler gibi birinin Almanya'nın mukadderatına, hatta bir aralık dünyanın mukadderatına hâkim olmasının başlıca mesuliyetini İmparator İkinci Wilhelm taşır. Zaten Alman bünyesinde bir tek adamın cesareti altına düşmek istidadı olduğunu Hitler'den evvel İkinci Wilhelm belirtmiştir. Hitler'in öncüsü odur.

Alman milleti gibi yüksek ve ileri bir millete nasıl oluyor da bir tek adamın keyfi istibdadına karşı bünyesi hiçbir mukavemet kudreti göstermiyor? Yeni dünyanın başlıca davası diye yarın Alman işini ele alacak insanlar bu suallere cevap aramayı iş edineceklerdir. Geçen harpten sonra dünyayı tedavi vazifesiyle güya meşgul olanlar, bu işin içinden çıkamamışlar, Alman bünyesini tedavi edecek yerde aksine olarak hastalığın azmasına sebep olmuşlardır. Bu yüzden İmparator Wilhelm'in çok korkunç bir modeli olarak Hitler, on iki sene müddet iktidar mevkiini zaptetmiş ve çıkardığı İkinci Cihan Harbi'yle bir numaralı Cihan Harbi'nin fecaatini gölgede bırakmıştır.

İmparator Wilhelm kötü niyetli bir adam mı idi? Elbette değildi. Almanya'nın her halde iyiliğini istemiş, bu maksatla da bir takım iyi işler de görmüştür; fakat geniş bir kudrete konan her seciyesi zayıf adam gibi iktidar mevkiini şahsi bir çiftlik gibi kullanmak, daima tek başına buyurmak istemiş, hükümet mekanizmasını muattal bırakmış, kendi memleketini maceradan maceraya sürüklemiştir.

İmparator Wilhelm Alman tahtına çıkmasaydı yüzde yüze yakın bir ihtimalle insanlığın mukadderatı bambaşka bir seyir takip edecek, birinci ve ikinci cihan harpleri olmayacak, Hitler hayatını bir yapı nakkaşı olarak sonuna getirecekti. Rus ihtilali de belki bugünkü şeklinde baş göstermeyecekti.

Wilhelm'den evvel Almanya'ya hâkim olan Bismarck da müstebit bir adamdı; hürriyetten hiç hoşlanmazdı. Fakat hiç olmazsa dünya siyasetinde ölçülü emelleri vardı. Almanya hesabına emperyalizm aramadıktan başka bütün dünya hesabına da harpleri önlemeyi iş edinmişti. Rusya ile kurduğu devamlı anlaşma, harp ihtimallerine karşı vücuda getirilmiş en sağlam barajlardan biriydi. Avrupa'yı tam bir muvazene halinde tutuyordu.

Wilhelm'in büyük babası bizzat buyurmak ve istibdat sürmek iddiasında bulunmayan kendi halinde bir ihtiyardı. Hükümet işlerine müdahale etmezdi. Bu sayede Almanya'da Bismarck'ın idaresi altında hakiki bir hükümet ku-

rabilmişti. Babasına gelince çok geniş görüşlü bir fikir adamıydı. Senelerce müddet, Alman fikir âlemi, en ileri ümitlerini ona bağlamışlardı. Adeta Abdülaziz zamanında Türk münevverlerinin Beşinci Murat'a bağladıkları ümitlere benzer bir mevkii vardı. Garip bir tesadüf eseri olarak bu hassas ruhlu, geniş görüşlü adam, yüz gün hükümet sürdükten sonra öldü. Tıpkı Abdülhamit gibi, daha prensliği zamanında ortalığı karıştırmayı iş edinen İkinci Wilhelm beklenmez bir zamanda tahta çıktı ve vefakâr dostu Abdülhamit'e benzer bir saltanat devri geçirdi. Şu farkla ki Almanya'daki idare, Abdühamit'in istibdadından farklı bir şekildeydi, buna karşı Wilhelm'in macera sevdasına karşı Abdülhamit maceradan korkan ve kaçan bir adamdı.

İkinci Wilhelm bir kolundan sakattı. Roosevelt, kuvvetli iradesi ve yüksek şahsiyeti sayesinde sakatlığını bir irade ve teşebbüs haline koyduğu halde Alman İmparatoru, bundan dolayı daimi bir düşkünlük duygusu duyuyor, sıkılgan tabiatını da yenemiyor, bunları örtmek için bir düziye cartcurt etmeye, kendinden şu veya bu suretle bahsettirmeye ihtiyaç duyuyordu.

İkinci Wilhelm yüzünden iki cihan harbi çıkmasına ve Almanya'daki boşluğu günün birinde Hitler adlı bir adamın doldurmasına yol açan ilk hadiseler, imparator tahta çıkar çıkmaz cereyan etti. Bismarck'ın itina ile muhafaza ettiği setler bu yüzden yıkıldı, bu setlerin akışına mâni olduğu türlü türlü ihtiraslar ve emeller, hep birden ortalığa boşandı.

İki cihan harbinin ve Naziliğin zuhurunun ilk saiki olan bu hadiselerden kısaca bahsetmek zahmete değer.

— 8 —
Bir şımarıklığın ağır bedeli

Almanya, coğrafi durumu dolayısıyla her taraftan çevrilmek tehlikesine maruz bir memleket... Bismarck, geniş bir ittifak sistemiyle bu tehlikeyi önlemeye çalışmakla beraber en büyük selameti, arkasını Rusya'ya vermekte bulmuştu. Alman Başvekili, Rus halkından büyük bir kısmının yarı esir halinde bulunmasını ve Rusya'da hiçbir temsili sistem mevcut olmamasını, bir mahzur değil bir nimet sayıyordu. Kararlarını tam bir istiklal ile veren bir tek adamla konuşup anlaşmak pek iyi işine geliyordu.

Wilhelm tahta gelince Bismarck'ın her yaptığını bozmak ve değiştirmek istedi. Maksadı hükümeti tesirsiz bir hale indirmek, tek başına diktatörce hüküm sürmek, her aklına geleni serbestçe yapmaktı. Bismarck gibi şahsiyet sahibi bir hükümet reisi ortada durdukça buna imkân yoktu. Bunun için derhal onunla kavgaya tutuştu.

Bismarck hürriyet düşmanıydı. Tıpkı Abdülhamit'in ilk zamanlarda yaptığı gibi Wilhelm de ilk hamlede hürriyet taraftarı kesildi. Reichstag meclisi için yapılan ilk seçimler o kadar serbest bir hava içinde cereyan etti ki sosyalistler otuz beş mebus çıkardılar. O zamana kadar bir işçi partisinin bu kadar kuvvet toplaması hiç görülmemiş bir şeydi.

Bismarck imparatordan öç almak için öyle bir çareye başvurdu ki Almanya'nın selameti hesabına uzun seneler devam eden kendi emek ve gayretlerini netice itibariyle bizzat kundaklamış oldu. Haris devlet adamları için şahsi hislerin memleketlerinin menfaatinden çok evvel geldiğine bundan canlı bir misal olamaz.

Bismarck çarın İkinci Wilhelm hakkında söylediği bazı sözleri açıktan bir vasıta kullanarak kayserin kulağına aksettirdi. Hiddetine ve gururuna mağlup kayserin buna tahammül etmeyeceğini, bu yüzden Almanya ile Rusya'nın arasının bozulacağını bilmesi lazım gelirdi. Kim bilir, belki de bunu iki memleketin arasını bozmak ve genç ve çılgın imparatoru müşkül bir mevkie düşürmek için bile bile yapmıştı.

Çara atfedilen sözler çok ağırdı. Rivayete bakılırsa çar, yeni Alman imparatorunun çılgın, fitneci ve terbiyesiz olduğunu söylemişti.

Bismarck'ın kuyusunu kazmaya çalışan saray huluskârları derhal bu işi parmaklarına doladılar. Başvekilin başlıca eseri Rusya ile olan dostluk münasebetleriydi. Kendisini yıkmanın en kestirme yolu Rus dostluğunu yıkmaktı.

Bunun için Rusya'nın Alman hududu civarında asker tahşitleri yaptığına, Almanya'yı tehdit ettiğine, ortada ciddi bir harp tehdidi bulunduğuna dair yalan haberler uydurmakta bile tereddüt edilmedi.

Bu haberlerin hiçbir suretle aslı olmadıktan başka Rusya aksine olarak Almanya ile olan dostluk münasebetini kuvvetlendirmek ihtiyacını duymuştu. O zamana kadar Alman-Rus dostluk muahedesi her üç senede bir yenileniyordu. Tam Wilhelm'in imparator olduğu sıralarda müddet bittiği için Rus nazırlarından Şuvalov, muahedeyi tazelemek vazifesiyle Berlin'e gönderilmişti. Kendisine verilen talimat, muahedeyi her vakitki gibi üç sene için değil, altı sene için uzatmak, böylece adeta devamlı bir ittifak şekline sokmaktı.

O dakikada genç imparatorun gözünde ne muahede vardı, ne de Almanya'nın emniyetine ve selametine ait bir düşünce... Yalnız ve yalnız kudretli ve dişli Başvekil Bismarck'ı devirmek, Almanya'yı kendi şahsi çiftliği haline indirmek, dilediği gibi kılıç şakırdatmak istiyordu. Böylece Almanya'nın dahili siyasetine ait bir ihtiras uğruna memleketin varlığı ve selameti hiç tereddüt etmeden en ağır tehlikelere maruz bırakıldı.

İmparator Wilhelm, Rusya ile olan dostluk muahedesini uzatmaya razı olmadı. Bu hareketiyle güya hem Bismarck'tan hem de çardan intikam almış oluyordu. Aynı zamanda Rus-Alman münasebetlerinde suni surette yaratılan fenalığı vesile ederek Bismarck'ın derhal istifa etmesini istedi. Bunu o kadar haşin ve şımarık bir tarzda yaptı ki müstebit başvekil, derhal mağdur bir tarihi şahsiyet mevkiine yükseldi ve İmparator Wilhelm, her zaman için küçüldü. Bundan sonraki mevkii, resmi huluskârlık edebiyatındaki yaldızlı, fakat saygı ve sevgiden ari mevkiden ibaret kaldı.

Birbirleriyle çarpışan iki adamın kin ve ihtirası Almanya'ya ve dünyaya çok pahalıya mal oldu. Rusya çarı, Almanya ile olan münasebetin çöktüğünü görünce kendini Avrupa kıtasında pek yalnız hissetti. Fransa'dan nefret etmesine rağmen 1891 senesinde Fransa ile bir muahede imzaladı; bu muahede de sonradan bir ittifaka ve daha sonra İngiltere'nin iştirakiyle üçüzlü anlaşmaya yol açtı.

Almanya'nın emniyet duvarları artık yıkılmış, Bismarck'ın bin zahmetle vücuda getirdiği eser çökmüştü. Alman genelkurmayı, iki cephede dövüşmeyi daima bir korkulu rüya saymış, bir tek cephede dövüşmek imkânını korumak için elden geleni yapmıştı. Şimdi imparatorun istibdat arzusu ve şımarıklığı yüzünden iki cephede dövüşmek üzere plan yapmaya mecbur kaldı; fakat hazırladığı planların hiçbir işe yaramadığı ilk önce 1914'te, sonra 1939'da acı imtihanlardan geçti.

İki üç adamın nakıs malumatla ve şahsi hislerle milletlerin mukadderatına tasarruf etmelerinin ne kadar zararlı bir şey olduğunu, diktatörlüğün en iyi

niyetli görülen şekillerinin bile milletlerin başına neticede belalar getirdiğini, muvakkat şahsi başarıların en sonunda ne kadar feci bedellerle ödendiğini ispat için tarihte misal arayanlar, her şeyden evvel bu akla sığmaz hadiselerin üzerinde duracaklardır.

— 9 —
Harbi meşru sayan memleket

1871 Harbi'nden sonra Avrupa kırk yıllık bir sulh devresi geçirmiştir. Bunun kısmen başka kıtalara ait olan istisnaları, 1877-1878 Türk-Rus Harbi'yle Türk-Yunan, İtalyan-Habeş, İngiliz-Boer, Rus-Japon harpleridir.

Fakat İkinci Wilhelm tahta geçtikten sonra Almanya'da Birinci Umumi Harp'i, Naziliği ve İkinci Cihan Harbi'ni pişiren her türlü kazanlar kaynamaya başlamıştır. Alman ırkının en yüksek ırk olduğunu, cihana hâkim olması icap ettiğini, bunun ilk adımı olarak da daha büyük bir Almanya kurmak lazım geldiğini iddia eden Alman fikir adamları ve askerleri gün geçtikçe çoğalmış, bu gidiş pancermanizm şeklinde bir siyasi mezhep şeklini alarak günün birinde bütün kötü mirasını hazır hazır Nazilere bırakmıştır.

Garibi şu ki Fransa'da ve İngiltere'de, kendi memleketlerindeki tereddi cereyanlarını tenkit eden bazı muharrirler, ortaya iyi bir örnek koymak ihtiyacıyla Alman üstünlüğünü ileri sürmeye koyulmuşlardır. Hele Fransa'da Gobineau ve İngiltere'de Houston Stewart Chamberlain, Alman ırkının üstünlüğünü ilan etmekte Almanlardan bile ileri gitmişlerdir. İngiliz muharriri, bu neşriyatından dolayı ilk önce İkinci Wilhelm'den, bir müddet sonra da onun siyasi ve askeri vârisi olan Hitler'den hararetli teşekkür mektupları almıştır.

Alman emperyalistleri İngiltere'nin dünya hâkimiyetine imreniyor ve kızıyorlardı. Avrupa'da Hollanda, Belçika, Danimarka, İsveç, Norveç ve büyük bir kısım Rus arazisini, Avusturya ve İsviçre'nin Almanlarla meskûn kısımlarını gözlerine kestiriyor ve bütün dünyada da birinci derecede hâkim bir rol oynamak istiyorlardı. Tereddi içinde gördükleri İngiltere ile muvakkat bir ittifak akdetmek, yarım asır müddet Alman emperyalistleri için devamlı bir rüya halinde kalmıştır. Fakat İngiltere'nin ikinci derecede bir rol oynaması, Alman istila hareketine hudutsuzca müsamaha göstermesi ve basamak olması şartıyla... Böyle gayesi olan bir ittifak siyasetini Hitler icat etmemiş, ancak devam ettirmiştir.

Nazilik adı altında geçen harpten sonra açığa vurulan siyasetin diğer unsurları da ondan evvel Almanya'da içten içe hükmünü geçiriyordu. Naziliğin tam öncüsü olan "Büyük Almanya" cemiyeti 1900 yılında kurulmuştur.

Bir taraftan da türlü türlü Alman muharrirleri, harbi sevimli bir gaye haline çıkarmayı ve sulhu hakir göstermeyi iş edinmişlerdi. Bunlardan Heinrich von

Trietschke, bir eserinde diyor ki: "Sulh fikirleri ancak yorulan, tereddi eden ve yumuşayan milletlere hoş görünebilir."

Süvari Generali Bernhardi'nin *Almanya'nın İstikbali** adlı kitabı, Hitler'in *Kavgam* adlı kitabının ilk tabı diye kabul edilebilir. Hitler kendi kitabında Bernhardi'nin fikirlerini aynı tarzda ifade etmekten başka bir şey yapmamıştır. Yalnız Bernhardi, zamanının ve kendi askeri mevkiinin icabı, bazı noktaları kapalı geçtiği halde Hitler daha açıkça ifadeden çekinmemiştir.

Hitler gibi Bernhardi de milletler arasındaki ihtilafların anlaşma yoluyla halledilebilmesine ve harbin milli siyasetlerin bir aleti sıfatıyla ortadan kalkmasına şiddetle düşmandı. Kitabında diyor ki: "Hakem muahedeleri yoluyla milletler arasındaki ihtilaflara sulhen çare bulunması cereyanının önüne geçilmeli ve bu gibi cereyanlar kötü gösterilmelidir. Harp, milletlerin başvurabilecekleri bir vasıta diye makbul sayılmalı ve halk da bunu hoş görmeye çalışmalıdır. Harbin, kültürü ileri götürecek en kudretli vasıta sıfatıyla olan mahiyeti belirtilmelidir. Yani asil bir milletin bir ideal için açacağı bir harp, barbarlık gibi değil, kültürün en yüksek bir şekli gibi karşılanmalıdır. Harp insan tabiatının en necip taraflarını harekete getirir. Milletin idealizmi karşısında fertlerin hodbinliği erir. Namuslu silahlarla dövüşülen açık bir harp, para kuvvetiyle veya entrika yoluyla devam ettirilen gizli mücadelelerden elbette daha iyi bir şeydir. Ancak harp ihtimali devam ettikçedir ki milletler enerjilerini muhafaza edebilirler. İhtilafların hakem yoluyla halli, Almanya gibi istila yolunda bulunan ve milli ve siyasi gayelerin en yüksek noktalarına henüz varmayan bir millet için çok tehlikeli bir şeydir. Alman milleti, kültüre ait vazifelerini başarmak ve insanlığın kıymet verdiği her şeyi eline geçirerek kudretini belirtmek için harp gibi bir vasıtaya mutlaka muhtaçtır."

---

* Muhtemelen *Deutschland und der nächste Krieg*, Cotta, Stuttgart, 1912 (kitabın başlığı Türkçeye *Almanya ve Bir Sonraki Harp* olarak çevrilmeliydi; Bernhardi'nin, başlığı *Almanya'nın İstikbali* olarak çevrilebilecek bir eseri yoktur) (ed. n.).

— 10 —
Prusya askeri tahakkümünden Naziliğin aldığı kuvvet

Berlin'de Königsplatz'da kırmızı renkli bir bina vardır. Bu bina ağaçlar, yeşillikler arasına saklanmıştır. Hariçten hiçbir gösterişi yoktur. Geçen harbin arifesinde ve harp senelerinde bu civara giden bir ziyaretçi, tam karşıya düşen Reichstag binasının Almanya'nın mukadderatına hâkim olduğuna, kırmızı binanın hiçbir hükmü bulunmadığına, zahire bakarak hükmedebilirdi. Halbuki kırmızı bina, nesillerce müddet, Alman milletinin ve bütün dünyanın mukadderatına hâkim olan Alman genelkurmay binasıdır.

Burada yetiştirilen ruh, günün birinde Naziliği mayalamıştır. Fakat maya galiba biraz fazla gelmiştir. Nazilik işi azıtmış, şahlanmış ve öz babasını tepelemiştir.

Alman genelkurmayının yetiştirdiği ruh, dünyayı bir satranç tahtası diye kabul ederek muayyen bir takım ihtimallere göre en iyi satranç hamlelerini, yani en iyi planları hazırlamak yolundaydı. Bu hamleler hazırlanırken siyasi neticelerini düşünmek caiz görülmezdi. Politika sahası sadece yok farzedilirdi. Mesela Fransa'ya karşı yapılan bir hücumda Belçika yoluyla gidilirse İngiltere'nin harbe karışmayacağı, Hollanda ve Belçika yoluyla gidilirse karışacağı gibi bir ihtimal bulunduğunu farzedelim: Bir politika adamı, planları görüp de bu yoldaki bir ihtimali vatani bir gayretle ileri sürmeye kalkışsa hakaretle susturulur, kendisi adeta küfürle itham olunurdu. İki üç kişinin kapalı bir odada kimseye danışmadan yaptıkları bir plan mukaddes bir şeydi. Bunun Allah kelamı diye kabul edilmesi ve herkesin tam bir itaatle buna boyun eğmesi lazımdı. Bir defa yapılan bir plan değiştirilemezdi, siyasi akıbetleri hesaba konulamazdı. Plan olduğu gibi tatbik edilirken ona göre siyaset takip edilmesi, politika gelişmelerinin elden geldiği kadar plana uydurulması lazımdı. Avrupa'da birçok şeyler değiştiği halde Schlieffen'in hazırladığı taarruz planı yirmi sene müddet aynen muhafaza edilmiş, günün birinde harfi harfine ve körü körüne tatbik olunmuştur.

Fransa'ya taarruz için hazırlanan ana plan, Hollanda ve Belçika yoluyla harekete geçmek şeklindeydi. General Ludendorff 1912 senesinde bunu gözden geçirmiş ve İngiliz ve Belçika ordularının da Fransız ordusuyla beraber dövüşmesi ihtimali olduğunu mahrem bir muhtırada zikretmişti. Fakat ne o ne de başka bir kimse bu ihtimal üzerine daha fazla zihin yormamış ve

işaret edilen ihtimal başgösterirse hesap haricinde olan bu kuvvetlerin nasıl karşılanacağını hiç kimse düşünmemiştir. Yani bin bir nazari ihtimale göre tedbir alan muazzam Alman genelkurmayı, İngiltere'nin harbe karışması gibi en hayati bir siyasi imkânın neticelerini düşünmeyi ve bu esaslı tehlikeye karşı tedbir almayı akla bile getirmemiştir. Nitekim İkinci Cihan Harbi'nde de planlar yapılırken, Amerika'nın harbe karışması gibi bir ihtimal üzerinde hiç durulmamıştır. Alman ordusunun birçok muharebeleri kazanmasının, fakat neticede harbi daima kaybetmesinin başlıca hikmetini, siyasi ihtimalleri hakir gören bu dar, müstebit ve gayri mesul zihniyette aramak lazımdır.

Almanya'nın felaketi, hareketlerinden hesap vermek mecburiyetinde olmayan, tamamıyla gayri mesul bir asker sınıfın istibdadı altında bulunmuş olmasındandır. Bu sınıfın varlığının hikmeti, memleketin ve onun meşru sahibi olan halkın menfaatlerini korumaktan ibaretti. Halbuki Alman askerlik âlemi, ancak kendi varlığını esas saymış, halkı icabında ezilecek aşağı bir tabaka diye karşılamıştır. Hakiki ve asri manasıyla milli, vatani duygulara uzak ve yabancı kalmıştır.

Cihan Harbi'nden birkaç ay evvel zuhur eden Zabern vakası, Alman askeri ruhunun korkunç manasını aydınlatmış ve bu ruhun hem Alman milleti, hem de dünya için ne kadar büyük bir tehlike olduğunu göstermiştir.

— 11 —
Zabern hadisesi

Zabern Alsace'da küçük bir askeri merkezdir. Bir aristokrat aileden gelen yirmi yaşında bir teğmen Alsace'lı kura neferlerine tecavüzlerde bulunmuş ve Alsace'lılara kim fena muamele ederse mükâfat vereceğini Prusyalı erlere bildirmiştir. Bu haber kasabada şayi olunca kasabanın çocukları teğmenin arkasına takılmaya ve alay etmeye başlamışlardır. Teğmen sokaklarda gezerken beraberinde birkaç muhafız bulundurmaya mecbur kalmıştır. Mektep çocuklarına karşı kullanılan bu muhafızlar umumi bir alay mevzuu olmuş, halk nümayişler yapmıştır. Teğmenin mensup olduğu Junker aristokrat sınıfından gelen albay, bunun üzerine elli silahlı erin, halkın üzerine yürümesini emretmiş ve kendisi de bir nutuk söyleyerek kan dökmekten çekinmeyeceğini anlatmıştır. Halk dağılarak kaçmış, fakat ele geçen bir topalla, diğer iki kişi teğmen tarafından ölesiye dövülerek kömürlüğe atılmıştır. Üstün askeri makamlar bu işe müdahale etmişlerdir, fakat "sivil tabakalarının subaylara körü körüne hürmet göstermelerini temin etmeyen, halka icap eden disiplini veremeyen Alsace sivil idare memurlarını cezalandırmak" maksadıyla... albaya, kabahatli teğmenin hareketinin makbul sayıldığını alenen halka bildirmesi emredilmiştir. Havaliye kumanda eden general, albayın hareketini yine aleni surette tebrik ve takdir etmiştir. Alman Harbiye Nazırı, bunların hepsi hakkında toptan tebrik ve takdirlerde bulunmuştur. Reichstag meclisi buna o kadar kızmıştır ki ilk defa olarak Başvekil ve Harbiye Nazırı'na ademi itimat reyi verilmiştir. Bunun üzerine imparator; Başvekil ve Harbiye Nazırı'na olan itimadını ilan etmiş, hatta Harbiye Nazırı General Falkenhayn'e bu hadise yüzünden harpte mühim mevkiler vermiştir. Harp divanı, bütün suçluları beraat ettirmiş, yalnız dedikodu yapan erleri mahkûm etmiştir.

Birinci Cihan Harbi'nin arifesinde cereyan eden bu hadise, Alman askeri sınıfının zamanın ruhuyla ve halkın hak ve menfaatleriyle hiçbir âlakası olmayan imtiyazlı ve haşin bir sınıf olduğunu apaçık belirtmiştir.

Nazilik, bu sahalarda yeniden hiçbir şey icat etmemiştir. Yaptığı iş şudur: Eskiden beri mevcut askeri sınıfın ananelerini kan bakımından halis Alman olan bütün halka tatbik ederek imtiyazlı sınıfın hududunu genişletmek, fakat aynı zamanda eski aristokrat askerleri ikinci dereceye indirerek partiye mensup muhafız kıtalarını baş mertebeye çıkarmak...

Alman askeri makinesi, İkinci Cihan Harbi'nde olduğu gibi birinci harpte de harbe girmeyi bir nimet saymış ve fırsatı elinden kaçırmamak için her şeyi yapmıştır.

Bu makinenin reisi olan kayser, 28 Haziran'la 28 Temmuz 1914 arasındaki zamanını bizzat harp tahrikâtı yapmakla geçirmiştir. Müttefiki olan memleketleri, kendi hükümet adamlarını, sefirlerini, general ve amirallerini harbe teşvik için elinden geleni yapmıştır.

Bosna Saray'da öldürülen Avusturya veliahtından Wilhelm nefret ederdi. Çünkü bu arşidük, Avusturya-Macaristan'ı serbest bir federasyon haline koymayı düşünen geniş görüşlü bir adamdı. Bununla beraber kendi cinsinden bir adam olduğu için kayser, kendisinin öldürülmesine çok kızmış ve bu hadise harbe gitmek yolundaki şahsi azmini son hadde çıkarmıştır. Kendisine imza için gönderilen bir vesikanın kenarına şu sözleri yazmıştır: "Harbe girişmek için böyle bir fırsat bir daha elimize geçmez. Sırpların hepsi dünya yüzünden kaldırılmalıdır."

Almanların bu kadar hasretle girdikleri Cihan Harbi, bütün hazırlıklarına ve üstünlüklerine rağmen kendileri için bir felaket olmuştur. Çünkü gayelerini tespit etmeden, ona göre hesaplar yapmadan boyuna saldırmışlar, boyuna kırılmışlar, nihayet ezilmişlerdir.

— 12 —
Öldürücü bir amil

Naziliği İkinci Wilhelm devri doğrudan doğruya yaratmıştır. Bu itibarla Alman milletinin geçirdiği Nazilik hastalığının mahiyetini anlamak için İkinci Wilhelm devrinin ana vasıfları üzerinde birer birer durmak zahmete değer.

Bu ana vasıfların başlıcalarından biri huluskârlıktır. İkinci Wilhelm devri, dalkavukluğu ve huluskârlığı öyle makbul tutmuş, o kadar ilerletmiştir ki Alman milletinin siyasi basireti bu yüzden taş kesilmiş, tenkit kudreti uyuşmuştur. Geçen neslin Almanlarında da ölümü göze almak cesareti fazlasıyla vardır. Fakat ağız açmak cesareti, yani medeni cesaret yoktur.

İkinci Wilhelm çok haris ve kıskanç bir adamdı. Kendisi bu kadar kudret ve azamet sahibi olduğu halde umumi hayatta şahsiyet, mevki, nüfuz ve itibar sahibi diğer bir adam görmeye tahammülü yoktu. Adamlarını hep şahsiyeti olmayanların arasından seçmeye meyleder, umumi hayatta daima tek başına parlamak ve etrafında sırf emir kulları görmek isterdi.

Eğer kuvvetli şahsiyetlerle iş görmeyi kabul etseydi bunun bütün şerefi kendisine gelecek, tarihte itibar kazanacak, Alman milleti hesabına her türlü makul emellere varacak ve halk her zaman için adını sevgi ve saygı ile anacaktı. Ne çare ki mizacı ve ruhu, bu kadar basit bir hakikati kavramasına mâniydi. İhtiras bakımından bile olsa asıl menfaatinin böyle hareket etmekte olduğunu takdir etmeye idraki müsait değildi.

İkinci Wilhelm, bütün keskin zekâsına rağmen akli muvazeneden mahrumdu. Babasının kendisi hakkında ölümünden yani Wilhelm'in tahta çıkmasından yalnız iki sene evvel verdiği hüküm şuydu: "Oğlum olgunluk sahibi olmaktan uzaktır. Kendi kendisi hakkındaki hükümleri çok mübalağalıdır. Daima atıp tutar ve kendini göstermeye çalışır. Harici siyasete ait meselelere el uzatması, memleket için çok tehlikeli olacaktır."

Annesi, Kraliçe Victoria'nın kızıydı, koyu bir İngiliz kadını olarak yetişmişti. Oğlu sol kolundan sakat doğunca, kadın bu sakatlığa kızdı; bunun tesirini ortadan kaldırmak maksadıyla çocuğu, işkence derecesine varacak bir spor terbiyesine ve idmana tabi tuttu. Rahatı bozulan ve canı yanan Wilhelm, annesinden daha küçük yaşta nefret etmeye başladı. O bir İngiliz liberali olduğu içindir ki Wilhelm bir Prusya mürtecii kesildi.

Bundan sonraki hayatındaki hareketlere de mânevi mesuliyeti altındaki işlerin icabı değil, hisleri, nefretleri, ihtirasları hâkim olmuştur. Hükümet

mesuliyetini taşıyanlar, kayserin bu muvazenesizliklerinden dolayı vakit vakit o kadar ıstırap çekmişlerdir ki 32, 37 ve 44 yaşında bulunduğu sıralarda tahttan indirilmesi fikrini hatırdan geçiren Alman devlet adamları bulunmuş, fakat bu fikri bir türlü tatbik safhasına vardıramayarak ancak sonradan neşrettikleri hatıralara geçirmekle kalmışlardır.

İkinci Wilhelm'e karşı duyulan bu aczin ve mukavemetsizliğin bir sebebi de şahsen çok cazip bir adam olmasaydı. Her mahlukun kendine göre bir müdafaa silahı olduğu gibi Wilhelm de karşısına çıkan her adamı teskin ve teshir edecek ve samimiyetine inandıracak bir mizaca sahipti. Samimiyetin en sıcak bir derecesini icabında bir maske gibi takabilir, fakat bu icap geçince aynı adama karşı gayet haşin ve soğuk olabilirdi.

Tıpkı Hitler gibi Wilhelm'in mizacı da yanardağ indifaı tarzında harekete gelirdi. En buhranlı durumlar karşısında kımıldanmadan uzun zaman durur, muhitinde bulunanları bu alakasızlığı ile deli eder, nihayet günün birinde harekete geçerek olmayacak şeyleri birdenbire yapardı.

Hitler'le Wilhelm'de tesadüf edilen sıkı benzerlikleri, inhisar halindeki bir iktidar makamının mutlaka yarattığı bir hastalığın ârazı diye kabul etmek de caizdir.

Wilhelm için alkış ve huluskârlık, hava ve su gibi bir ihtiyaçtı. Hareketlerindeki başlıca saik, bir taraftan alkış toplamak, diğer taraftan gururunun ve kininin doymak bilmeyen hasretlerini tatmin etmekti. Muhitinde yükselen huluskârlık, gitgide o kadar kesif bir sis şeklini almıştı ki bu yüzden zekâsı işlemez, gözleri hakikati görmez bir hale gelmişti. Senelerce suni bir hayal âleminde yaşamış, hakikatle alakası olmayan tedbirler yüzünden nihayet devrilmiş gitmiştir.

Wilhelm etrafındaki hulûskarlık sırf menfaatten ileri gelmemiştir. Alman tabiatındaki büyüğe saygı itiyadının ve eski imparatorun teshir edici şahsiyetinin de çok tesiri olmuştur. Mesela hiç de menfaat ve hesap adamı olmayan Mareşal von Mackensen, imparatorun eldivenli elini öpmek usulünü icat etmiş ve bu huluskârca hareket ondan sonra orduda bir anane halini almıştır.

Hariçteki sefirler, imparatoru hoşnut etmek için "filan kral, filan devlet adamı sizin için şunu dedi" tarzında raporlar yazmayı iş edinmişlerdi. İmparator böyle raporlardaki yazıları adeta emer, bu şekilde huluskârlık eden ve mizaç kollayan sefirlere bol bol iltifat ederdi.

Wilhelm, bir Prusyalı aristokratın davetlisi olarak onun arazisinde ava gider ve bir sülün vurur. Bir müddet sonra aynı aristokratı ziyaret edince sülünü vurduğu yerde kocaman bir granit blokundan bir abide dikilmiş olduğunu memnuniyetle görür. Abidenin üzerinde şu sözler var: "Haşmetlû imparator, bu noktada bir sülün vurmuştur. En büyüğümüz eliyle yere serilen elli bininci mahluk bu sülündür."

Manevralarda mutlaka imparatorun idare ettiği taraf kazanırdı. Bütün tertibat ona göre alınırdı.

Yirmi beş sene müddet imparatora hazırlanıp verilen gazete yazıları o şekilde seçilmiştir ki İkinci Wilhelm, ancak hoş ve pembe şeyleri duyarak hoşnut olmuş, aksi şeyleri duymamasına ve rahatsızlık çekmemesine dikkat edilmiştir.

Kiliselerdeki vâizler, huluskârlığın en koyu şekillerini vaazlarına karıştırmayı âdet edinmişlerdir.

Hulûskarlığın derecesi gün geçtikçe artmış ve tıpkı Abdülhamit devrinde eserlerini gördüğümüz tarzda bir huluskârlık edebiyatı ve lisanı yaratılmıştı. Washington'daki Alman sefiri von Sternburg, orada söylediği bir nutukta şöyle demiştir: "Bu dünya yüzünde zuhur eden en ihatalı ve keskin zekâ imparatorun zekâsıdır. Sanayi, ilim, güzel sanatlar ve musiki sahalarını aynı kuvvet ve berraklıkla nurlandırır."

Bütün muhiti, her şeyi, herkesten iyi bildiği kanaatini imparatora o derecede vermişti ki İkinci Wilhelm, işlerin sevk ve idaresini kendi üzerinde toplamanın yalnız bir gurur meselesi değil, bir hizmet meselesi de olduğuna kendini inandırmıştı. Kendisi için ihtisas diye bir hudut kalmamıştı. Her meselede söz hakkı ve keramet iddia ederdi. Başkaları mutlaka daha fena yapar diye her şeyi bizzat yapmaya kalkışırdı.

Bu huluskârlık cereyanına en büyük alimler de iştirak ediyorlardı. Slaby, Harnade, Dörffeld, Bode gibi ilim adamları, imparator kendi ihtisas sahaları hakkında saçmalar savururken saygı ile dinlerler, her sözün aynı keramet olduğunu hal ve tavırlarıyla ifade ederlerdi. Profesör Deussen bir eserinde şöyle demiştir: "Kayser o kadar büyük bir münevverdir ki Alman fikir âlemini Goethe'den, Homer'e, Kant'tan Eflatun'a doğru yükseltecektir." Meşhur tarih âlimi Lambrecht şu sözleri yazmıştır: "Kayser hangi mesleğe girseydi o meslekte deha ve istidadını belli ederek en yüksek mertebeye varırdı."

Bu umumi huluskârlık cereyanı neticesinde hakikatle alakası kesilen, gözleri bağlanan, damarlarındaki kan uyuşan Alman bünyesi, günün birinde Naziliğin zuhuru için çok müsait bir zemin olmuştur.

— 13 —
Geçen harbin son perdesi

Hitler'in bütün nutuklarında tekrar ettiği bir nokta vardır ki o da şudur: "Geçen harpte Alman askeri mağlup olmamıştı; bir takım bozguncu siviller memlekette isyan çıkarmışlardı. Yoksa Almanya harbe devam edebilecek ve zaferi kazanacaktı. Biz bu halin bir defa daha başgöstermesine meydan bırakmayacağız!"

Harbin sonu ufukta göründüğü bir sırada geçen defaki harbin en son perdesinin nasıl cereyan ettiğini araştırmak ve Hitler'in sözlerinde ne dereceye kadar hakikat bulunduğunu gözden geçirmek elbette zahmete değer.

Geçen harp esnasında Almanya'da her türlü münakaşalar durmuştu. Reichstag meclisi ancak istenen tahsisatı kabul etmek için vakit vakit toplanırdı. Sosyalistler bile iptidadaki iddialarına aykırı olarak harp tahsisatı lehine rey veriyorlardı. Bunun bir tek istisnası Karl Liebknecht idi ki babası da 1870 harbi için meclisin tahsisat vermesine muhalif bulunmuştu.

1917 Temmuzu'na doğru Reichstag meclisi ilk defa olarak kımıldandı. Harbin kaybolduğu ve bu işin bir an evvel ve mümkün olduğu kadar az fedakârlıkla tasfiye edilmesi lazım geldiği fikri mecliste çok taraftar kazanmıştı. İkinci Wilhelm ile Hindenburg ve Ludendorff telaşla Berlin'e koştular; fakat generaller Reichstag meclisinin huzuruna çıkarak beyanatta bulunmadılar. Mebuslar genelkurmay binasına çağrıldı. İkişer üçer kişilik gruplar halinde generallerin huzuruna çıkarıldılar. Generaller mebuslara anlattılar ki harpten mutlaka muzaffer olarak çıkmak, Belçika'yı, Rusya'nın hububat yetiştiren geniş sahalarını ele geçirmek, Alsace-Lorraine'i muhafaza edebilmek lazımdır. Bunun için de harbe devamdan başka çare yoktur...

Rus ihtilalinden sonra Almanlar maksatlarına kısmen varmış gibi göründüler. Brest-Litovsk sulhu Almanya'ya birçok toprak ve menfaat getiriyordu. 1918 ilkbaharında Bükreş'te Romanya ile imzalanan ayrı sulh da Almanlara Romanya'yı beş sene için işgal hakkını veriyor ve Rumen petrol kuyularının, demiryollarının doksan dokuz sene Almanların elinde kalmasını ve Rumen hububatından aslan payının yine 99 sene Almanlara verilmesini esas tutuyordu. Sonraları Versailles'ın haksızlığından şikâyet eden Almanlar kendi ellerine fırsat düştüğü zaman başkalarına karşı kat kat fazla haksız davranmışlardı.

Şarktaki parlak fakat muvakkat neticelere rağmen Almanların umumi harbi kaybettikleri 1918 yazında tamamıyla belli oldu. Fakat Alman kumandanlığı hakikate göz yumdu ve cepheden lüzumsuz ve manasız hücumlarla

yarım milyon Alman kırdırdı. Hindenburg ile Ludendorff, hakikati hükümetten bile gizleyerek ve mesuliyeti üzerlerine alarak körü körüne dövüşe devam ediyorlardı. Harbin son üç ayında milyonda bir olsun zafer ümidi bulunmadan böylece dövüşüldü. Nihayet umumi karargâhta yapılan bir toplantıda Alman kabinesi azası kanaatlerini ortaya koydular; fakat Hindenburg'un atlatma şeklinde verdiği cevaplar karşısında "Bu harbin yarattığı en büyük askerin sözlerine boyun eğmekten başka yapacak bir şeyimiz yoktur" diye dağıldılar.

Bu işin can alacak noktası şu ki Alman başkumandanlığı Hitler'in iddia ettiği gibi sonuna kadar dövüşmek fırsatından mahrum edilmedi. En küçük bir kazanma ihtimali kalmadıktan sonra da aylarca dövüştü ve nihayet dövüşe devam ihtimali kalmadığına bizzat karar verdi.

1918 Eylülü'nün sonunda Ludendorff: "Yirmi dört saat içinde mütareke imzalamaktan başka çare kalmadığını" hükümete tebliğ etti. Buna ait vesikanın altında Hindenburg'un da imzası vardır.

Garibi şu ki herşeyin kaybolduğu dakikada askeri diktatörler, demokrasinin bir nimet olduğunu birdenbire keşfettiler ve iflasa uğrayan teşebbüsün tasfiyesi işini tamamıyla mebusların sırtına bıraktılar. Mebuslar da "Siz yaptınız, siz temizleyiniz" diyemediler. Ağır ve acı mesuliyeti alıp işe giriştiler ve günün birinde Hitler'e "Siviller işi bozdu" demek fırsatını verdiler.

İkinci Wilhelm de tıpkı Abdülhamit gibi zorluk karşısında meşrutiyet taraftarı kesildi ve hatta sosyalistlerle işbirliğine girişmekten pek hoşlandığını da ilan etti. Zaten hoşlanmasa ne yapacaktı? Bir vakitler kendisine huluskârlık edenler dağılmış, aristokrat subay sınıfı görünmez hale gelmişti. "Bir gün askeri sınıf da size arka çevirebilir" diye Bismarck'ın ileri sürdüğü tehdit tamamıyla gerçekleşmişti.

Wilson'la boyuna notalar teati ediliyordu. Kayser tahttan inmedikçe mütareke tavassutunda bulunmaya Amerikalılar razı olmuyorlardı. Kayser ise gitmeyi aklına bile getirmiyor, gün, hatta saat kazanmaya çalışıyordu.

Nihayet hükümetin baskısı altında tahttan feragate mecbur oldu ve Hollanda'ya kaçtı.

Demek ki geçen harpte Hindenburg ile Ludendorff'un hakikati vakit ve zamanıyla görerek sulha talip oldukları fikri tamamıyla yanlıştır. Almanya'da geçen harbin idaresine ait mesuliyeti taşıyanlar da tıpkı bu harbin mesulleri gibi harbin neticesi tamamıyla belli olduktan sonra da aylarca dövüşmüşler ve devama hiç imkân kalmayınca pes demişlerdir. Hitler de o zaman işlere hâkim olsaydı başka suretle hareket etmesine ihtimal yoktu.

Öyle görünüyor ki Almanya'da aynı sebepler boyuna aynı neticeleri yarattığı gibi İkinci Cihan Harbi'nin sonuna gelmesi şekli de Birinci Cihan Harbi'ndeki şeklin aynı olacaktır. Hitler'in gidiş sahnesi, bütün atıp tutmalarına rağmen İkinci Wilhelm'in gidişinden farklı çıkmayacaktır.

— 14 —
İstibdatların yarattığı adam kısırlığı

Almanya'da türlü türlü kötü gidişlerin, tahakküm ve istibdadın ve Birinci Cihan Harbi'nin mesuliyetini taşıyan imtiyazlı sınıf, kayseriyle, aristokratlarıyla, generalleriyle yere serilince çok garip bir manzara belirmiştir.

Mahdut bir münakaşa hürriyetine tahammül suretiyle devam edip giden bu imtiyaz ve istibdat, hakiki manasıyla olgun siyasi adam yetişmesine mâni olmuştu. Siyasi hayattaki vasattan yüksekçe adamlar, mırıldanmak ve tenkit etmek suretiyle enerji ve iradelerini boyuna harcamışlardı; bizzat iş görmeyi hiç tecrübe etmemişler, bunun yolunu öğrenmemişlerdi.

Almanya başaşağı dönünce, kalburun üstüne çıkan adamlar, kahhar çarlık istibdadı yüzünden kafilelerle yabancı memleketlere giden, orada yetişen ve Sibirya'da, menfa köşelerinde felaket çeke çeke pişen Rus ihtilalcilerine hiç benzemediler. Almanya'da şekiller ve adamlar değişmişti, fakat ruh eski ruhtu. İtaat etmeye alışan Almanlar, itaat edecek adam arıyorlardı. En taşkın ihtilal iddialarıyla sokaklara dökülen insanların her hareketi ölçülü idi. Bir parkta "Buradan geçmek yasaktır", "Buraya basmak yasaktır" diye bir levha varsa, güya gözü dönerek harekete geçen ihtilalciler, bu yasaklara titizce saygı göstermeyi unutmuyorlardı. İkinci Wilhelm'in sarayını zapteden ihtilalci bahriyeliler, sarayın yiyecek depolarına inince kıtlıktan çıkmış insanların cennete kavuşması gibi bir his duydular. Böyle olduğu halde hiçbir taşkınlık yapmayı akla getirmediler. Her biri ancak kanun mucibince hakları olan tayinleri aldılar, deponun hesabını kurulu usuller mucibince tuttular ve günün birinde ortalık durulunca tam bir intizam içinde hesapları ve her şeyi hükümete teslim ettiler.

Eğer iş başına gelen adamlar, halkın itaat etmeyi seveceği gibi tipte kimseler olsaydı ve müspet bir gaye ile iş görmeyi bilselerdi Almanya kendini kolayca toplar ve dünya yüzünde çok faydalı ve itibarlı bir rol oynamanın yolunu keşfederlerdi.

Ne çare ki iktidar mevkiine gelenler bu mevkii yadırgadılar ve kendilerini buraya hiç layık görmediler. O zamana kadar devlet adamı diye görmeye alıştıkları adamlar, debdebe içinde yaşamayı bilen, iyi giyinen, ata binen, cemiyet adabını benimseyen, başka insanlara ve bu arada kadınlara edilecek muameleye alışık olan kimselerdi. Almanya'nın yeni idare adamları bu sanatları bilmediklerinden dolayı kendi kendilerinden utanıyorlar ve bir düşkünlük

hissi duyuyorlardı. Kibar âlemiyle temasa gelmeyi en büyük nimet sayıyorlar, iyi giyinmeyi, ata binmeyi öğrenmeye özeniyorlardı. Kibar âlemine mensup bir metres sahibi olmak, yeni tip devlet adamları için en tatlı bir gaye idi.

Hakikat şu ki hükümeti nesillerden beri iyi kötü idare edenlerin çekilmesi bir boşluk yaratmış ve yeni gelenler bunu dolduracak olgunluğu gösterememişlerdi.

Diğer taraftan iktidar mevkiinin eski imtiyazlı sahipleri, hükümet makamlarını işgal edenlere, kendilerine ait eski bir hakkı çalmış adamlar gözüyle bakıyor, boşluğu kendi hesaplarına doldurmaya hazırlanıyorlardı.

Askerlik işi bu hazırlığa mükemmel bir destek oldu. Versailles Muahedesi'nin verdiği müsaadenin hududu içinde Almanya'nın yeni bir ordusu olacaktı. Bu ordunun başlıca vazifesi yeni halk rejimini korumaktı. Orduya giren subaylara bu maksada göre yemin ettiriliyordu.

Eski Alman subay sınıfı, ufak bir tereddütten sonra yalan yere yemin etmekten çekinmeyerek yeni orduya dolmaya başladılar. Hatta Nazilik, sonradan bu yemin meselesini ele alarak böyle bir durumda yalan yere yeminin meşru bir vazife olduğunu da ileri sürdü.

Yeni Alman ordusunun kuruluş tarzı o tarzda gelişti ki bu ordu, az zamanda eski ordunun bir eşi haline geldi. Subaylar arasında aristokratların nispeti bile eski ordudaki derecede idi. 1913'te Alman subaylarının %22'si aristokrattı. 1921'de yeni rejime mensup Alman ordusundaki aristokrat subaylar yüzde 21,3 nispetinde bulunuyorlardı. Eski Almanya ile yeni Almanya arasındaki ruh farkını ölçmek istenirse bunun bu binde üç nispetinin çerçevesini umumiyetle pek de aşmadığı öngörülür. Yeni rejim, eski rejim subaylarının yeni ordunun kadrolarına girmeyi kabul etmesini adeta bir şeref sayıyordu.

Orduyu ele geçiren eski rejim adamları, Alman gençliğine şu fikri telkine başladılar: "Eski Almanya, harpten mesul değildi; tecavüze uğramış, kendini müdafaa etmişti. Ordu henüz dövüşecek halde iken bir takım bozguncular ihtilal çıkardılar ve mütareke istediler. Almanya'nın haysiyetini çiğneyen bu unsurlardan istifade eden ecnebiler, Almanya'yı gadre uğrattılar ve esir haline indirdiler. Bu haksızlığı tamir etmek, gadrin intikamını almak lazımdır. Yeni Alman neslinin tabii vazifesi budur."

— 15 —
İki cepheli propaganda

Alman askeri sınıfının iktidar mevkiini zaptetmek için yaptığı propagandalar aynı zamanda iki noktayı hedef tutuyordu: Birincisi, mevcut hükümeti itibardan düşürerek ilk fırsatta yerine geçmek, ikincisi, mazideki hatalarını diplomatların ve halk partilerinin hesabına kaydederek temize çıkmak ve galip devletlere karşı intikam harbini hazırlamak üzere milleti kendi tarafına bağlamak...

Askeri sınıf, sonra Nazilerin yapmaya devam ettikleri gibi yeni Alman neslinin hayalinde eski Nibelungen efsanesini canlandırdı. Bu efsanede kahraman rolünü Siegfried oynar. Ona karşı gelen Hagen adında bir hain var. Hagen'in kahpece yaptığı hücum neticesinde Siegfried neticede canını verir...

Yapılan propagandalarda eski Alman askeri sınıfı kendini kahraman Siegfried rolünde gösteriyordu. Acemi diplomatlar, bozguncu harp partileri; düşman ordularıyla işbirliği yapıp hain Hagen rolünü müşterek bir surette oynamışlardı. Şimdi sıra intikama gelmişti!..

Bu fikir, yüzlerce kitap, binlerce makale ile, binlerce hatibin nutku ve konferansıyla Alman milletine telkin edildi; tarih göz göre göre baştan aşağı tahrif olundu. Bütün bir Alman nesli hakikat denilen nimetten mahrum bir halde yetiştirildi. Ferdi bakımdan da milli bakımdan da kimse halinden memnun değildi. Bunun için yapılan propagandalara herkes seve seve inanıyor, üst tarafını aramaya hiç arzu duymuyordu.

Hindenburg ve Ludendorff'un hatıraları neşredildi. Bunları herkes okudu. Bunlarda da hakikat bir tarafa bırakılıyor, sırf intikam maksatlarına ve diğer sınıf gayelerine uygun bir lisan kullanılıyordu.

Harbin mesullerini aramak üzere Reichstag meclisinde bir encümen seçilmişti. Bu encümen diğer harp mesulleri gibi, Hindenburg'u da ifade vermeye davet etti.

İhtiyar mareşal Hannover'deki evinde inzivaya çekilmişti. Oradan Berlin'e gelmesi ve Reichstag encümeninin huzuruna çıkması askeri sınıf tarafından büyük milli tezahürlere vesile edildi.

Aristokrat askerler bu maksatla hususi bir tren hazırladılar. Silahlı subaylardan mürekkep bir kıta, ta Hannover'e giderek ihtiyar mareşalin maiyetinde seyahat etti ve her fırsatta gürültülü nümayişler yaptı. Hindenburg, ta Reichstag meclisinin kapısına kadar maiyet kıtasının refakatinde geldi;

içeride ifade verdiği müddetçe subaylar Reichstag'ın kapılarında nöbet beklediler.

Zahiri manzara şundan ibaretti ki Hindenburg maznun sıfatıyla Reichstag encümeninin huzuruna çıkacak ve orada hesap verecek yerde askerler meclis binasını işgal altına almışlar, milletvekillerinden hesap istemek ve onlara vatani bir ders vermek üzere ihtiyar mareşali içeri göndermişlerdi.

Halk, harp zamanında kayserin yerini alan ve Ludendorff'la beraber harbin son iki senesi esnasında diktatör rolünü oynayarak askeri felaketin mesuliyetini taşıyan mareşalin milli kahraman diye muamele görmesini hoş görmüş, ortada hesap isteyecek hareketler bulunduğunu düşünmek bile istememişti. İktidar mevkiinde bulunan halk hükümetine gelince askeri sınıfın bu gibi açık nümayişlerine ve irtica mahiyetindeki aldatıcı propagandalara karşı gelmeyi hatıra getirmemiş, itiraz etmeye hiç cesaret etmemişti.

— 16 —
Hindenburg: Cumhurreisi

Alman cumhuriyetinin ilk reisi olan Ebert 1925 yılında ölmüştü. Onun yerine bir reis seçmek lazımdı. Almanya'da cumhuriyetin yaşayabilmesi için yeni reisin cumhuriyet fikrine iman eden bir vatandaş ve siyasi lider vasıflarına sahip bir devlet adamı olması lazımdı.

Halbuki namzet diye ortaya yalnız Hindenburg'un adı çıktı. Eğer Alman milletinde demokrasiye bağlılık olsaydı böyle bir namzedi seçmek ihtimalini bir dakika bile hatıra getirmemesi icap ederdi. Çünkü Hindenburg, imparatorluk ve hanedan taraftarı bir adamdı. Altmış sene evvel subay olurken hükümdara sadakat yemini etmişti. O yeminle kendini hâlâ bağlı addediyordu. Cumhuriyetten nefret ediyor ve onun yeni bayrağına hakaretle bakıyordu. Kendisinde siyasi liderlik vasıflarından hiçbiri yoktu. Almanya, yepyeni bir hayat kurmak zorunda bulunuyordu. Halbuki seksen yaşındaki Hindenburg tamamıyla geçmişte gömülü olan bir adamdı.

Ne çare ki Alman milletinde cumhuriyete ve demokrasiye karşı hakiki bir bağlılık yoktu. Eski itiyatları mucibince bir taraftan emir almanın ve körü körüne itaat etmenin hasretini duyuyordu. Başka milletler silahlı dururken Alman milletinin silahsız olmasını Almanlar hazmedemiyorlardı. Hindenburg'un Tannenberg Harbi'nin galip kumandanı olması, kendisini cumhurreisi diye seçmelerine kâfi bir sebepti.

Hindenburg, Cihan Harbi'nin son senelerinde kayseri gölgede bırakmış, Ludendorff'la beraber diktatör rolü oynamıştı. Verilecek hesapları vardı. Bu hesapları vermek üzere Reichstag meclisi encümenine çağrıldığı zaman yan çizmişti.

Sorulan suallere baştansavma cevaplar vermişti. Sorulacak birçok sualler daha vardı. Öğle tatili zamanı gelince encümen reisi sormuştu:

— Öğleden sonra sizi hangi hangi saatte bekleyebiliriz?

Hindenburg'la Ludendorff, büyük bir gururla şu cevabı vermişlerdi:

— Tekrar buraya gelmeye vaktimiz yoktur. İzaha muhtaç hiçbir nokta da kalmamıştır. Alman milleti, birçok cephelerde eşi görülmemiş derecede parlak zaferler kazanmıştır. Son ihanete uğrayarak arkadan vurulmuştur. Mesele bundan ibarettir.

Encümen reisi, milli hâkimiyet namına ağız bile açmamış, ısrar edememişti.

Bir taraftan da Almanya'nın en büyük âlimlerinden ve hâkimlerinden mürekkep bir tetkik heyeti, Almanya'nın felaketinden kimlerin mesul olduğunu tespit etmek üzere 1919 yılında işe oturmuştu. Altı sene devam eden çalışmaları neticesinde şu kanaate varmıştı ki en ağır mesuliyet Hindenburg ile Ludendorff'un üzerinde toplanmaktadır. Bu kanaati rapor şeklinde neşretmek üzere iken Hindenburg'un cumhurreisliği meselesi ortaya çıkmış, rapor ister istemez neşredilememiş, kalmıştır.

Almanya'nın felaketinden başkumandan ve diktatör sıfatıyla mesul olan, bu mesuliyeti tarihi vesikalarla ilmi bir şekilde tespit edilen, hesap vermekten kaçan seksen yaşında bir hanedan taraftarının cumhurreisi seçilmesinin, cumhuriyeti diri diri gömmekten başka bir manası olamazdı.

Diğer taraftan Alman milletinin ekseriyeti, mektep görmüş olmasına rağmen siyasi olgunluktan o kadar mahrumdu ki bir hanedanın hükmü altında olmaktan başka ideal tanımıyordu. Almanya'da bulunan yirmi iki hükümdar hanedanına mensup yüzlerce prens ve prenses vardı. Bunlardan hiçbiri, felaket gününde Almanya'nın mukadderatına alaka göstermemiş, hiçbirinde şahsiyet ve meziyet sahibi olduğunu belirtecek bir istidat görülmemişti. Böyle olduğu halde Almanlar eski hanedanlara tapıyorlardı. Hindenburg'u da onların muhitine en yakın bir adam olarak namzet kabul etmişlerdi. Saray olmazsa hiç olmazsa üniforma istiyorlardı.

Bununla beraber başka kafada Almanlar da yok değildi. Seçimlerde Hindenburg kazandı, fakat büyük bir ekseriyetle değil...

Hindenburg yemin etmek üzere Reichstag binasına girdiği zaman bu binanın üzerinde cumhuriyet bayrağı dalgalanıyordu. O bayrak ki 1848 Alman ihtilalinde ortaya çıkmış ve Hindenburg daha küçük yaşta iken anasından ve babasından bu bayraktan nefret etmeyi öğrenmişti.

Hindenburg, altmış sene evvel Prusya Kralı'na ettiği sadakat yeminine kendini hâlâ bağlı sayıyordu. Bunun için cumhurreisi sıfatıyla cumhuriyete ve Alman ana kanununa sadakat yemini ederken bu yemini tutmamaya iptidadan niyet etmiş bulunuyordu.

Ettiği yemin şuydu: "Her şeyi bilen, kudret sahibi Allah'ın namına kasem ederim ki bütün kuvvetlerimi Alman milletinin iyiliğine hasredeceğim, onlara fayda getiren her şeyi benimseyeceğim, onlara zarar verecek her hareketten kaçacağım. Anayasaya ve cumhuriyetin kanunlarına saygı göstereceğim. Vazifelerimi dürüstlükle yapacağım ve herkes hesabına hakkaniyet teminine çalışacağım. Allah yardımcım olsun!"

Cumhuriyete bu şekilde yemin ederken Hindenburg'un sesi titriyordu.

— 17 —
Nazilikten evvel Alman cumhuriyetinin başarıları

Hatıra şu sual gelebilir: Acaba Almanya'nın meşru ve haklı talepleri münakaşa ve ikna yoluyla elde edilemez miydi? Bir takım hakları koparmak için mutlaka Nazilik diye müstebit bir kuvvetin Alman mukadderatına hâkim olmasına, zorbalık etmesine ihtiyaç var mıydı?

Hadiseler bunun tamamıyla aksini gösteriyor. Yeni Alman cumhuriyeti, daha 1920 senesinde galiplerden ilk kolaylıkları temine başlamış, tamirat işinde para yerine mal vermek esasını temin etmiştir. Gitgide tamirat bedelleri ödenecek yerde Almanların bünyesini kuvvetlendirmek ve tediye kuvvetini arttırmak iddiasıyla Amerika'dan yüzlerce milyon dolar para çekilmiştir. Bu para ile Almanya'da stadyumlar, istasyon ve mektep binaları, yollar yapılmıştır ki harpten sonra hiçbir galip memleket, kendi geliriyle böyle masrafa girişecek mevkide değildi.

Almanya, Milletler Cemiyeti muhitinde gittikçe itibar sahibi olmuş ve devamlı bir azalık kazanmıştır.

1925'te Locarno Konferansı'nda Stresemann, Almanya hesabına büyük menfaatler temin ederek bütün dünyanın emniyetini yeniden kazanmaya muvaffak olmuştur. 1919 yılına kadar Almanlar hakkında hüküm süren hislere nispetle bu neticeyi bir mucize saymak lazımdır.

Yine Stresemann, Ren havzasını tayin edilen müddetten beş sene evvel tahliye etmeleri için Fransızları ikna etmiştir. Bu maksatla Stresemann ile Briand arasında yapılan ve saatlerce devam eden mülakatta çok geniş bir görüş hâkim olmuş, iki taraf da azami iyi niyet göstermiştir.

Birinci Cihan Harbi'nin galipleri ile mağlupları arasında münakaşa yoluyla her pürüzü halletmek ve dünya yüzünde yeni ve güzel bir hava yaratmak mümkün olduğunu bu mülakat şüphe kabul etmez bir şekilde ortaya koymuştur. Hitler'in sonradan büyük riskler pahasına zorla elde ettiği neticelerin hepsi, gönül hoşluğuyla ve zahmetsizce elde edilecek şeylerdi; dünyanın havası buna müsaitti. Nitekim Versailles Muahedesi'nin Almanlar bakımından çetin esasları olan tamirat işiyle Ren'in işgali işinden başka askerlik meselesi de Hitler gelmezden evvel halledilmiş, Fransızlar Alman askeri kuvvetinin Versailles Muahedesi'nde tayin edilen miktarın iki misline çıkarılmasını kabul etmişlerdi.

Fakat Alman askeri sınıfı, müzakere ve adalet yoluyla bir neticeye varmaya hiçbir arzu duymuyordu. Onun gayesi, kuvvet ve silah yolunun açık kalması ve bu silahların zorbalık ve istila maksatlarıyla serbestçe kullanılabilmesiydi.

Rusya çarı, Lahey Sulh Konferansı fikrini ortaya attığı zaman Almanlar bu teşebbüsü düşmanca bir hareket diye karşılamışlar ve teşebbüsün suya düşmesi için her şeyi yapmışlardı. İmparator İkinci Wilhelm, Lahey'in kararları hakkında kendisine verilen bir raporun kenarına, pek galiz bir kelime kullanarak şu sözleri yazmıştı: "Ben Lahey Konferansı'nın kararları üzerine bilmem ne ederim."

Yeni Alman cumhuriyetinin idealist azası, Milletler Cemiyeti'ni alet diye kullanarak Almanya hesabına menfaatler teminine çalışırken, askeri sınıf Milletler Cemiyeti ve milletler ihtilaflarının müzakere yoluyla halli hususundaki cereyanları kendi gayelerine başlıca engel sayıyorlardı ki dünyanın yeni bir varlığa kavuşması için yapılacak şey, ne Almanya'nın tek başına silahlarını almak, ne de Almanya'yı bir zindan haline koyarak tazyik tedbirleri aramaktır. Bütün milletlerin birden silahları terketmeleri, milletlerarası bir polis kuvveti ve bir hakkaniyet divanı kurulması ve bunları bütün milletlerin gönül hoşluğuyla desteklemeleri, Alman askeri ruhunu felce uğratmak ve dünyanın asayiş ve emniyetini sağlama bağlamak için tamamıyla kâfidir.

— 18 —
Hitler'in hayatının ana çizgileri

Buraya kadar yazdıklarımızdan maksat, Naziliğe yol açan kaynakları ve amilleri belirtmekti. Bunların manasını kavramadıkça Hitler gibi bir adamın nasıl olup da Almanya'nın mukadderatına hâkim olduğuna ve bütün dünyayı senelerce parmağının ucunda oynattığına akıl erdirmek güçtür. Hitler'in böyle fırsatlar bulabilmesi, Almanya'nın ve bütün dünyanın geçen harpten sonra ne kadar hasta ve yorgun düştüğüne ve ne derecelere kadar çıldırdığına başlı başına bir alamettir.

Dünya tarihinde bu kadar mühim bir rol oynamış olan Hitler'in hayatını kısaca gözden geçirelim:

Annesi Klara Pölzl adında bir köylü kızıdır. 1885 senesinde kendinden 23 yaş büyük olan bir Avusturya gümrük memuruyla evlenmiştir ki bu memurun ilk soyadı Alois Schicklgruber iken bir miras meselesi yüzünden Hitler'e çevrilmiştir. Bu ailenin üçü erkek ikisi kız olmak üzere mevcut beş çocuğundan biri olan Adolf Hitler, 20 Nisan 1889 tarihinde Alman-Avusturya hududu üzerindeki Braunau kasabasında doğmuştur. Ailenin kasabanın anacaddesindeki bir binada dört odalı bir dairesi vardı. Burada ana baba ile beş kardeşten başka iki de üvey kardeş yaşıyordu.

Hitler o civardaki Lambach kasabasında mektebe gitti. Mektepte numaraları daima kırıktı. En kuvvetli olduğu ders jimnastikti.

15 yaşında iken babasının vazifesi Leonding kasabasına geçmişti. O sıralarda Boer Harbi cereyan ettiği için kasaba çocukları *Boerler* adı altında bir esir almaca oyunu oynamaya merak saldırmışlardı. Bu oyunda Hitler daima bir tarafın lideri vazifesini görüyordu.

Hitler'in gençliği Viyana'nın fakir mahallelerinde sefalet içinde geçti. Renkli manzara resimleri yapıp tutturabildiği fiyata satıyordu. Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'ne girmeye iki defa teşebbüs etmiş, ikisinde de reddolunmuştur.

2 Ağustos 1914'te ilk cihan harbi ilan edildiği zaman Hitler Münih'te bulunuyordu. Bu münasebetle orada yapılan sokak nümayişlerine coşkun surette iştirak etmiştir. Gönüllü sıfatıyla Bavyera ordusunun hizmetine girdikten sonra bir müddet teğmen Prens von Tubeuf'ün kıtasında bulunmuş ve teğmene emirberlik etmiştir. 1915'te onbaşı olmuş ve harbin sonuna kadar onbaşı kalmıştır. Hüviyet cüzdanında gösterildiğine göre on altıncı Bavyera

ihtiyat alayının birinci bölüğüne 48 numara ile kayıtlı idi. Gösterdiği yararlık dolayısıyla demir salip nişanının önce ikinci rütbesini, sonra birinci rütbesini almıştır.

Harbin devamı müddetince kendisine ailesinden bir paket gelmemiştir. Bölükteki arkadaşlarının eğlencelerine nadiren iştirak etmiş, çokluk zamanı resmi bir tavır takınarak onlara uzak durmuştur. İki defa yaralı olarak hastaneye geldiği gibi mütarekenin ilan edildiği sırada cephede müttefikler tarafından kullanılan hardallı bir gaz dolayısıyla gözlerinden rahatsız bulunuyor ve Pasewalk'da bir hastahanede tedavi ediliyordu.

Hitler'in *Kavgam* adlı kitabında anlattığına göre 1918'de hastahanede yattığı sırada politika hayatına karışmaya kendince karar vermiştir. Bu münasebetle senelerce sonra Pasewalk'ta büyük bir abide dikilmiştir. Bu abidede Hitler'in büyük bir büstü vardır. Arkasında mermer satha şu sözler yazılmıştır: "Politikacı olmaya burada karar verdim."

Hitler 1919 senesinde Feder adlı bir adamla tanışmıştır. Ondan iki şey almıştır: Meşhur bıyığının şekli ile milli sosyalizm hakkındaki ilk fikirleri...

24 Şubat 1920'de Münih'te Hofbräuhaus birahanesinde bir siyasi toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda Dr. Dingfelder'in bir konferans vereceği ve diğer bazı hatiplerin söz söyleyeceği yazılmıştı. Bu hatipler arasında Hitler de vardı. Adı malum olmadığı için ilanda zikredilmemişti. Hitler, 1919'da aldığı yeni siyasi fikirleri o zaman kadar zihninde pişirmiş ve 24 Şubat 1920'de ilk siyasi nutkunu söyleyerek siyasi hayata fiilen girmiştir.

— 19 —
Hitler'in şahsiyeti

1923 senesine kadar Hitler hareketinin faaliyet merkezi bir Münih birahanesinin bir köşesinden ibaretti. Yirmi beş maddeden ibaret ilk Nazi siyasi programı burada hazırlanmış, halka burada bildirilmiştir. O zamandan beri her sene aynı birahanede merasim yapmak anane haline gelmiştir. Gamalı haçlı Alman bayrağı ilk defa olarak 1920 senesinde çekilmiş, çekilirken Hitler bunun altında resmini aldırmıştır.

1922 senesinde Nazi hücum taburları kendilerine mahsus bir üniforma giymeye başlamışlardı. Yalnız silahları yoktu. Silah diye birer sopa taşıyorlardı. 1922'de Hitler asayişi bozmak suçuyla tevfik edilmiş, üç gün mahpus kalmıştır.

Hitler, iktidar mevkiini cebren zaptetmek için ilk teşebbüsü 1 Mayıs 1923'te yapmıştır. Orduya ait bir takım silahları elde ederek bir komünist toplantısına saldırmış, fakat askeri kıtaların araya girmesi üzerine teşebbüsü yarım kalmıştır.

9 İkinciteşrin 1923'te yeni bir kıyam tertip edilmiş, Hitler'in hücum taburları kollarında gamalı haç işaretleri, başlarında askeri miğferler olduğu halde Münih devlet dairelerine taarruz etmişlerdir. Belediyeye gamalı haç bayrağı çekilmiştir. Memurlar ilk önce bu harekete karışmayı düşünmüştür, sonra caymışlar ve askeri yardıma çağırmışlardır. Bu hareketlerde sonradan şöhret alan Himmler ile Röhm kendilerini göstermişler, sokaklarda siperler kurmuşlar, dövüşmüşlerdir. Ludendorff'la Hitler milli bir hükümet kurduklarını ve Berlin hükümetini devirdiklerini bir beyanname ile halka ilan etmişlerdir.

Askerle cereyan eden müsademede 14 Nazi ölmüş, 100 kişi yaralanmıştır. Hitler de cephede elde ettiği tecrübe ile derhal yere kapanmasaydı ölenlerin arasında bulunacaktı. Dünyanın gidişi de bambaşka bir seyir takip etmiş olacaktı. Kaçmış, fakat sonradan yakalanmıştır.

Muhakeme altına alınan isyan reisleri arasında sonradan Almanya'da iktidar mevkiine geçenlerin hepsi vardı. Hepsi de muhtelif cezalara çarpılmışlardır.

Hitler'e beş sene hapis cezası verilmiş, fakat uslu duracağını vaat etmesi üzerine dokuz ay sonra serbest bırakılmıştır.

Hitler hapishanede çok saygı görüyordu. Müdürün yemeğinden yiyor,

bol ışıklı ve rahat bir odada oturuyordu, bütün mahpuslar kendisine hizmet ediyorlardı. Misafirlerini kabul etmesi için bir salon ayrılmıştı.

Bir yazı makinesi tedarik edilmiş ve Hitler, *Kavgam* adlı meşhur kitabının ilk nüshasını hapishanede Hess'e dikte etmek suretiyle hazırlamıştı.

Nazi reisi 20 İlkkânun 1924'te hapishaneden çıkmıştır. Aleni yerlerde söz söylemesi, Bavyera, Prusya ve Saksonya tarafından menedilmiştir. 1925 yılında bu yasak devam etmiştir; fakat 1934'te temizlenen Strasser, Röhm ile ve Göring gibi yakın taraftarlar ile gizli faaliyetleri devam ediyordu.

Bu sıralarda Almanya anarşi içinde idi. Ortalıkta bariz şahsiyetler yoktu. Halbuki her tarafta hüküm süren anarşi, ümitsizlik ve istikrarsızlık, yüksek kalibrede liderlere ihtiyaç uyandırıyordu. İşte böyle bir muhitteki fırsat ve imkânlar, Hitler'deki bir takım kuvvetli tarafların gelişmesine ve mahsul vermesine sebep olmuştur: Hitler cahildi; fakat çok kuvvetli bir sezişi vardı. Karşısındaki imkânları hissiyle yokluyor, deniyor, durumun ileri gitmeye müsait olup olmadığına karar veriyor ve kimsenin beklemediği şekillerde ileri atılıyordu. Hiçbir bilgi ve muhakeme, cüretini frenlemiyordu. Hiçbir ahlak hissi ve fazilet saygısı kendisini tereddüde sevketmiyordu. Son derece kinci ve zalim bir tabiatı vardı. Şiddete inanıyordu. Gayesi uğruna hiçbir vasıtayı çirkin bulmuyordu. Hatipleri pek kıt olan Alman âleminin hiç tanımadığı derecede kudretli, canlı bir hatip, aynı zamanda birinci sınıf bir aktördü; muhataplarının ne beklediğini sezer, o sözleri en can alacak ve sürükleyecek şekilde ve tam yerinde söylerdi.

Geçirdiği şahsi tecrübelerin yarattığı kinler, hasretler, istidatlar bütün şahsiyetine, bütün hareketlerine hâkim oluyordu. Bunun için ruhu daima uyanık, daima canlı, daima teşebbüse ve harekete hazırdı.

Hitler pek düşkün bir aile muhitinde doğmuştu. Aslen Alman olmakla beraber cetlerinin kimler olduğu meçhuldü. İşte bunun tesiriyle mutaassıp bir ırkçı kesilmiş ve Almanları ırkan ari bir hale koyarak topyekûn bir aristokrat zümre mevkiine çıkarmayı gaye bilmişti.

Avusturya'nın hakir muamele gören fakir halk tabakasına mensup olduğu için Avusturya'dan nefret ediyordu. Viyana'da geçirdiği serserilik günlerinde Yahudi muhitinde yaşamış, Yahudilerin hizmetinde bulunmuştu. Bunun için Yahudilere karşı büyük bir kin ve nefreti vardı.

Sanat akademisine istidatsızlığı yüzünden kabul edilmediği için o sıralarda rağbette olan sanat üslubuna karşı şiddetli bir kin bağlamıştı.

Yaşamak usul ve adabının cahili olduğu içindir ki bu sahada inceleşmiş olan Fransızlardan nefret ederdi.

Erkeklik iktidarından mahrum olduğu için kadınların huzurunda sıkılgan davranırdı. Bu sebeple de kadınları umumi hayattan uzak tutmuştur.

— 20 —
Almanya'da çarpışan dört kuvvet

Hitler, anarşi içinde bulunan bir muhitte, işsizlerle, halinden hoşnut olmayanlarla, ümitsizlerle dolu bir memlekette halka öyle şeyler vaat ediyordu ki muhataplarını derhal cezbediyordu.

Programının kendine mahsus bir tarafı yoktu. Bunun yarısını sosyalistlerden, diğer yarısını da rakip saydığı nasyonalistlerden almıştı. Böylece Almanya'da çarpışan iki başlıca siyasi kuvvetin en cazip silahlarını kendine mal etmiş ve yeni bir kuvvet olarak ortaya fırlamıştı.

Hitler'in iktidar mevkiine tırmanmasının arifesinde Almanya, büyük bir dövüş meydanı manzarasını gösteriyordu. Burada Hitler'den başka üç mücadele kuvveti vardı: cumhuriyeti müdafaa eden mutedil ve demokrat unsurlar, çelik miğferliler diye anılan müfrit milliyetseverler, komünistler.

Sokak muharebeleri bazen bir tarafın, bazen diğer tarafın galebesiyle nihayet buluyordu. Bugün kendini komünist sayan binlerce kişi yarın Hitler'in hücum kuvvetine katılıyordu. Çelik miğferlilere mensup diğer binlerce kişi bir müddet sonra komünistlerin safında görünüyordu.

Bu arada Hitler boyuna nüfuz kazanıyordu; çünkü halkla konuşmayı herkesten iyi biliyordu. Vaat ettikleri şeyler, yakın bir istikbale aitti ve elle tutulacak kadar tabii ve gerçek görünüyordu. Vaatlerinde çok cömertti. İşsiz halka şöyle diyordu:

"İktidar mevkiine gelir gelmez mecburi hizmet usulünü kuracağım. İlk hamlede yarım milyon işsize iş tedarik edeceğim. Kısa bir zaman içinde bu miktar iki milyona çıkacak. Bu memleketin ziraat usulleri çok geridir. Bunları ıslah etmek suretiyle topraklarımızda elde edilecek mahsulün kıymetini iki milyar mark derecesinde arttıracağım. Her şey ucuzlayacak, herkesin karnı doyacak. Her sene dört yüz bin yeni ev yaptıracağım. Almanya'da kimse meskensiz kalmayacak. Yalnız bu evlerin inşası bile bir milyon ameleye iş temin edecek..."

Bu gibi vaatler o kadar inandırıcı bir tarzda ileri sürülüyordu ki dinleyenler coşuyor, eski onbaşının şöhreti Münih birahanelerini aşıyor, Alman iktisadi mukadderatına hâkim olan büyük sanayi erbabının dikkatini çekiyordu.

Bunlar ortalıktaki barış içinde en çok kazanç ihtimalini Hitler'de gördüler ve onun siyasi hareketini para ile desteklemek ve kendilerine bağlamak yolunu tuttular.

Hitler böyle bir destek bulunca aldı, yürüdü, hükümetin hesaba katmaya zaruret duyduğu bir siyasi kuvvet haline geldi. 1930 seçimlerinde mebuslarının miktarı on kişiden yüz yediye çıktı.

Alman Başvekili Brüning mutaassıp bir Katolikti. Çok namuslu ve dürüst bir adamdı. Milletin hakkı üzerine titrer, hususi bir iş için bir yere gideceği zaman Başvekâlet otomobilini kullanmaz, mutlaka bir taksi getirtirdi. Fakat harpte nihayet yedek teğmen rütbesine kadar varmıştı. Hindenburg'u çok uzak ve yükseklerde, adeta bir Allah gibi görmeye alışmıştı. Devlet reisi bulunan Hindenburg'la konuşabilmek kendisi için öyle bir şerefti ki onun sözünden harice çıkmayı düşünemezdi.

Cumhurreisliği için Hindenburg'un ikinci defa olarak namzetliği konulduğu zaman Brüning, Hitler'i çağırdı ve şu teklifte bulundu:

"Cumhurreisliğine namzetliğinizi koyacağınızı duyuyorum. Bundan vazgeçer ve Hindenburg'un seçilmesine yardım ederseniz ben de bir sene sonra başvekâletten çekilir ve bu mevkie sizin geçmenizi temin ederim."

Hitler bu pazarlığı kabul etmedi. Fakat Hindenburg'un seçilmesine de mâni olamadı.

Brüning, Hindenburg seçilsin diye elinden geleni yaptı. Fakat maksat temin edilir edilmez gayretine pek fena bir mukabele gördü; Hindenburg aristokrat sınıfının entrikalarına alet olarak Brüning'i kapı dışarı etti. Eski yedek mülazımının gönlünü almak için kendisine imzalı bir resmini verdi; fakat bunu masasının üstüne koymamasını ve kimseye göstermemesini şart koştu.

Alman cumhuriyetinin son hakiki başvekili olan Brüning'in atılmasına gösterilen sebep, Şarki Prusya'daki çiftçilere yardım için Reichstag'dan alınan tahsisatı hakiki çiftçilere vermeye kalkışması ve bunların tamamıyla aristokrat arazi sahiplerine verilmesine mâni olmasıydı. Bizzat bu arazi sahiplerinden biri olan ve onların davasını tutan Hindenburg, Brüning'in hakiki çiftçilere yardım etmeyi düşünmesini bolşeviklik diye karşıladı ve başvekilin bolşevik meyilleri beslemesini başvekâletten atılmasına sebep gösterdi.

Şarki Prusya'ya ait olan arazi ve yardım meseleleri yalnız Brüning'in atılmasına sebep olmakla kalmamış, ondan sonra da Almanya'da siyasi gidişe hâkim olarak Hitler'in iktidar mevkiine tırmanmasına doğrudan doğruya yol açmıştır.

— 21 —
Von Papen sahnede görünüyor

Alman cumhuriyetinin mezarını kazmaya sebep olan Şark Yardımı davasının hikâyesi şudur:

Hindenburg'un Albay Oskar adında bir oğlu vardır. 85 yaşındaki eski başkumandan tamamıyla oğlunun tesiri altında bulunuyordu. Albay Oskar'ın etrafında da işsiz asilzade subaylardan Şarki Prusya'nın hallerinden şikâyetçi aristokrat arazi sahiplerinden mürekkep bir muhit toplanmıştı.

Bu adamlar Hindenburg'un bütün Almanların sevgilisi olduğunu, ihtiyar devlet reisine müfrit solcuların bile saygı gösterdiklerini biliyorlardı. Maksatları bu sevgi ve saygıdan istifade ederek kendi gemilerini yürütmekti. Memleketin desteği diye kabul ettikleri eski Prusya aristokrat askeri sınıfının borçlanması, arazisini satmaya mecbur kalması, kısmen avuç açacak bir hale gelmesi havsalalarına sığmıyordu. Bir "içtimai sulh projesi" adı altında bir proje hazırlamışlardı ki gayesi, harp ve sair sebepler yüzünden Şarki Prusya'nın ziraat sahalarında zarar gören arazi sahiplerine geniş yardımlarda bulunmaktı. Bu yardımdan güya bütün Şarki Prusya çiftçileri istifade edeceklerdi. Fakat bu bir laftan ibaretti. Asıl maksat aristokratları bolca doyurmaktı.

Şark Yardımı davasını yürütmek için Hindenburg, oğlunun ve bütün aristokrat muhitinin telkinleri altında bırakılmakla beraber kendisini bütün bütüne sürüklemek için aristokratlar çok ustaca bir hile düşünmüşlerdir. Kendi aralarında para toplamışlar ve Hindenburg ailesine ait iken mareşalin babası tarafından zaruret sebebiyle satılan Neudeck arazisini satın alarak mareşale hediye etmişlerdir. 85 yaşındaki ihtiyar, çocukluğunu geçirdiği araziye sahip olunca hayatının en büyük hasretine kavuşmuştur. Bu hediyenin bir nevi rüşvet demek olacağını hatıra bile getirmeyerek derhal kabul etmiştir. Gazetelerde bu meseleye dair imalar çıkınca çok kızmış, bunu büyük bir saygısızlık diye karşılamıştır.

Mesele gitgide o şekli almıştır ki 1931 yazından sonra Hindenburg, bir tek fikirle yaşamıştır: Cetlerinden kalan topraklara kavuşarak bizzat sevindiği gibi diğer bütün fakir düşmüş arazi sahiplerini de sevindirmek... Siyasi hayatta karşısına çıkan insanlara ancak Şark Yardımı projesine taraftar olup olmadıklarına göre iyi veya kötü Alman diye numara vermeye başlamıştır.

Neudeck arazisi eski haline getirilince Hindenburg'un oğlu Albay Oskar buraya bütün ahbaplarını davet etmiştir. Gelenlerin hepsi gün görmüş, ter-

biyeli, nazik, asilzade kimselerdi. İhtiyar mareşalin torunları ile beraber eski arazisinin bahçelerinde, cetlerinin yetiştirdiği parklarda dolaşırken duyduğu sevinci pek iyi kavrıyorlardı; bunu okşayacak sözler söylemeyi biliyorlardı. Hindenburg, kendisini böyle bir saadete kavuşturan bu terbiyeli ve nazik insanlardan pek hoşlanmış ve kendisini onların borçlusu saymak yolundaki hisleri kuvvetlenmişti.

Misafirlerin hepsi Şark Yardımı projesinde alakası olan Şarki Prusya arazi sahiplerinden ibaret değildi. Diğer iki misafir vardı ki bunlar Hindenburg'un dikkatini çektiler ve derhal gözüne girdiler.

Bunlardan biri von Papen'dir. Kendisi bir Protestan arazi sahibi değildi. Almanya'nın garp taraflarında doğmuş, merkez partisine mensup bir Katolik ve eski bir süvari subayıdır. Fakat bu zarif ve kibar tavırlı adam, Şark Yardımı projesini çok haklı ve meşru bulduğunu söylüyor ve ona taraftar görünüyor. Zaten pek çok şeyler görmüş geçirmiştir. Washington'daki Alman sefaretinde askeri ateşe bulunduğu sıralarda kendisinden pek çok bahsedilmiştir. Bu nevi hareketleri neticesinde Amerika'nın ilk cihan harbine karışmasına kısmen sebep olduğunu iddia edenler de vardır. Kendisi Berlin Aristokratlar Kulübü denilen ve çok mümtaz tutulan kulübün nüfuzlu bir azasıdır.

Diğer misafirin adı von Schleicher'di. Büyük Alman Genelkurmayı Siyasi Bürosu'nun reisidir. Bu sıfatla pek çok temasları vardır. Umumi hayatta yer alan belli başlı adamlardan bahsederken tuhaf ve garip taraflarını belirtiyor ve ihtiyar mareşali kahkahalarla güldürüyor. Von Schleicher kıymetli bir askerdir. Her mühim mesele hakkında esaslı fikirleri vardır. Bunları berraklıkla ifade etmeyi biliyor. Milliyetsever olmakla beraber müfrit değildir.

Hindenburg, Başvekil Brüning'den bir müddetten beri zaten memnun değildir. Şark Yardımı tahsisatının aristokratlara verilmesine mâni olduğundan, yolsuzluklara itiraz ettiğinden ve küçük çiftçileri korumaya çalıştığından dolayı kendisini bolşeviklikle itham ediyor.

Böyle hoşuna giden iki zarif aristokrata ve askere tesadüf edince derhal Brüning'i atıyor, von Papen'i başvekil, von Schleicher'i başvekil muavini mevkiine getiriyor.

— 22 —
Papen demokrasi ruhunu gömüyor

Papen'in başvekil olması, Almanya'da demokrasinin ölmesi ve askeri partinin hâkim olması demekti. Fakat Alman cumhuriyetinin tasfiyesi bir günde olmadı. İlk önce bir tarafta Hindenburg'la von Papen, diğer tarafta Prusya kabinesindeki sosyalist nazırlar düello halinde kaldılar. Bu düello bir taraftan aristokratların hususi kulüpleri arasında da devam ediyordu.

20 Temmuz 1932'de von Papen'in telkini ile Hindenburg bir emirname neşrederek sosyalist Prusya nazırlarının hizmetine nihayet verdi. Bu hareket, Prusya'da demokrasinin resmen yıkılması ve istibdadın hâkim olması demekti.

Emir Berlin polis müdürüne tebliğ edilince polis memurları sıraya dizilip: "Yaşasın hürriyet!" diye bağırdılar ve kanunsuz emre karşı durmak üzere bir taraftan işaret beklediler. Sokaklarda halk da böyle bir işaret bekliyordu. Fakat hiçbir demokrat lideri zuhur etmedi ve hiçbir taraftan bir işaret gelmedi. Harici tesirlerle vücut bulan yeni Alman demokrasisi o kadar cansız ve ruhsuzdu ki parmağını bile kımıldatamadı ve askeri sınıfın eski tabii mevkiine gelmesini zaruri bir şey diye karşıladı. 1848'de Almanya'da demokrasi namına gösterilen canlı alaka bir asır içinde artacak yerde gitgide söndürülmüştü.

Asrın ruhunu ve icaplarını temsil eden demokrat unsurlar idealist ve müstağni kimselerdi. İktidar mevkiini dövüşmeye ve kan dökmeye layık bir nimet diye karşılamıyorlardı. Halbuki ırkçılık, emperyalizm ve tahakküm gibi barbarlık devri kalıntılarını kendilerine mal ettiler; iktidar mevkiine sahip kalmayı bir menfaat ve nüfuz meselesi biliyorlardı ve bunun için dövüşmeye hazır bulunuyorlardı.

Hindenburg, demokrasiyi kenara attıktan sonra devletin dümenini titrek elleriyle idareye çalışıyordu. Fakat bu iş kolay sayılamazdı. Ortalığa hâkim olan kuvvet yalnız ordudan ibaret değildi. Hindenburg'un bir vakitler tiksinerek "Bohemyalı onbaşı" diye yâdettiği Hitler, hesaba katılması lazım gelen bir kuvvetti. Müfrit milliyetseverlik cereyanında askeri aristokrasi sınıfından bile ileri gidiyordu.

Askeri sınıf bunun için bir tedbir düşündü: Hitler'e bir vekillik vererek kendisini zapturapt altına almak... Bu tedbir, bir adamın metresiyle evlenmesine benzer bir hareket olacaktı. Hitler'in başıboş kudreti böylece ortadan kalkacak, meşru bir mevkiin çerçevesi içinde başı bağlanacaktı.

Papen, Hitler'e bir vekâlet teklif edilmesini kâfi görmedi, başvekil muavinliğini daha münasip saydı. Von Papen'in ısrar ve telkini üzerine Hindenburg, 1932 Ağustosu'nda Hitler'i sarayına çağırdı ve kendisine başvekil muavinliğini teklif etti.

"Teklifi kabul ederim;" dedi, "fakat Mussolini'nin İtalya'da oynadığı rolü serbestçe oynayabilmek şartıyla...".

Hindenburg küplere bindi. Mülakata derhal nihayet verdikten başka ertesi gün bu mülakata dair Hitler hakkında ağır hakaretlerle dolu bir tebliğ neşretti. Hitler fena halde kızdı ve intikam ateşiyle yandı tutuştu.

Hitler'in Reichstag'daki kuvveti on iki mebustan başlayarak iki yüz otuzu bulmuştu. Bunun karşısında askeri sınıf, silahlarını teslime hazır bulunmakla beraber çok zorluk çekiyordu. Hindenburg, von Papen'in bu işi idarede kâfi derecede kudret gösteremediğine karar verdi. Başvekil Muavini von Schleicher'i başvekilliğe çıkarmak ve von Papen'i başvekil muavinliğine indirmek yolunda bir tecrübe yapmayı münasip gördü.

Bu hal von Papen için büyük bir itimatsızlıktı. Gerek Hindenburg'a ve gerek Schleicher'e karşı kin ve hiddetten köpürdü ve ağır bir intikam almayı tasarladı.

Bu intikam, Schleicher'in ayağına karpuz kabuğu koymak ve Naziliği iktidar mevkiine getirmek şeklinde az bir zamanda gelişti. Von Papen'in izzetinefsi yaralanmasaydı Nazilik iktidar mevkiine çıkmayacak mıydı? Belki bir müddet sonra yine çıkacaktı; fakat çıkmaması ihtimali de pekâlâ vardı.

— 23 —
Papen'in bir intikam manevrası

Schleicher, 1932 senesinin sonuna doğru iktidar mevkiine gelmişti. Becerikli ve azimli bir adamdı. Eğer atıp tutmaktan pek hoşlanmasaydı, ağzını tutmayı bilseydi, bir de von Papen'in mevkiine göz dikecek yerde onunla işbirliği yapsaydı ve başvekil muavini kalmayı hiç olmazsa bir müddet için kâfi görseydi belki de her hedefine varacaktı.

Hedefi de kayseri geri getirmek, Hindenburg'u devlet reisliğinden indirmek, Hitler'le anlaşarak ona Prusya başvekilliğini vermekti. Hindenburg, kaysere karşı olan yeminine sadık olduğu için böyle bir plana karşı şahsi bir mukavemet göstermesi beklenmezdi.

Fakat von Papen daha atik davrandı ve Hitler'e Alman başvekilliğini vaat etmek suretiyle onu kendi tarafına çekti ve intikamının aleti diye kullanmak üzere manevraya girişti.

O sıralarda Hitler bir müttefike muhtaç bir halde bulunuyordu. Kendisine destek olan büyük sanayi, gitgide kendisinden ürkmüş ve arka çevirmeye başlamıştı. Naziler, böyle bir destekten mahrum kalınca 1932 seçimlerinde epiyce gerilemişler, buna karşı sosyalist ve komünist saha kazanmışlardı.

Bu hal halk partilerinin cesaretini arttırmıştı. Şark Yardımı rezaletlerini ortaya atarak askeri sınıfı tepelemeye ve demokrasiyi tehlikeden kurtarmaya hazırlanmışlardı.

Şark Yardımı işini incelemek üzere kurulan Reichstag tahkikat komisyonu, çok mühim ipuçları yakalamıştı. Şarki Prusya çiftçilerine yardım adı altında meclisten koparılan tahsisattan yüzde yetmişi, on üç bin miktarındaki aristokrat ailesine dağıtılmış, bununla bir takım adamların kumar borçları, debdebe ve lüks masrafı ödenmişti. Yüz binlerce fakir çiftçi ailesine ise paranın ancak yüzde otuz kadarı serpiştirilmişti. Eğer bu hakikat bir tahkikat komisyonunun raporu şeklinde Alman milletine aksederse böyle kirli ihtiras ve menfaatlere alet olan bir idarenin ipliği pazara çıkmış olacaktı.

Hindenburg'un oğlu Albay Oskar, en yakın dostlarının tehlikede olduğunu devlet reisine bildirdi. Rezalet bir defa koparsa Hindenburg'un mevkii de sarsılacak, şöhreti kırılacaktı. Bu iş ancak Reichstag tahkikat komisyonunu dağıtmak suretinde önlenebilirdi. Hindenburg'la dostlarının şerefini kurtarmak için böyle şiddetli bir tedbire mutlaka ihtiyaç vardı.

Hindenburg, Başvekil von Schleicher'den bunu yapmasını istedi. Başvekil razı olmayınca hemen hizmetten uzaklaştırıldı.

Von Papen'in, başvekâletten atılıp başvekil muavinliğine indirildiği için hem Hindenburg'dan, hem de Schleicher'den almayı tasarladığı intikam için mükemmel bir fırsat zuhur etmişti. Papen'in düşündüğü şekil de Hitler'i başvekil yapmak, sonra onu perde arkasından dilediği gibi kullanmaktı.

Von Papen'le Hitler arasındaki ilk buluşma, şampanya tüccarlığıyla uğraşan Ribbentrop adında birinin evinde cereyan etmiştir. Sonraki Alman hariciye nazırının ikbali bu münasebetle başlamıştır.

Yukarıda söylediğimiz gibi seçimlerde ilk defa olarak gerileyen ve büyük sanayiin yardımından mahrum kalan Hitler, kendisini boşluk içinde görüyor ve ileriye sıçramak için yeni bir imkân arıyordu. Hindenburg'un kendisine karşı olan nefreti o kadar şiddetliydi ki onun vasıtasıyla iktidar mevkiine gelmesinin imkânsız olduğunu biliyordu. Bunun için von Papen'in uzattığı fırsata dört elle sarıldı.

Şimdi von Papen için dava, Hindenburg'un Hitler'e karşı olan nefretini yenmek ve kendisini ister istemez Hitler'i başvekil yapmaya mecbur bırakmaktı. Bu maksatla Şark Yardımı rezaletine ait bir takım vesikaları silah diye Hitler'e teslim etti, sonra Hindenburg'a giderek Hitler'in elinde müthiş silahlar bulunduğunu, sosyalistlere meydan bırakmayarak rezaleti bizzat deşmeye hazırlandığını bildirdi. Bu haber ihtiyar devlet reisini müthiş bir yeis ve korku içinde bıraktı.

İş bu kadarla da kalmadı. Başvekâletten atılan von Schleicher de boş durmamıştı. 30 İkincikânun 1933 tarihi için bir hükümet darbesi hazırlamıştı. O gün Berlin'de örfi idare ilan edilecek, Hindenburg, nazikâne bir şekilde sarayına hapsolunacak, von Papen'le Hitler tevkif edilecekti.

Von Schleicher boşboğaz bir adam olduğu ve başarıdan yüzde yüz emin olduğu için neler yapmak istediğini şuna buna söylemekte mahzur görmemişti. Bir İngiliz gazetecisi de bunu duymuş, gazetesine bildirmiş, haber Londra'dan çekilen bir telgrafla Berlin gazetelerine aksederek umumi bir heyecan uyandırmıştı.

— 24 —
Nazilik iktidar mevkiine nasıl çıkıyor?

30 İkincikânun 1933 sabahı Hindenburg'un ne halde bulunduğu göz önüne getirilsin. O gün von Schleicher'in bir hükümet darbesi yapacağı muhakkak... Aynı günde Reichstag tahkikat komisyonunun Şark Yardımı hakkında raporu aleni celsede okunacak, kıyamet kopacak. Hitler'in de elinde müthiş vesikalar bulunduğu, Nazilerin aristokrat askeri sınıftan hoşlanmadıkları, vesikalarını kullanacakları ve müzakerelerde Hindenburg'a muhalif tarafı tutacakları da malum...

Bütün bu felaketleri önlemek için en kısa yol Hitler'i başvekil yapmak... Hatta ortalıkta bundan başka çare de görünmüyor.

Öyle olduğu halde ihtiyar mareşal tereddüt ediyor, atacağı tarihi adımın akıbetlerinden ürküyor. Kendisini ihata eden bütün tehlikeleri günlerden beri bildiği ve bunların baskısını duyduğu halde son kararı veremiyor, o kadar nefret ettiği Bohemyalı onbaşıya hükümetin ve Alman milletinin mukadderatının dizginlerini teslim etmeye razı olamıyor...

Fakat iş işten geçmek üzeredir. Tereddüt devam edemez, 30 İkincikânun öğle vakti Hindenburg, Onbaşı Hitler'in başvekâlete geçmesi hakkındaki tarihi kararı nihayet imzalıyor.

Bu saniyede Hindenburg'un yıldızı sönmüş, Hitler'in zoraki bir parıltıdan sonra sönmeye yüz tutan yıldızı sırf von Papen'in intikam manevrası sayesinde parlamıştır. Almanya, Avrupa ve bütün dünya aynı saniyede İkinci Cihan Harbi için gebe kalmıştır.

Reichstag'da o gün öğleden sonra Şark Yardımı hakkında başlayacak müzakere cebren önlenmiştir. Generallere gelince onlar kımıldanmak fırsatı bulmuyorlar; çünkü Nazilik derhal Berlin'i avucu içine alıyor.

Berlin halkı neye uğradığını anlamadan sokaklarda alaylar, nümayişler başlıyor. Her taraf donanmış, bayram kılığına girmiştir. Bunun bir cenaze alayı olduğunu, Alman demokrasi ve cumhuriyetinin, demokrasi taraftarları parmaklarını oynatmadan ve mukavemet edemeden öldürüldüğünü kimse iddiaya cesaret edemiyor ve buna imkân bulamıyor.

Vaktiyle Bismarck'ın bazen halka göründüğü balkonda o akşam Hitler duruyor ve meşaleler ve bayraklarla geçen halk yığınlarını selamlıyor. Diğer bir balkondan Hindenburg, kendisi için pek hazin olan sokak manzaralarını seyrediyor.

Bu nümayişler günlerce değil haftalarca devam ediyor ve bütün bir milleti sürüklüyor. Versailles Muahedesi'nden sonra başlarını önüne eğmeye alışan Almanlar, birdenbire parlayan bir milli gurur içinde baş kaldırıyorlar ve senelerden beri içlerini dolduran acı hislerden kurtulmak fırsatını coşarak kutluyorlar. Demokrasi filan tamamıyla unutulmuştur. Milyonlarca Alman, bu velveleli bayram günlerinde yalnız eski düşüncelerini bırakmakla kalmamışlar, işlerini güçlerini de muvakkat surette terketmişlerdir.

Bu arada ortalıkta sihirbaz tipinde bir adam peyda oluyor. Bu adamın adı Goebbels'tir. Laflardan şelaleler kurmanın, bunu halkın üzerine akıtmanın ve aynı sözü türlü türlü şekillerde tekrar ede ede Almanlara hakikat diye kabul ettirmenin sanatını biliyor. Kutluladıkları büyük bayramın ebedi kurtuluş ve yükselme bayramı olduğunu bütün Almanlara telkin ediyor ve çoğuna inandırıyor.

Hitler kendi devrinin ilk ve son seçimini yapıyor. Bayram havası içinde büyük bir zafer kazanıyor. Bütün partileri yok etmek ve Nazi partisi hesabına inhisar kurmak artık işten bile değildir. Reichstag, istenildiği gibi söz söyletilecek bir alet haline indiriliyor. Hatta demokrasinin bu alametini tamamıyla gözden kaybettirmek için Reichstag binası yakılıyor ve mesuliyeti sol taraf partilerinin üzerine atılıyor.

Von Papen başvekillik muavinliğine geçirilmiştir. Memlekette mühim bir mevkii yoktur; fakat Hindenburg kendisine dört elle sarılıyor. Çünkü ihtiyar devlet reisi, zarif, ince ve cerbezeli devlet adamına, kendisini Hitler'in taşkınlıklarına karşı koruyacak biricik kalkan gözüyle bakıyor.

— 25 —
Alman askeri kudreti kımıldanıyor

Almanlarla Fransızlar, Garbi Avrupa'da askeri üstünlüğü elde tutmak için nesillerce birbirleriyle çarpışmış iki millettir. Tarihin ne garip bir cilvesidir ki her iki milletin felaket saati çalınca her ikisinin de başında tam seksen beş yaşına varmış birer asker bulunmuştur ki bunlar, geçmişe ait büyük askeri hizmetleri ve şerefli birer ismi temsil etmekle beraber tarihin kendilerinden beklediği canlı ve zinde rolü oynamak imkân ve kudretinden tamamıyla mahrumdurlar. Bu felaket saati, Almanya'da azgın bir yükselme, Fransa'da uçuruma doğru baş döndürücü bir sukut halinde baş göstermiştir. Her iki memlekette seksenbeş yaşındaki müzelik liderler, mukadderatın dizginlerini şuna buna terketmeye mecbur olmuşlardır. Yine her ikisi de küllerin altında kalan kıvılcımlar gibi vakit vakit iradelerini belirtmeye çabalamışlardır.

Von Hindenburg'un hiç sevmediği Hitler'e karşı gösterdiği mukavemet, yalnız von Papen'i başvekil muavinliğinde tutmaktan ibaret kalmamıştır. Naziliğin devlet ve memleket fikrini hiçe saymasına mâni olmak maksadıyla Hindenburg bir noktada şiddetle ısrar etmiştir ki o da Hariciye ve Harbiye nezaretlerine parti adamlarının girmemesi ve burada meslekten birer adam bulunmasıdır. Hitler bu şartı muvakkat bir zaman için kabul etmek ihtiyacını duymuş, bunun üzerine hariciyeye Almanya'nın Roma sefiri Baron von Neurath, harbiyeye Königsberg tümeni kumandanı General von Blomberg gelmiştir. Hitler General von Blomberg'ten pek hoşlanmıştır. Bir defa generalin, Naziliğin diriltmeye ve gerçekleştirmeye çalıştığı eski Cermen kahramanlık efsanelerinin devlerine yakışacak bir boyu bosu vardı. Sonra Alman ordusuyla Nazi hücum kıtalarının münasebetlerine ait meselelerde Hitler'e kafa tutmuyor, işleri tatlılıkla idare ediyordu.

Hakikat şu ki Almanya'da iki ayrı askeri kuvvet vardı. Bunlar birbirleriyle kaynaşmıyor, birbirinden hoşlanmıyorlardı; fakat harice karşı müşterek bir gayeye hizmet ettikleri için birbirlerine tahammül etmek zaruretini duyuyorlardı.

Versailles Muahedesi mucibince Alman ordusu, Reichswehr adıyla anılan yüz bin kişilik bir kuvvetten ibaret bulunurken gizliden gizliye genişlemek ihtiyacını duymuş ve türlü türlü milis kuvvetlerini geliştirmeye kıymet vermişti. Bu arada Münih'teki Yedinci Tümen Nazi hareketine kucağını açmıştı.

Bu tümene kumanda eden General von Lossow memleketimizde tanınmış bir adamdır. Geçen harp esnasında bir müddet İstanbul Alman Sefareti'nde askeri ataşe sıfatıyla vazife görmüştür.

Von Lossow müfrit derecede milliyetsever bir adam olmakla beraber ruhça çok dürüst bir vazife adamıydı. Ordunun dahili siyasete alet diye kullanılmasına şiddetle muhalifti. Hitler adında bir onbaşının milli gayeler için tahrikât yapmasını hoş görmüştü. Bu vazifeyi daha iyi görmesini temin maksadı ile kendisini terhis etmiş ve vücuda getirdiği hücum kıtalarının para ve teçhizat ihtiyaçlarını tümenin kasasından ve depolarından karşılamanın yolunu bulmuştu. Fakat hücum kıtaları 1923'te cebren hükümeti zaptetmeye kalkışınca üzerlerine yürümüş ve ihtilal hareketini ezmişti. Hitler kinci bir adam olduğu için bunu affetmemiş, von Lossow 30 Haziran 1934'te cereyan eden tasfiye hareketi esnasında öldürülmüştür.

Almanya'da sathın altında iki türlü askeri gelişme devam ediyordu. Bunlardan biri genelkurmayın hazırlıkları idi ki en bariz şekli, yeni yeni silah ve vasıtaları gizlice tecrübe ederek ve gizli imalata girişerek Alman ordusunu üstün vasıtalarla teçhiz etmekti. Bu maksatla gaz harbine ait tertibat alınmış, gizli tayyare ve tank imallerinin esasları düşünülmüş, cep zırhlılarının planları yapılmış ve 1932'de ilk denizaltının inşasına girişilmişti.

İkinci şekil, Nazi hücum kıtalarının milis kamplarında bir nevi spor veya politika teşkilatı halinde yetiştirilmesiydi ki Alman ordusu resmen yüz binden ibaret kadro içinde kalırken talim edilmiş milislerin miktarı milyonları bulmuştu. Meslekten Alman subayları, ecnebilerin telaşını gidermek için Nazi hücum kıtalarıyla alay ederler ve bunlara mensup beş erin meslek ordusunun bir tek erine değişilemeyeceğini, hepsinin kuru kalabalık olduğunu söylerlerdi. Fakat gizliden gizliye buna destek olurlar ve bu milyonluk kuvveti yarınki Alman ordusunun mühim bir muavin kuvveti sayarlardı.

1934'te işler yeni bir şekil aldı. Bu muavin kuvvete olan ihtiyaç ortadan kalktı; fakat işin içinden çıkmaya ve askeri kuvvetlere birlik yaratmaya imkân bulunmadı, hatta hakikatte askeri kuvvetlerin nevi iki değildi, üçtü. İleride anlatacağımız gibi S.A. diye anılan hücum kıtalarıyla S.S. diye yâdedilen muhafaza kıtaları birbirlerinden tamamıyla ayrıydı.

— 26 —
Hücum kıtaları gemi azıya alıyorlar

1934 senesinde silahları terketme konferansı toplanmıştı. Versailles Muahedesi'nin harp suçlularının muhakemesine, tamirata, Almanya'nın işgaline ait maddeleri ondan evvel zaten hükümden düşmüştü. Konferans 1918 ve 1919'da yapılması icap eden ve mümkün olan bir şeyi fırsatlar kaçtıktan sonra yapmaya kalkışınca maksadına varamamış, tamamıyla aksine olarak Almanların askerlik bahsinde başkalarıyla müsavi olmaları hakkını resmen değilse bile fiilen tanımıştı.

Almanlar, silahları terketmek fikrini suya düşürmek için her şeyi yapmışlardı. Bir taraftan da kendilerinin diğer milletler gibi serbestçe silahlanmaları fikrini tabii göstermeye çalışmışlardı. General von Schleicher orduyu 150,000 miktarına, Hitler üç yüz bine çıkarmaktan bahsetmişti. Mussolini de ortaya atılmış, Almanya'nın iki yüz bin kişilik bir orduya sahip olmasının münasip olacağı fikrini ortaya atmıştı.

Resmen böyle konuşuladursun, Alman ordusu, karşısında hakiki bir mukavemet olmadığını farketmiş, kadrolarını dört beş misline çıkarmış, iyice harbe hazırlanmak maksadıyla tam süratle işe koyulmuştu. Şu kadar ki, meslek ordusunu açıktan açığa genişletmek imkânı elde edilince milis kuvvetlerinin türlü türlü rahatsızlıklarına ve taşkınlıklarına tahammül etmeye sebep kalmamış, miktarları bir buçuk milyonu bulan Nazi hücum kıtalarını tasfiye etmek zamanı gelmişti. İşin içinde Alman milli menfaatleri* bakımından ciddi bir mahzur da vardı. Hücum kıtaları, gösterişten ve cartcurttan pek hoşlandıkları için hariçte dikkati celbediyorlar ve Alman askeri hazırlıklarını belli ediyorlardı. Halbuki izleri belli etmemek, gizlice hazırlanmak, diğerlerini gafil avlamak lazımdı.

Dahili bakımdan da mahzurlar eksik değildi. Hücum kıtaları bir vakitler muvazzaf ordunun mensuplarına saygı gösterirken gitgide gemi azıya almışlardı. Mesela Berlin civarında birkaç bin kişilik bir kuvvete kumanda eden bir hücum kıtası amiri, kendi kendini olur olmaz generallerden daha yüksek bir mertebede görmeye başlamıştı.

Alman ordusu bunu hoş göremezdi; başıbozukların bu tahakkümüne boyun eğemezdi. Coşkun ve ateşli bir milliyetsever olan Hitler'i lider diye

---

* Burada olması gereken *menfaatleri* kelimesi dizgi hatasından dolayı metinde yoktur (ed. n.).

kabul etmiş olmakla beraber hücum kıtalarının taşkınlıklarına ve imtiyazlarına daha fazla tahammül etmeye sebep görmüyor, bunu memleket için de ciddi bir tehlike sayıyordu.

Harbiye Nazırı von Blomberg, günün birinde Hitler'in yanına çıkmış ve şu lisanı kullanmıştır:

"Siz Almanya'nın mukadderatına ve her şeyine hâkim bulunuyorsunuz. Bir memleketin aynı zamanda iki ordusu olamaz. İki rakip askeri kuvvetin yanyana yaşaması, günün birinde bir dahili harbe yol açabilir. Her ikisinin tabii başkumandanı siz olduğunuza göre iş işten geçmeden bunları bire indirmelisiniz. Ya muvazzaf ordu hücum kıtalarının içine karışmalı, veya diğerleri muvazzaf orduya tabi olmalıdır. Nazari olarak ortada böyle iki ihtimal bulunmakla beraber doğru olan şekil, Büyük Frederik'lerin, Moltke'lerin, Scharnhorst'ların ananelerini devam ettiren muvazzaf meslek ordusunu esas diye kabul etmektir."

Hitler bu düşünce tarzının pek makul olduğunu inkâr edemiyordu. Ne çare ki hücum kıtalarını lağvetmek elinde olan bir şey değildir. İktidar mevkiini bu kuvvete dayanarak zaptetmişti. Maksadına erdikten sonra: "Size artık ihtiyacım kalmadı, dağılınız!" diyemezdi. Dese de kıtalara meram anlatabileceği şüpheliydi. Bundan başka, iktidar mevkiine hâkim kalmak ve programını yürütmek için böyle bir kuvvete ihtiyaç duyuyordu. Diğer taraftan meslek ordusunu lağvetmeyi de göze almıyordu.

Genelkurmayda planlar düşünen generallere ve onların idareye alıştıkları tarzda askeri kuvvetlere, harici maksatlar bakımından lüzum görüyordu.

Bu cihetle von Blomberg'in makul tavsiyesini yerine getirecek yerde ilk fırsatta şu beyanatta bulundu:

"Hücum kıtalarının vazifesi bitmemiştir. Bu kıtalar, Nazi rejimine bekçi kalmalı ve bunu her türlü hücumlara karşı korumalıdır."

Bu sözünün hükmünü bir kat daha kuvvetlendirmek maksadıyla da pek garip bir tedbire başvurdu: Hücum kıtalarının kurmay reisi Röhm'e nazır payesi vererek kendisini kabinenin tabii azası diye kabul etti ve Röhm, bundan sonra kabinenin bütün müzakerelerinde söz ve rey sahibi oldu.

Bu suretle büyük bir eski borç da ödenmiş oluyordu. Çünkü Röhm, General von Lossow'un kumanda ettiği Yedinci Bavyera Tümeni'nin kurmay heyetinde bulunduğu sırada Hitler'e herkesten ziyade destek olmuştu. Onun yardımı ve enerjisi olmasaydı Nazi hareketi belki de çoktan sönmüş gitmiş bulunacaktı.

— 27 —
İki buçuk milyonluk bir zorba ocağı

Nazi parti ordusu demek olan hücum kıtalarının kanuni hiçbir imtiyazı yoktu. Fakat fiilen devlet içinde devlet halini almışlar, yeniçeri ocağının fena zamanlarındaki halini andırır bir müstebit kuvvet mevkiine çıkmışlardı.

Hücum kıtası mensupları, hususi hayatlarında ister memur, ister işçi olsunlar, diledikçe türlü türlü vesilelerle vazifelerinden uzak kalırlardı. Buna kimse ses çıkaramaz, kimse vazifelerine nihayet veremezdi. Her türlü taşkınlıklarda bulunurlardı. Polis her şeye göz yumar, mesele çıkarmaktan korkardı. Hâki gömlekliler bazen polisin vazifesini üzerlerine alırlar, sokakta, yaşadıkları muhitte veya çalıştıkları yerde her işe müdahale ederler, kumandalar verirlerdi. Bu emirler münakaşa edilmeden yerine getirilirdi.

Hakikatte Almanya'da iki sınıf insan vardı: hâki gömlekliler ve mevki ve sıfatları ne olursa olsun, diğer bütün vatandaşlar...

Hücum kıtalarının kumandanları bu imtiyazlı istibdat mevkiini muhafaza etmek ve kuvvetlendirmek için elden geleni yaparlardı. Kıta mensuplarının her suçunu örterler, diğer halk tabakalarına karşı hâkim ve taşkın bir tavır takınmaya adamlarını teşvik ederlerdi. Bu adamlar, imtiyazlı mevkilerini amirlerine borçlu oldukları için emirlere körü körüne sadakat ve bağlılık göstereceklerı umulur, bu maksatla şımartılırlardı.

1934 Haziranı'na doğru hücum kıtalarının mevcudu iki buçuk milyonu geçmişti. Bunların ücretleri muntazam surette veriliyordu. Parti kasası buna kâfi gelmediğinden devlet hazinesi soyuluyordu. Türlü türlü işsizler, serseriler, zorba rolünü oynamakta zevk duyan fena istidatlı gençler, bu kadrolarda yer almak suretiyle halkı da kendi hesaplarına soyuyorlardı.

Hücum kıtalarının başında bir kurmay heyeti vardı ki Nazilik iktidar mevkiine tırmandıktan sonra vazifeleri artmıştı. Büyük şehirlerin en güzel binalarına el koyuyorlar, lüks halinde teşkilat vücuda getiriyorlardı. 1934'te süvari teşkilatı kurdukları gibi, motörlü kıtalar teşkiline de başlamışlardı. Müdahale ve faaliyetleri için her gün yeni bir saha keşfediyor, yeni bir ihtiyaç yaratıyorlardı.

Kabine azası sıfatını taşıyan Röhm, iki buçuk milyon azgın gençten mürekkep olan bu muazzam kuvvete kumanda ediyordu. Hitler, harbin devamınca er ve onbaşı olarak siperlerde dövüştüğü gibi o da bir siper subayı olarak vazifesini görmüştü.

Röhm pek garip bir adamdı. İnsanı cezbeden meziyetleri, fakat pek büyük de kusurları vardı. Cüret ve cesaretine hudut yoktu. Düşündüğünü bağıra bağıra söylemekten çekinmezdi. Sadakati şüphe götürmemekle beraber idare edilmesi güçtü. Başka bir devir ve muhitte yetişseydi mutlaka ya korsan ya haydut çetesi reisi olurdu. Hadiseler başka bir şekilde cereyan etseydi belki de Afrika'daki Fransız yabancı lejyonuna giren ecnebi subaylarından biri sıfatıyla hayatını geçirecek, adı hiç duyulmayacaktı. Ne çare ki talihin garip bir cilvesiyle mukadderatı Hitler'e bağlanmış, iki buçuk milyonluk bir başıbozuk ve zorbalar ocağının başına geçmişti.

Bu imtiyazlı istibdat mevkii Röhm'ün başına vurmuştu. Zevklerini yerine getirmek bakımından hiçbir içtimai kanun, hiçbir ahlaki set tanımıyordu. Ahlakı sivillerle papazların icat ettiği manasız bir şey diye karşılıyordu. Fakat sıra askerlik hayatının icap ettirdiği disipline, fedakârlığa ve silah arkadaşlığı tesanüdüne gelince iş değişiyordu. Vazifesini tam zamanında, titizce görüyor, dostlarına karşı fedakârca ve cömertçe davranıyordu.

Röhm, siyasi fikir ve prensiplere bağlı bir adam olmaktan uzaktı. Vatan sevgisi adı altında yalnız üniformasını sevmeyi anlıyordu. Nazilik onun için mukaddes bir mefhum değildi. Yalnız şahsen Hitler'i seviyordu; çünkü Hitler heyecanlı ve coşkun bir adamdı. Bundan başka Röhm, Bohemyalı meçhul onbaşının meziyetlerini keşfetmiş, kendisinin elinden tutmuş, bir tarihi şahsiyet olarak Hitler'i doğrudan doğruya yaratmıştı.

— 28 —
Röhm'ün Nazilikte mevkii

Röhm küçük bir Bavyeralı aileye mensuptu. Prusya'nın aristokrat subaylarını hiç sevmez, bunların geçit resimlerinde görünmekten başka bir şeye yaramadıklarını söylerdi. Birinci Cihan Harbi'nin dört harp senesi içinde siperlerin çamurları içinde süründüğünden ve sefalet ve mahrumiyet çektiğinden dolayı hiç şikâyet etmemişti. Kendisi için harp tabii haldi. Dünyanın ebedi surette harp halinde olmasına, kendisinin de bu sayede bir düziye dövüşmesine ihtiyaç duyardı.

Röhm 1919'da serbest milis teşkilatı içinde çalışmıştı. Sergüzeşt arayan eski subaylar Almanya'nın her köşesinde gizli emirle veya kendi hesaplarına milis kıtaları kurup duruyorlardı. Müttefiklerin kontrol komisyonu bunları keşfettikçe dağılıyorlar, yerlerine başkaları geçiyordu. Milis kıtalarının rolü, yalnız Almanya'yı intikam harbine hazırlamak değildi. Bir taraftan eski Alman topraklarına giren Lehlilerle, diğer taraftan komünist işçilerle çete halinde dövüşüyorlardı. İcap eden parayı kısmen ordu tahsisatı, kısmen zenginlerin teberrüü, kısmen de zorbalık ve soygunculuk suretiyle tedarik ediyorlardı.

Röhm bu işlerde Albay von Epp'in maiyetinde çalışıyordu. Bu albay, 1920'de von Kahr'ın Münih'te iktidar mevkiine çıkmasına ve sağcı bir Bavyera hükümeti kurmasına destek olmuştu. Von Epp'in nüfuzu sayesinde yüzbaşı Röhm, Bavyera ordusunun kurmay heyetinde bir vazife almış ve muntazam ordu ile gizli milis teşkilatı arasındaki irtibatı muhafazaya memur edilmişti. İşte Röhm'ün böyle bir vazife elde etmesi sayesindedir ki Hitler, ortaya çıkmak, etrafına büyük kuvvetler toplamak ve nüfuzlu bir rol oynamak imkânını bulmuştu.

Röhm, kendi emrine verilen tahsisattan çoğunu Hitler'in hücum kıtalarına verdiği gibi diğer gizli milis teşkilatının en iyi unsurlarını hücum kıtalarına iltihaka teşvik ediyordu. Erhardt, Rossbach, von Heydebreck, Pfeffer gibi o sıralarda milisçi sıfatıyla şöhret alan fakat çetelerini besleyemeyen adamlar, Röhm'ün tavsiyesiyle kendi kıtalarını dağıtmışlar ve Nazi teşkilatında vazife almışlardı. Macera ve sergüzeşt arayan her türlü adamlar ve türlü türlü siyasi zindan kaçkınları da kendilerine katılmıştı ki mebus Erzberger'i öldüren von Killinger, Almanya'nın meşhur teşkilatçısı ve nazırı Rathenau'yu öldüren Heines de bu arada bulunuyordu.

1923 ihtilali neticesiz kalınca Röhm hapsedilmiş ve ordudan ayrılmaya mecbur kalmıştı. Geçim belasıyla bir aralık inşaat işlerinde mühendis sıfatıyla çalıştı. Sonra Cenubi Amerika'ya giderek Bolivya ordusuna subay yazıldı.

1930'da tam Nazilik kati mücadelelerine hazırlanırken Cenubi Amerika'dan Almanya'ya döndü ve arkadaşlarının arasına katıldı.

30 İlkkânun 1933'te Nazilik iktidar mevkiine çıkınca bir zafer alayı tertip edildi ve Brandenburg takının altından geçildi. Miralay Röhm, Hitler'in yanında yürüyordu. O sıralarda Almanya'nın her tarafına dağılan bir fotoğraf, iki dostu yanyana gösteriyordu. Halkın alkışlarını beraberce karşılıyorlar, müsavi iki arkadaş gibi mukabele ediyorlardı. Her ikisinin de yüzü gülüyor, sevinçleri, geleceğe olan güvenleri hallerinden belli oluyordu.

O sırada Nazi propagandası, Hitler'in adı altında bir kahramanlık havası yaratmakla meşguldü. Hitler, kan dökmeye meydan bırakmadan kanuni yollardan iktidar mevkiine tırmanan ilk ihtilalci diye gösteriliyor, eski arkadaşlarına sadakati ve bağlılığı göklere uçuruluyordu. Hitler'in en yakın ve kıymetli arkadaş diye Röhm'ü kabul ettiği, onun büyük hizmet ve yardımlarını hiç unutmadığı da ileri sürülüyordu. Parti azası arasında Hitler'le "sen" diye konuşan yegâne adam Röhm'dü.

— 29 —
Nazi muhitinde sivrilen adamlar

1934 baharındayız. Hitler'le Röhm'ün arasından su sızmıyor. Bu iki eski arkadaşın ihtilaf haline düşebilecekleri tasavvura sığmayan bir şeydir. Röhm, Naziliğin zaferinden bol bol istifade ediyor ve ikbal sürüyor. Lüks içinde yüzüyor ve her zevkini yerine getiriyor. Hücum kıtaları için geniş bir kurmay heyeti kurmuştur. Bunun kadrolarını asilzade gençlerle dolduruyor. Eski Almanya'yı tanımayan bu gençlerin telakkisince Röhm'ün maiyetinde bulunmak bir nevi hassa alayına girmek demektir. Yaverleri arasında bir Baron von Falkenhausen, bir Prens von Waldeck, bir Kont Spreti vardır. Röhm'ün ordunun örneğine göre kurduğu siyasi büroyu von Detten idare ediyor.

Hücum kıtaları yüksek grup şefliklerine ayrılmıştır. On büyük grup vardır. Bunlardan her birinin yüksek şefleri, ordunun en iyi kurmay subayları arasından ayrılmıştır. Yalnız Berlin civarındaki 250,000 kişilik kuvvete kumanda eden Ernst bir istisna teşkil eder. Ernst eski bir kahve garsonudur. Nazi teşkilatı içinde ilerlemiş, askerliği ameli surette öğrenmiştir. Mevkii o kadar yüksektir ilk kumandası altındaki hücum kıtalarında general rütbesiyle kayserin dördüncü oğlu Prens August Wilhelm vazife görmektedir. Ernst, kayserin oğlunu hiçbir zaman yayından ayırmıyor, bütün Nazi toplantılarına getiriyor ve onun vasıtasıyla en kapalı aristokrat salonlarına sokuluyor.

Nazi reisleri bu salonlara sokulmaya ve kibarlardan yol ve erkân öğrenmeye çok kıymet veriyorlar. Aristokrat kızları arasından da Nazi kahramanlarıyla evlenmeye veya sevda maceralarına girmeye razı olanlar hiç eksik olmuyor.

Eskiden de Alman hassa alayına yerleşmiş bulunan bir takım gayri tabii ve çirkin iptilalar, aristokrat âlemiyle Nazi şefleri arasında diğer bir nevi köprü vazifesini görüyor. Bu iptilaların hüküm sürdüğü muhitte en canlı rolü Röhm oynuyor.

Röhm, Hitler'den sonra en nüfuzlu mevkie sahip olmakla beraber Nazi muhitinde sivrilmiş diğer nüfuzlu adamlar da vardır. 1934'te bunların en başında Gregor Strasser geliyordu.

Strasser Bavyeralı bir eczacıdır. Birinci Cihan Harbi esnasında yedek piyade teğmeni sıfatıyla vazife görmüştür. Dev yapılı bir adamdır. Daima ustura ile tıraş ettirdiği kafasıyla, kocaman çenesiyle, alev saçan gözleriyle ve coşkun ve heyecanlı ruhuyla kuvvet ve kudretin canlı bir timsalidir. Daima mücadeleye hazır gibi duran bir hali vardır.

Hatip sıfatıyla halk üzerinde sihirli bir nüfuzu vardır. Bu nüfuz ve tesir, Hitler'in nüfuzunu bile aşar. Hitler de bunu bilir. Strasser'i hiç sevmez, hiç çekemez. Çünkü mevcut iktidar sahipleri arasında kendisine rakip diye ortaya çıkabilecek yegâne adamın Strasser olduğunun da farkındadır.

Strasser Nazi partisine büyük hizmetler etmiştir. Şimali Almanya'da Nazilik nüfuzunu yaymak için Hitler'in sarfettiği bütün gayretler kati bir mukavemetle karşılaşmıştır. Halbuki Strasser, Şimali Almanya'da Naziliği hâkim kılmaya ve kabul ettirmeye muvaffak oluyor. Hitler Landsberg zindanında yattığı sırada Strasser Nazi fikirlerini yaymak işini üzerine almış ve daima Hitler'i göklere çıkarmıştı. Bavyera memleket meclisinde mebus bulunduğu sırada Hitler'in hapsedilmesini protesto etmiş, hatta bir gün: "Hitler gibi doğru bir adamın zindanlara atılması bir melanettir, Bavyera için bir lekedir!" diye bağırmıştır. Bunun üzerine mebusluktan çıkarılmıştır.

— 30 —
Hitler'in yolu üstündeki baş rakip

Gregor Strasser muayyen bir devir için Naziliğin baş desteği sayılabilir. O, Hitler'e tabi olmayı kabul etmeseydi Şimali Almanya halkı, Münih Papazı adıyla andığı Avusturyalı onbaşıyı şef diye tanımayacaktı. Sonra Strasser parlamento hayatında tecrübe görmüş bir adamdı. Hitler ise Alman siyasi hayatının tamamıyla yabancısıydı. Eski eczacı rehberlik etmeseydi Hitler siyasi hayatta adım atmayı bilmeyecek, pek çabuk yolunu kaybedecekti. Hitler'in hapishanede bulunduğu sıralarda Nazi partisinin mukadderatı Strasser'in elinde bulunmuştu. Himmler'i, Goebbels'i, bir aralık mühim vazifeler gören Koch'u o bulmuş, yetiştirmiş, kendilerine mevkiler vermiş, destek olmuştu. Her üçü de bütün siyasi nüfuzlarını Strasser'e borçlu bulunuyorlardı.

Hitler hapishanede bulunduğu sırada bir gün her üçü birden Strasser'e gelmişler ve şu teklifte bulunmuşlardı:

"O mağrur Avusturyalıya ne ihtiyacımız var? Sen bizim başımıza geç ve Nazi hareketini idare et."

Strasser, Hitler'in bazı fikirlerini beğenmemekle beraber dürüst ruhlu bir adamdı. Bir defa şef diye kabul ettiği bir adama ihanet etmeyi ve arkadan iş görmeyi hatıra getirmek istemiyordu. Sonradan hepsi aleyhine dönen sırdaşlarının teklifini reddetmekle beraber Hitler'e daima itaat gösterdi, verdiği işleri gördü, Nazilik iktidar mevkiine gelmezden birkaç ay evvel Hitler, partideki fiili vazifelerinden istifa etmesini istediği zaman bu emre de hiç ses çıkarmadan boyun eğdi.

1934 ilkbaharında Strasser'in kardeşi Otto istikbal hakkında endişeye düşerek Almanya'dan ayrılmış ve Prag'a hicret etmişti. Gregor Strasser yerinden kımıldanmadı. Resmi hiçbir mevkii olmamakla beraber partinin hâki rengindeki gömleğini giymekte devam etti ve bir köşede sessizce yaşadı.

Partinin bütün zahmetlerini çektiği halde ganimet taksiminde kendisine en küçük bir pay bile verilmemişti. Bununla beraber ismi saygı ile anılıyor ve eski Naziler kendisini mühim bir ihtiyat kuvveti sayıyorlardı.

Strasser'i samimi bir demokrat addedenler bulunduğu gibi, "biricik medeni Nazi" olduğunu da söyleyenler vardı. Hakikatte iptidaları o da Hitler kadar mutaassıptı. Fakat parlamento muhitinin münakaşalarına ve kuvvet muvazenelerine alışık olduğu için siyasi ölçüleri Hitler'in ölçülerine benzemiyordu. Siyasi kudret ve imkânları Reichstag'daki duruma bakarak kıymet-

lendiriyordu. Halbuki Hitler, meclisi hiçe sayıyor ve halk yığınlarını arkasına katıp sürükleyeceğini umuyordu.

1933 seçimlerinde Nazi mebuslarının miktarının azalması Strasser'i endişeye düşürmüş ve Hitler'e şu teklifte bulunmasına sebep olmuştu:

"Halkın meyilleri aleyhimize dönmüştür. Naziliği inhisar şeklinde iktidar mevkiine çıkarmak ve başvekil olmak emelinden vazgeçiniz. Diğer partilerle işbirliği etmek suretiyle hükümete giriniz, yavaş yavaş ilerleyelim."

İki parti şefi böyle bir ihtilafa düşünce Hitler, Strasser'in partideki vazifelerden istifasını istemişti. Zaten Strasser'den alacağını almıştı; bundan sonrası için iktidar mevkiinde rakip ve müşavir istemiyordu. Kuvvet ve kıymetini bildiği Strasser'den nefret ediyor, çekiniyor ve kendisini yolu üzerinden atmak için imkân ve fırsat kolluyordu.

Strasser'in yetiştirdiği Goebbels, Himmler ve Koch'a gelince bunlardan birincisi 30 Haziran 1934 ihtilal teşebbüsünü vesile ederek Strasser'i yok edilmesi icap edenlerin listesine koyan adamdır. Himmler, Gestapo şefi sıfatıyla Strasser'i öldürtmüştür. En son dakikaya kadar Strasser'in sıkı ahbabı ve sırdaşı mevkiinde kalan Koch ise 30 Haziran kıtalinden sonra Hitler'e bir tebrik telgrafı çekmekte herkesten atik davranmıştır.

— 31 —
Goebbels ve Göring'in rolleri

Strasser'in propaganda şefi sıfatıyla partide boş bıraktığı yeri Goebbels almıştır. Alman propaganda nazırı görünüşte hiç de Ari Almana benzemez, hatta Museviye benzer bir yüzü vardır. Bunun için hakkında türlü türlü hikâyeler uydurulmuştur. Hâki gömlekli hücum kıtalarının söylediği bir şarkıda şu sözlere tesadüf edilir: "Allah'ım, sen kudretlisin; gözümü kör et de Goebbels'i görmeyeyim ve onun Ari olduğuna inanabileyim!"

Goebbels solcu ve halkçı bir adam olarak görünmeye çalışır. Kendisi hakkında böyle bir şöhret yaratmak istemesine sebep, solculuğun, halkın hoşuna gidecek ve yeni taraftar kazanmayı mümkün kılacak sözler söylesine imkân vermesidir. Alman propaganda nazırının ağzında "asıl düşman irticadır", "sermayedarlara karşı daima harp halinde bulunmak lazımdır", "muhtekirleri asmak gerektir" gibi sözlere tesadüf edilir. Goebbels, böylece komünistlerin bütün telkin silahlarını kullanmak ve bunlara yenilerini ilave etmek gibi bir yol tutmuştur. Çok beceriklidir; hayali çok geniştir. Hadiselerin halkta alaka uyandıran tarafını keşfetmeyi ve o tarafı beslemeyi bilir. Durup dinlenmek bilmeyen bu adamın düşmanı çoktur. Diğer Nazi reisleri gibi emri altında doğrudan doğruya polis ve hafiye teşkilatı yoktur. Bununla beraber pek gizli ve pek ince bir haber alma teşkilatı kurmuştur; bunun sayesinde kendisini korumasını çok iyi biliyor. Teşkilatçıdır, uzak görüşlüdür, cüret sahibidir. Kuvvetli bir politikacıdır; aynı zamanda ikna etmek sanatına vâkıf bir hatiptir.

Naziliğin ilk zamanlarında Yahudiler ve partinin diğer düşmanları aleyhinde hadiseler çıkarmak lazım geldikçe Goebbels, öğretmenleri, küçük işçileri ve büyük Yahudi bankalarında çalışan Hıristiyan Almanları harekete getirmeyi bilmiştir. Daima maksat bakımından en verimli yolu arar ve bulur.

Göring'e gelince Röhm gibi o da Hitler'e birçok hizmetlerde bulunmuştur. Eski bir hava subayı olan bu adam, geçen harp sonlarına doğru von Richthofen adındaki hava teşkiline kumanda ediyordu. Böylelikle askerler arasında şöhret sahibi olan Göring, aynı zamanda çok büyük bir servete de malikti. Hitler'in etrafında toplanmış olan cebi delik unsurlar için Göring'in zenginliği ayrıca değerli bir meziyetti. Göring, 1920'den 1923'e kadar partinin hamisi oldu, birçok masrafları kendi parasıyla ödedi. 1931'de Reichstag'a reis olunca nüfuzu büsbütün arttı.

Göring, parti şefleri arasında öz Prusyalı olan biricik şahsiyettir. Kendisini Roma'nın zalim imparatorlarından Neron'a benzetenler çoktur. Schorfheide'deki malikânesinde eski Yunan tarzında bir mabetle hususi mezarlar yaptırmıştır. Birinci Madam Göring bu mezarlardan birisinde yatmaktadır. Göring, bu kadını yeni Alman milli efsanelerinin resmi bir ilahesi mertebesine çıkarmıştır. Madam Carin Göring'in cesedi yakılmış ve külleri kralların bile cenaze merasimini gölgede bırakan bir ihtişamla o mabetteki hususi mezarlığa nakledilmiştir. Göring, aktris Emmy Sonnemann ile evlendiği zaman muhteşem bir düğün yapılmış, haftalarca sürmüştü.

Goebbels bir zekâ ise Göring bir kuvvettir. Birincisi inatçıdır, kanatlı karınca gibi azimkârdır. İkincisi ise ölçü nedir bilir. Fakat bir işe karışınca o da zincirden kurtulmuş boğa kesilir, insanlık hislerini derhal unutur.

Bu iki haris adam arasında rekabet ve geçimsizliğin çıkmaması şaşılacak şeydir. Hem de birbirinden şiddetle nefret ettikleri rivayet edilmekle beraber bunu açığa vurmayı, hesap ve menfaatlerine uygun bulmuyorlar.

Hitler'in etrafında Goebbels ve Göring'den başka şefler vardır: Bunlar dışarlıklıdırlar, tam Alman telakki edilemezler. Gariptir ki ırkçı Almanya'nın ve nasyonal sosyalizmin asıl nazariyecileri ve tatbikatçıları dışarıdan gelmiş kimselerdir.

Partinin en esaslı nazariyecesi ve politikacısı olan Rosenberg Baltık memleketlerindendir; eski bir Rus subayıdır. Hitler'in mümessili sayılan Rudolf Hess Mısır'da doğmuştur. Ziraat nazırı olan Darré Arjantinlidir. Bunların arasında birisi daha vardır ki o da "Yahudi düşmanlığı"nın mütehassısı tanınan Julius Streicher'dir. Neşrettiği *Saldıran** adındaki mecmuada Yahudi düşmanlığını şiddetle körükler durur.

---

* *Der Stürmer,* Stürmer-Verlag, Nürnberg, 1923-1945 (ed. n.).

— 32 —
Hindenburg'un vasiyetnamesi

Almanya 1934 senesinin ilkbaharında tam bir kaynaşma içinde idi. İhtiyar mareşal istirahat ettiği Neudeck'ten hiç ayrılmıyor, merasimlerde görülmüyordu. Sıhhati günden güne fenalaşıyordu. Hitler mareşale hiç danışmadan hüküm sürmeye başlamıştı. Bu yüzden araları pek bozulmuştu. Bundan başka, mareşalin sekreteri Meissner ile oğlu Oscar da Hitler'in tarafını tutmuşlardı. Bunlar mareşalin Hitler'e büyük itimat beslediğini yayıp duruyorlardı.

Mareşal artık Hitler'e işten el çektiremeyeceğini anlamış, hiç olmazsa bir vasiyetname bırakmak istemişti. Bunun için von Papen'i çağırıp uzun uzun görüştü. 11 Mayıs 1934'te bir vasiyetname hazırladı.

Papen mareşalden ayrıldıktan sonra onun emelini tahakkuk ettirmek imkânlarını araştırmış, fakat bu imkânları bulamamıştır.

Hitler Mussolini'yi ziyaret için 14 Haziran 1934'te Venedik şehrine gitmişti. Orada Avusturya meselesi üzerinde Mussolini ile görüştü. Mussolini Hitler'e şu tavsiyede bulundu:

"Evinizin için pek karışık; önce onu düzeltiniz!"

O günlerde Goebbels, bir konferans vermek bahanesiyle Varşova'da bulunuyordu. Röhm Yugoslavya'ya giderek haftalarca Ragusa'da kaldı. Alman gazeteleri, Röhm'ün harpte almış olduğu yaralardan birini tedavi ettirmek maksadıyla geciktiğini yazdılar. Halbuki maksadı Yugoslavya'yı Almanya'ya yaklaştırmaya çalışmaktı. Göring de Yortu Bayramı'nda Yugoslavya'ya gitti. Maiyetinde 20 kişi vardı; bunların arasında bir aktris ile İtalyan kralının damadı olan Hess prensi de bulunuyordu. Göring Belgrad'dan sonra Atina'yı ve dönüşte Budapeşte'yi de ziyaret etti.

Hitler Almanya'ya komşu olan bazı memleketlerle anlaşmak fikrinde idi; fakat etrafındaki şeflerin siyasi görüşleri başka başka idi. Rudolf Hess ve Papen Fransa ile anlaşmak fikrine saplanmışlardı. Von Neurath, Schacht ve Rosenberg İngiltere ile dost geçinmeye taraftar idiler. Alman generalleri ise Rusya ile ittifak yapılmasını hararetle arzu ediyorlardı. Göring Almanya'nın Polonya ve Yugoslavya ile anlaşmasını doğru buluyordu; fakat Rus düşmanı idi. Bazıları da Avrupa harbi için Japonya ile anlaşmanın lüzumundan, İtalya'yı küçük itilaf blokuna ve Fransa'ya karşı kışkırtmanın faydalarından bahsediyorlardı.

Hitler mesai arkadaşlarının bu siyasi görüş ayrılıkları karşısında Mussolini'nin Venedik'te kendisine söylemiş olduğu sözü hatırladı. Mussolini haklı idi: Almanya'nın içi pek karışıktı; önce bunu düzeltmek lazımdı. Hitler Venedik'ten uçakla Berlin'e dönerken Mussolini'nin tavsiyesini tutmaya karar verdi.

Mareşal Hindenburg'un vasiyetnamesindeki esas fikre vâkıf olan von Papen, Marburg'da Alman milletine hitaben bir nutuk söyledi. Bu nutuk söylenirken, Hitler uçakla Venedik'ten dönüyordu; Papen böyle bir nutuk söylemek için Hitler'e danışmamıştı.

Papen bu nutkunda parti ile devlet arasında farklara işaret ederek mutedil bir liberalizmin lüzumundan bahsetmiş ve mevcut rejimin muvakkat bir zaruret olduğunu belirtmiş ve münakaşasız ve tenkitsiz bir rejimin yaşayamayacağını da söylemişti.

Marburg'un Katolik halkı bu nutku alkışladı; fakat nutuk bütün Alman milletine aksetmedi. Çünkü propaganda nazırı olan Goebbels, nutkun gazetelerde neşrini, hatta bu nutuk hakkında en ufak bir şey yazılmasını bile menetti. Bundan bahseden İsviçre gazetelerinin Almanya'ya sokulmasına da müsaade etmedi. Goebbels'in bu şekilde müdahalesi neticesi Papen nutuktan beklediği tesiri elde edemedi. Goebbels bu kadarla da kalmadı; her ihtimale karşı Göring'le de anlaştı. Prusya hükümet reisi olan Göring'in emrinde kuvvetli bir polis teşkilatı vardı. Papen taraftarları bir teşebbüste bulunacak olurlarsa bu hareketi elindeki kuvvetle Göring önleyebilirdi.

Eski başvekillerden Brüning 20 Haziran 1934'te Almanya'dan ayrıldı. Brüning başvekil iken muhalif mebuslardan olan Göring'e iyilikleri dokunmuştu. Göring, bu iyiliklere bir karşılık olmak üzere Brüning'in Almanya'dan ayrılmasını kolaylaştırdı.

General Schleicher'e gelince bir seneden beri Neubabelsberg'deki köşküne çekilmiş, genç karısı ve kızı ile tam bir inziva hayatı geçiriyordu. Yalnız ara sıra emekli generallerden von Hammerstein ve von Bredow ile görüşüyordu. General Schleicher, başvekil bulunduğu sıralarda Almanya'nın silahlanmasına başlamış, fakat demokrasi prensiplerine bağlı kaldığından Nazilerin aleyhinde mücadeleye girişmişti.

Bir sene kadar süren inziva hayatından sonra general tekrar ortada görünmeye başladı. Bir defasında Rumen elçisinin davetinde görüldü; bu davette Fransa büyükelçisi ile uzun bir görüşme de yaptı. General Schleicher basiretle hareket eden bir zattı; fakat dostlarıyla ve bilhassa yabancılarla karşılaştığı zaman fazla konuşuyordu.

Nazi şefleri arasında General Schleicher'in konuştuğu bir adam varsa o da Strasser'di. Başvekil iken Strasser'e bir nezaret vermeyi düşünmüştü. General ancak Strasser ile anlaşabileceğini sanıyordu. Hatta Hitler'i asla kabul etmediği günlerde kendisini Mareşal Hindenburg'a takdim etmişti.

Strasser'in bu devirde nasıl bir rol oynadığı meçhuldür. Bununla beraber eski eczacının büyük işlere sebep olduğuna şüphe edilemez. Prag şehrine göç eden kardeşi Otto orada kendini "Kara Cephe"nin şefi ilan etmişti; bundan başka Prag'daki bütün solcu kuvvetlerle ağabeyi arasında münasebet temin edebilirdi. Strasser bir yandan General Schleicher ve ordu mensuplarıyla, diğer yandan partideki arkadaşlarıyla temas halinde idi.

— 33 —
Karışıklık havası

1934 Haziranı'nda Berlin'de garip bir haber dolaşıyordu. Ordu subaylarıyla kavga eden hücum kıtaları mensubu gençlerin Genelkurmay'ı ve Harbiye Nezareti'ni işgale karar verdikleri ve harekete geçecekleri söyleniyordu. Bu yüzden orduda asabiyet başlamıştı. Ordu, S.A. teşkilatının yani hücum kıtalarının şımartılmasına artık tahammül edemiyordu. S.A. mensupları da ordudaki yüksek kumandanların Polonyalı bir casus olan Sosnowski'nin elinde oyuncak olduklarını söylüyorlardı.

Harbiye Nezareti ve Genelkurmay, hücum kıtalarının işgal teşebbüsü şayiası üzerine müdafaa haline konuldu. Hatta bir gece nöbetçi subayları fiilen silah başı yaparak müdafaa tertibatı aldırdılar. Asker yüklü kamyonlar, binayı sardılar. Berlinliler o gece çatılarda ve pencereler arkasında silahlı nöbetçilerin beklediklerini gördüler. Gerçi bir hadise çıkmadı; fakat yabancı gazeteler Almanya'nın büyük karışıklıklara sürüklenmek üzere olduğunu, soğukkanlılıktan eser kalmadığını yazdılar.

Hitler bu meselede ordunun tarafını tutar görünerek S.A. kıtalarına bir emirle bir ay izin verdi. Bu mecburi izin 1 Temmuz'dan itibaren bir ay müddetle muteber olacak, S.A. mensupları bu müddet zarfında üniformalarını giyemeyeceklerdi.

Fakat S.A. teşkilatındaki grup kumandanları Hitler'in bu emrini hoş karşılamadılar; Hitler'in teşkilatı daimi bir ordu telakki etmediğine, lağvetmek fikrinde olduğuna hükmettiler.

Hitler bu emri verdiği zaman Röhm Berlin'de değildi. Berlin'e döner dönmez Hitler'le görüştü ve ondan izahat istedi.

Görüşme beş saat sürdü. Hitler Röhm'e kendisine itimadı olduğunu, S.A. teşkilatını dağıtmayı aklından bile geçirmediğini, böyle bir yalanın yayılmasına meydan vermemesi icap ettiğini söyledi.

Röhm cevap olarak S.A. teşkilatının ordu aleyhinde teşebbüsü hakkında söylenen şeylerin asılsız olduğunu bildirdi.

Hitler'in iddiasına bakılırsa Röhm bu görüşme sonunda Hitler'le iş ve fikir birliği yapamayacağına kanaat getirmiş ve Hitler'i ortadan kaldırmaya karar vermiştir.

Otto Strasser bu görüşmeye dair *Alman Bartelmes Gecesi** adlı kitabında tafsilattan kaçınarak malumat vermiştir. Verilen malumata göre izahat isteyen Hitler değildir. Röhm'dür. İki eski arkadaştan birisinin ortadan kalkmasına lüzum hasıl olmuş ise bu lüzumu duyan da Röhm değil Hitler olmuştur.

Röhm S.A. teşkilatının kurmay şefi idi; Hitler'in iktidar mevkiine gelmesinde Röhm'ün çok büyük rolü vardı. Röhm buna mükâfat olarak harbiye nazırlığını istemişti. Hitler, bu vazifeyi baştan tırnağa kadar kibar bir adam olan General von Blomberg'e vermeyi tercih etmiştir. Çünkü bu general, Röhm gibi dik kafalı, korkunç bir rakip olacak adam değildi. Tam bir istiklal içinde hükmedebilmesi için Hitler'in Röhm gibi mağrur adamlara değil Blomberg gibi uysal kimselere ihtiyacı vardı. Bundan başka Hindenburg da bir parti adamının değil meslekten bir askerin harbiye nazırı olmasında ısrar etmişti.

Hitler, Röhm ile görüşmesinin sonunda S.A. teşkilatına vermiş olduğu izni geri almadı; fakat Röhm'ü büsbütün boş çevirmekten de çekinerek şöyle bir teklifte bulundu:

"S.A. teşkilatı kumandanları 1 Temmuz günü toplanarak bir meclis teşkil edecekler; bu mecliste bu teşkilatın gerek polis işleri ve gerekse milli müdafaa hususundaki vazifeleri tespit edilecek..."

Röhm Hitler'in bu teklifini hoş karşılamış gibi göründü. Yalnız toplantı gününün 1 Temmuz değil 30 Haziran olmasını yani kararların, iznin başlayacağı günden evvel verilmesini istedi. Hitler de Röhm'ün bu isteğini kabul etti.

Röhm S.A. kıtalarına bir tebliğ neşretti. Bu tebliğde şöyle diyordu:

"Avdetime kadar bana grup kumandanı von Krauser vekâlet edecektir. Sıhhatim düzelir düzelmez geniş ölçüde vazifeye koyulacağımı bildiririm. Eğer düşmanlarımız, hücum kıtalarının izinden geri çağrılmayacaklarını veya kısmen çağrılacaklarını sanıyorlarsa çok aldanıyorlar. Almanya'nın mukadderatı S.A. teşkilatının mevcudiyetine bağlıdır."

Bu yüksek iddialı tebliğde bir hata vardı. Arada bir hadise geçtiği, teşkilatın veya şahsen Röhm'ün tehdit altına düşeceği seziliyordu. Hitler'den sonra en kuvvetli adam olan Röhm'ün, vazifesinden bir müddet için ayrılacağını Alman milletine anlatmak ihtiyacını duyması, hayret uyandıracak tarzda bir hareketti.

Tebliğ bütün parti gazetelerinin ilk sayfalarında yer almıştı. Böylelikle Hitler'in S.A. teşkilatına ve onun şefi olan Röhm'e güvendiği Alman milletine anlatılmak isteniyordu. Bununla beraber Hitler, Röhm'ün bu şekilde hareket etmesine sinirlendi; fakat onu tekzip etmeye de cesaret edememişti.

---

* *Die deutsche Bartholomäusnacht*, Reso-Verlag, Zürih, 1935 (ed. n.).

— 34 —
Hitler faaliyete geçiyor

Hitler Venedik'te Mussolini ile yaptığı mülakattan sonra Almanya'ya dönünce Göring ile görüştü. Göring kendisine kabarık bir dosya gösterdi. Bu mahrem dosyayı polis müdürü Daluege hazırlamıştı. Dosyada bir hükümet darbesi hazırlandığına dair birçok deliller ile beraber başrol oynayan adamların adları vardı. Göring bu dosyayı gözden geçirmiş ve krallık taraftarı şahsi dostlarının adlarını belki de çıkarmıştı.

Bundan başka dosyada Reichstag yangınına ait sırları bilen ve ötede beride boşboğazlık eden bazı kimselerin adları da bulunuyordu. Bu adamların söylediklerine göre Reichstag'ı yakmakla itham olunan eski hükümet reisinin hiçbir suçu yoktu. Bu işin mesuliyetini Hitler'e ve arkadaşlarına yüklemeye başlamışlardı. Bir şeyler bilenlerin birer birer ortadan kaybolduğu da ileri sürülüyordu.

Hakikat şu ki mebuslardan Oberfohren bir gün Kiel şehrindeki evinde asılı olarak bulunmuştu. Partide hatırı sayılanlardan Hannusen 933 Nisanı'nda birdenbire öldü. Röhm'ün eski arkadaşlarından Doktor George Bell, Avusturya'da meçhul şahıslar tarafından öldürüldü. Yalnız üç kişi sağ kalmıştı. Bunlar da Göring'in talimatına göre Reichstag yangınını hazırlamış olan Kont Helldorf ile grup kumandanlarından Ernst ve Heines'di. İşte Göring'in Hitler'e takdim ettiği mahrem dosyada bu üç adamın adları da bulunuyordu.

Reichstag yangını, Nazi Almanyası'nda oynanan ilk dramdır. Hitler 1933'te rejimi muhalefetten kurtarmak ihtiyacını duydu. Reichstag'ı yaktırmak ve suçunu muhaliflere yükletmek suretiyle muhalefeti söndürebileceğini düşündü. Bina 1933 senesinin 27/28 Şubat gecesi alevler içinde kaldı. Ertesi sabah gazetelerde çıkan resmi tebliğde şu satırlar okunuyordu:

"Pazartesi akşamı Reichstag'ın mebuslar salonunda yangın çıkmış ve bina tamamıyla yanmıştır. Göring yangın mahalline gelip söndürülmesine nezaret emiştir. Hitler ve Papen ilk anda bu hadiseden haberdar edilmişlerdir. Yapılan polis tahkikatı neticesinde Reichstag'ın meşaleler taşıyan meçhul şahıslar tarafından kasten yakıldığı anlaşılmıştır. Bu şahıslardan birisi yakalanmıştır. Üzerinde Hollanda pasaportu çıkmış ve Hollanda Komünist Partisi'ne mensup olduğu tespit edilmiştir."

Bu tebliğin sonu şu sözlerle bitiyordu:

"Bundan başka Almanya'nın her tarafında tedhiş hareketleri yapılacağı ve dahili harp çıkarılacağı da haber alınmıştır."

Bu tebliğden maksat, Reichstag yangınını velveleli bir mesele haline koymak, tehdiş hareketlerinden ve dahili harpten bahsederek Alman milletini heyecana düşürmek ve netice itibariyle Hitler'in etrafında toplamaktı.

Reichstag'ı yakanlardan yalnız birisi yakalanmıştı, ötekileri nereye kaçabilirlerdi? Von Papen 28 Şubat günü, suikastçilerin binanın teshin dairesindeki yeraltı yolundan kaçabilecekleri ihtimalinden bahsetmişti. Fakat bu yeraltı yolu, Reichstag binasından meclis reisinin oturduğu binaya kadar uzanıyordu. O binada ise meclis reisi olan Göring oturuyordu; Reichstag binası gibi meclis reisinin oturduğu binanın etrafında da muhafız askerler vardı. Suikastçiler o yoldan çıkmışlarsa ancak Göring'in oturduğu binaya geçebilirlerdi. Bu binadan, muhafızlar arasından nasıl kaçabildiler? Hakikat aranırsa bu adamlar kaçamazlardı. Kaçırıldıkları besbelliydi.

Hitler ve Göring, Daluege'nin hazırladığı mahrem dosyanın üzerine eğilmişler, Reichstag yangınını düşünüyorlardı. Hitler, Mussolini'nin tavsiyesini doğru bularak Almanya'da esaslı bir temizleme hareketine karar vermişti. Fakat mevcut adliye sistemiyle bu işin hallini mümkün görmüyordu. Bunun için Leipzig mahkemesinde esaslı bir değişiklik yapmayı lüzumlu buluyordu.

Hitler, haziran ayının son haftasında parti mensuplarından ve askerlerden olmak üzere 40 azadan mürekkep bir devlet mahkemesi kurdu; bu mahkeme azaları, türlü türlü esrara vâkıf edilebilecek ve emre tabi olacak adamlardan seçilmişti.

Göring Hitler'in bu fikrine iştirak etmedi. Gizli kalması lazım gelen birçok sırlara devlet mahkemesi azalarının bile vâkıf olmalarını doğru bulmadı. Nasyonal sosyalizm nazariyesine göre bir haraketin meşru olup olmamasını takdir etmek hakkına ancak Alman milleti sahipti. Alman milletinin hüküm ve iradesi demek ise Hitler'in hüküm ve iradesi demekti. Mademki bir ferdin mücrim veya masum olup olmadığına hükmetmek Hitler'e ait bir işti, o halde bunu mahkemelere havale etmeye ne lüzum vardı?

Hitler, başlıca çalışma arkadaşı olan Göring'in bu şekildeki itirazları karşısında tereddüt geçirdi. Hakikatte temizleme hareketine kimden başlamak lazım geldiğine henüz bir karar verememişti. Bunun için kurulan devlet mahkemesine ilk iş olarak casus Sosnowski'nin ve suç ortaklarının muhakeme edilmelerini emretti.

— 35 —
Polonyalı casusun kurduğu ocak

Sosnowski geçen harpte Alman ordusunda subaydı; harpten sonra asıl memleketi olan Polonya'ya döndü ve Polonya ordusuna girdi. Bir kaç sene hizmetten sonra ordudan çıkarak Almanya'ya geldi ve Berlin'de yerleşti.

Berlin'de eski Alman ordusuna mensup olan birçok subay arkadaşlarıyla buluştu. Sosnowski zengindi; bol bol davetler ve ziyafetler yapabiliyordu.

Sosnowski Zoo mahallesinde çok süslü bir apartman kiralamıştı. Görünüşe göre zevk ve safa içinde har vurup harman savurmak istiyordu. O zamanlar Almanya ile Polonya arasında bir anlaşma bahis mevzuu idi. Bu sebeple Sosnowski gibi vaktiyle Almanya hizmetinde çalışmış bir adamın Berlin'de bulunmasına kötü bir mana verilemezdi.

Sosnowski, kendisi gibi şarap ve kadına düşkün kimseleri etrafına toplamıştı; evinde neler oluyordu? Polis, kadınlı erkekli içki âlemleri yapıldığını biliyordu; fakat bu adamın ayrıca ordu mensuplarıyla ve Berlin'in yüksek cemiyetine mensup insanlarla da mühim münasebetleri olduğu görülüyordu.

Polis, Sosnowski'nin süslü apartmanına girip çıkanları ve kendisinin dışarıda temas ettiği sivil ve askerlerin hepsini birer birer tespit etti. Tam bu sırada, hariciye nazırı olan von Neurath, Polonya ile bir dostluk paktı yapmak maksadıyla Polonya elçisi ile müzakerelerde bulunuyordu.

Sosnowski, Berlin'deki Leh cemaatinin yüksek şahsiyetlerinden birisi sayılıyordu.

Polis, General Falkenhayn'in küçük yeğeni olan Madam Irene'in, Sosnowski'nin metresi olduğunu da tespit etti. İşte o zaman Gestapo'nun adamları şüpheye düştüler.*

Madam von Falkenhayn, kocasından ayrıldığı günden beri hayatını kazanmak için çalışmak zorunda kalmış ve büyük amcasının tavsiye ve iltiması üzerine genelkurmaya kâtip olarak alınmıştı.

---

* Metinde burada bazı maddi hatalar vardır: Söz konusu casus kadınlar, Benita von Falkenhayn, Renate von Natzmer ve Irene von Jena idi. Bunlardan ilk ikisi idama, üçüncüsü ise müebbet hapse mahkûm olmuştur. İdam edilenlerden Benita von Falkenhayn, General (Erich) von Falkenhayn'ın yeğeni değil, yeğeni Richard von Falkenhayn'ın eski eşiydi. Benita, Richard von Falkenhayn'dan 18 Aralık 1930'da boşanmış, daha sonra 18 Ekim 1932'de Josef Baron von Berg ile evlenmiş; ancak 19 Ekim 1934'te tutukluluğu esnasında bu evliliğin geçersiz ilan edilmesi üzerine ilk eşinin soyadını tekrar almıştır. Metinde Benita ile Irene karıştırılmış gözüküyor (ed. n.).

Gestapo, Irene ile Harbiye Nezareti'nde çalışan ve suç ortakları sayılan Matmazel von Natzmer ile Matmazel von Jena'nın ihanetlerini bir tesadüf eseri olarak keşfedebildi. Irene bu kızları Sosnowski'nin evine götürmüş, onunla tanıştırmış, onlar da Polonya'ya karşı tatbik edilecek Alman seferberlik planını Sosnowski'ye vermişlerdi.

Yapılan tahkikata göre hadise şöyle olmuştur: Bir gün General von Natzmer'in eşi, General von Reichenau'ı ziyaret eder. Kızı Matmazel von Natzmer'in gösterilen lütuflar sayesinde bir kürk manto aldığını söyler ve teşekkür eder. Bundan başka bedbaht anne, kızının sıhhatini düşünerek geceleri çalışmaması için generalin müsaadesini diler. Bu müracaat üzerine Matmazel von Natzmer'e başka kaynaklardan para geldiğine hükmedilerek hakkında gizli takibat yapılmaya başlanmıştır. Bu takibat neticesinde Harbiye Nezareti'nde daktiloluk eden Matmazel von Natzmer ile Matmazel von Jena'nın Polonyalı casus Sosnowski hesabına çalıştıkları anlaşılmıştır.

1934 Haziranı'nın başında Gestapo bir gece Sosnowski'nin apartmanını bastırdı. Kendisiyle beraber kadın misafirlerini de tevkif etti. Her tarafı inceden inceye araştırdı, kırdı geçirdi; yalnız Madam Irene'in büyük portresine dokunulmamıştır. Bu resim, bir kaç ay sonra celladın baltasıyla boynu kopan genç kadını, güzelliğinin en cazip şaşaasıyla gösteriyordu.

Bu vakadan sonra Genelkurmay'da seferberlik planlarını muhafazaya memur olan subay intihar etmiştir. Bir kaç ay sonra Madam Irene'in ve Matmazel von Natzmer'in balta ile başları koparıldı. Matmazel von Jena küçük olduğu için ölümden kurtuldu; fakat casus Sosnowski ile beraber müebbet küreğe mahkûm edildi. Daha sonra Sosnowski, Polonya'da yakalanmış olan Alman casuslarıyla mübadeleye tabi tutuldu.

— 36 —
Röhm'ün evinde son eğlence

Röhm, S. A. teşkilatına 30 Haziran'da vuku bulan toplantıya dair icap eden malumatı verdikten sonra Heines ve daha bir kaç dostu ile Münih civarında Wiessee kaplıcalarına gitmiş, Berlin'deki evinde yapılmakta olan parlak ziyafetlere devam olunması işini hususi kalem müdürü von Detten'e bırakmıştı.

Bu ziyafetlere Berlin'in yüksek cemiyetine mensup kadınlar ve muhtelif elçilik mensupları geliyorlardı. Röhm bulunmadığı için evinde kendileri için Röhm'ün bir harem dairesi kurduğu söylenen içoğlanları artık görünmüyorlardı. Bunların yerine teşrifatçılığı S.A. teşkilatından subaylar yapıyorlardı.

Röhm kaplıcaya gittikten sonra Berlin'deki evinde verilen ziyafet son ziyafet olmuştur. Yeni evlenmiş olan Ernst, balayını geçirmek üzere genç karısı ile beraber Asor* adalarına gidecekti. Röhm'ün yaveri olan teğmen Scholz da Frankfurt'taki yüksek sanayicilerden birisinin kızıyla nişanlanmış olduğundan bu hadise de kutlulanıyordu. Ziyafettekilerin hepsi, hatırlarına bir suikast ihtimali getirmeden neşe içinde şampanya içiyorlar, dışarıda ise Göring'in polisleri davetlilerin sokağı dolduran otomobilleri arasında intizamı temine çalışıyorlardı.

O günlerde olup biten vakalar karşısında insanın heyecan duymaması kabil değildi: Müstakbel katillerle müstakbel kurbanlar konuşuyorlar, gülüşüyorlar, birbirlerine ziyafetler çekiyorlar, bunun arkasından da öldürüyorlar, ölüyorlardı.

Hitler 10 gün sonra kurşuna dizdirdiği nişanlı bir delikanlıya saadetler dilemişti. Göring, Daluege'nin gizli dosyasıyla fazla meşgul olduğundan havacılıkla alakalı merasime gidemiyor, bu merasime Ernst'i gönderiyordu. Berlin şehrinin Ernst'e düğün hediyesi diye bir balon hediye etmesini de temin etmişti. Böylece Göring tarafından ölüme mahkûm edilmesinden 15 gün evvel Ernst, Göring'in hediye ettirdiği balonunu merasimle uçurdu; fakat 15 gün sonra da Göring'in kurbanları arasına karıştı.

Bu arada Almanya'da ilk defa olarak 21 Haziran 1944 günü münasebetiyle büyük merasim yapılmıştır ki bunun hikmeti şudur:

Müverrihlerden Tacitus'un anlattığına göre eski vahşi Cermenler senenin en kısa olan gecesinde büyük şenlikler yaparlar ve güneşin doğuşunu bekler-

---

* Açores adaları (ed. n.).

lermiş. Reventlow ve Rosenberg gibi nasyonal sosyalistlerin fikri rehberleri olan adamlar, barbarlık devrinin bu ananesini muhafazaya karar verdiler. Bunun için Haziran'ın 20/21 gecesi Almanya'nın hemen her yerinde tesit edildi. Marşlar ve şarkılar söylendi, nutuklar verildi, meşaleler yakıldı, geçit resimleri yapıldı.

Aynı gün Goebbels, Berlin'de mikrofon başında konuşuyordu. Goebbels, bu kurnaz topal, eski Cermenlerden ve Alman güneşinin doğmasından bahsetmeyi Rosenberg'e bırakmıştı. Von Papen'in Marburg'da söylediği nutku ele almış ve başvekil muavinini tenkide girişmişti. O güne kadar hükümet azasından birinin halk huzurunda diğer bir nazırın yaptığı hareketleri tenkit etmesi, ona karşı tehditler savurması, görülmüş işitilmiş bir şey değildi. Goebbels şöyle bağırıyordu:

"Bugün bizimle beraber olduklarını söyleyen bazı kimseler, iktidar mevkiini kazanmak için çalıştığımız günlerde bizimle beraber değillerdi; bunlar bize yardım edecekleri yerde yolumuzu tıkamaya gayret ediyorlardı. Bunlar şimdi de bizi memleketi idare etmekten alıkoymak istiyorlar. Şunu söyleyeyim ki bu adamlar gülünç aşçı yamaklarından farksızdırlar."

Hiç şüphe yok ki Goebbels en başta von Papen'i ima ediyordu. Nazi dramının ilk perdesinde baş rolü oynayan von Papen, Goebbels'in diline düşünce "gülünç aşçı yamağı" rolüne konulmuş oluyordu. Goebbels nutkuna şöyle devam etti:

"Çok şükür ki zekâ denilen cevher, yalnız aristokratlar kulübünün müdavimi olan başvekil muavininin ve yumuşak koltuklara gömülüp politikacılık taslayan diğer kulüp müdavimlerinin inhisarında değildir."

Bu suretle Goebbels, nutkun ilk kısmında bahsettiğini tamamıyla açığa vurmuş, aristokrat Papen ile onun arkadaşlarına çatmıştı. Goebbels sesini yükselterek ilave etti:

"Bu adamlar bizim müsamahamızı anlayamadılar. Fakat şüphe yok ki şiddetimizi daha iyi anlayacaklardır. Vücutlarını çiğneyerek ileri gideceğiz. Tarih onların isimlerini değil bizimkilerini muhafaza edecektir."

— 37 —
30 Haziran'ın arifesi

Goebbels'in Papen hakkındaki nutku Almanya'da büyük akisler uyandırdı. Bütün gazeteler nutku baş sayfalarına koydular. Von Papen ve etrafındakiler bu nutuktan sonra tam bir hayal sukutuna uğradılar.

Marburg'da von Papen'in nutku üzerine yapılan tezahürler orada sönüp gitmişti. Fulda'da bir toplantı yapan Katolik piskoposlar artık susuyorlardı. Von Papen'in Marburg'daki siyasi teşebbüsü, Almanya'nın liberal ve mutedil milliyetçi kuvvetlerini harekete getirmeye kâfi gelmemişti. Goebbels, von Papen'in ve ona taraftar olanların fikirlerini zahmetsizce baltalamıştı.

Bu sıralarda Mareşal Hindenburg'un sıhhi durumuna dair alınan haberler pek fena idi. Von Papen, Goebbels'in nutkunu dinledikten sonra şuna kanaat getirdi ki arkadaşlarının fikrine uyarak açık bir taarruza geçmesi hata olmuştu.

Acaba Goebbels o şiddetli nutkunu Hitler'in arzusu üzerine mi söylemişti? Von Papen bunu nasıl öğrenebilirdi? Hitler Berlin'de bulunmuyordu; Madam Göring'in küllerinin nakli için yapılan tantanalı cenaze merasimine gitmişti.

22 Haziran günü öğleden sonra nazırlar, Reichsbank Müdürü Doktor Schacht'ın vereceği bir konferansta hazır bulunacaklardı. Von Papen, bu konferansa geleceğini bildirmişti; fakat giderse orada Goebbels ile karşılaşacaktı.

Papen konferansı asarak Hitler'le buluşup görüşmeyi düşündü; fakat tereddütlerden sonra hakareti sinesine çekerek konferansa gitti ve orada Goebbels'in küstahça uzatmış olduğu elini sıkmak zorunda kaldı.

Tam bu sırada Hitler, esaslı bir siyasi temizliğe ait planları hazırlamakla meşguldü.

30 Haziran'da tatbike geçen bu planlar, Madam Göring'in cenaze merasiminde Göring ile anlaşarak geliştirilmişti.

Hitler, bu cenaze merasiminden Berlin'e döndükten sonra Göring ile tekrar görüştü ve Neudeck şatosunda hasta yatan Mareşal Hindenburg'u ziyarete karar verdi. Hitler, mareşalin yanında bulunan Saray Nazırı Meissner'le Hindenburg'un oğlu Albay Oskar ile de görüşmek istiyordu.

Hitler Neudeck'e gelince Harbiye Nazırı General Blomberg ile karşılaştı. General Prusya'da bir teftiş seyahati yapacağı için bunu mareşali ziyaret maksadıyla münasip bir fırsat bilmiş ve hatırını sormaya gelmişti.

Hitler, saray nazırından mareşalin pek zayıf düştüğünü, fakat kendisini akşam üzeri bir kaç dakika için kabul edebileceğini öğrendi. Bunun üzerine Hitler, General Blomberg ile bahçeye indi. Hitler, Alman ordusunun kendisine sadık olup olmadığını, Yahudilere, Katoliklere ve krallık taraftarlarına karşı harekete geçtiği takdirde orduya güvenip güvenemeyeceğini harbiye nazırından sordu.

General Blomberg cevap olarak orduya itimat edebileceğini, rejim Almanya'yı temsil ettiği takdirde ordunun onunla beraber olacağını bildirdi.

Hitler bundan sonra Meissner ile de görüştü. Meissner, Hitler'e şu tavsiyede bulundu:

"Mareşal ile görüşürken sakın vasiyetnameden bahsetmeyiniz! İnatçılığını bilirsiniz; von Papen'e beslediği dostluk da malumunuzdur. Bu işin üstüne düşmeyiniz."

Bundan sonra Hitler, Mareşal Hindenburg'un huzuruna girdi; görüşme 15 dakika kadar sürdü; mareşalin doktoru ile hususi kâtibi kapıda duruyorlardı.

Mareşal sordu:

"Dostlarımın anlattıklarına ne dersiniz? Goebbels ve diğer genç şahsiyetler Almanya'da ikinci bir ihtilal olacağını ilan edip duruyorlar. İktidarı aldınız, hâlâ tatmin edilmediniz mi? Dostlarım ve bilhassa köylüler endişe içinde bulunuyorlar. İhtilal şayialarını yalanlamak lazımdır."

Hitler türlü türlü vaatlerde bulundu. Fakat Hindenburg onun sözüne kıymet vermiyordu. İhtiyar Mareşal sözüne devam etti:

"Almanya'da sükûn ve nizam lazımdır; aynı zamanda orduya saygı beslemek de gerek. Bana anlattıklarına bakılırsa şu Röhm'ün adamları pek şımarmışlar..."

Hitler bu görüşmeden sonra tayyare ile Berlin'e döndü. İçinde sevinç vardı. Buna sebep Neudeck'te Hindenburg ile olan konuşması değildi. Harbiye Nazırı General Blomberg ile ordunun sadakati hakkında anlaşmış olmasıydı. Hindenburg orduya saygı beslemenin lüzumundan bahsetmişti. Halbuki Alman ordusu General Blomberg'in sayesinde kendisine sadakat yemini verecekti.

— 38 —
Temizlik hazırlıkları ilerliyor

Hitler Berlin'e dönünce Tempelhof hava meydanında kendisini bekleyen Goebbels ve Rudolf Hess ile karşılaştı. Goebbels'e şunları söyledi:

"Göring bana Himmler'in raporlarını gösterdi. Bu adamların benim hakkımda neler söylediklerini bilmiyorsunuz! Bu da tabiidir. Ben onların adamı değilim. Ben hayatımı Almanya'ya, hakiki Almanya'ya, orduya, işçilere ve küçük burjuva sınıflarına bağlamışımdır."

Hitler bundan sonra Hess'e yeni bir vazife verdi. Bu vazifeye göre Hess, Alman milletine bir nutuk söyleyecek, bu nutkunda Alman milletinin Hitler'e iman ile bağlanması lüzumunu anlatacaktı. Hitler Hess'e dedi ki:

"Alman milletinin, başında bir tek şef bulunduğuna ve bu şefe dayanarak istikbale emniyetle yürüyebileceğine inanması lazımdır."

Bunun üzerine Hess, 25 Haziran günü Kolonya* şehrinde vazifesine başladı. Burası bir Katolik şehri olduğu için seçilmişti. Kolonya'da polis müdürü olarak eski Berlin polis müdürü olan Diels bulunuyordu. Onun yerine Himmler Berlin polis müdürlüğüne geçirilmişti.

Diels, Goebbels'in dostlarından, Ernst'in, Helldorf'un ve hücum kıtalarına mensup bazı haris ve genç şeflerin arkadaşlarından birisiydi. Yalnız Göring kendisini hiç sevmiyordu. Onun için Berlin'den Kolonya'ya atılmıştı.

Diels çok zeki bir adamdı; Hess de fena bir insan değildi. Diels, Hess'in ne maksatla Kolonya'dan nutka başlayacağını anlamış, bu sebeple Hitler'in mümessilini icap eden merasim ve kalabalıkla karşılamıştı. Hess de buna karşılık olarak bu adamı kurbanların listesine geçmekten kurtarmıştır.

Hitler Hess vasıtasıyla Kolonya'da bir nutuk söyletirken bizzat Göring de 25 Haziran'da Nürnberg'de ve 26 Haziran'da Hamburg'da Alman milletine hitap ederek iki nutuk söyledi.

Nürnberg'deki nutkunda Goebbels'in fikrine iştirak ederek von Papen'e hücum etti; sonra bazı büyük hadiselerin vuku bulacağını haber vererek sözlerini şu cümle ile bitirdi: "Pek yakında dünya, Almanya'nın bütün medeni milletlerin en büyüğü olduğunu görecektir."

Ertesi gün Hamburg'daki nutkunda başka bir istikamet üzerinde yürüdü. Bilhassa sağcı partilere hitap ederek kendilerini Hitler etrafında birleşmeye davet etti. Göring diyordu ki:

---

* Köln (ed. n.).

“Almanya’da nizam ve sükûn mu istiyorsunuz, yoksa imparatorluk devrini mi arıyorsunuz? 1919’dan beri geçen hadiseleri düşününüz ve Hitler’e malik olduğunuza şükrediniz! Ona karşı engeller çıkarmayınız; zira sizleri yalnız o müdafaa edebilir; eski Hohenzollern askerlerine saygı besletecek biricik şef de odur.”

Göring nutkuna şu garip cümleleri de ilave etmişti:

“Almanya’ya en uygun hükümet şeklinin seçilmesi işini çocuklarımıza bırakalım. Şimdi bunu düşünmenin sırası değildir.” Bugünü idrak eden bizler Adolf Hitler’e malik olmaktan dolayı saadet duyuyoruz. Bu bize kâfidir.”

25 Haziran gününde Hitler iki yeni endişe duydu. Radyo, Mussolini’nin Avusturya Hükümet Reisi Dolfuss’u yaz mevsimini sayfiyesinde geçirmek üzere İtalya’ya davet ettiğini haber vermişti. Hitler’in Venedik seyahatinin iyi bir netice vermediği, İtalya’nın Avusturya üzerindeki siyasetinden vazgeçmediği bu davetten anlaşılıyordu.

İkinci endişesi hükümet bankasındaki altın markın azalması idi. Hitler iktidar mevkiine geldiği sırada bunun yekûnu 920 milyon marktı; halbuki Haziran 1934’te altın mark miktarı 150 milyona düşmüştü.

— 39 —
Almanya'da fırtına bulutları

Hitler, verdiği kararı açığa vurmadan Berlin'den ayrıldı. Aynı gün Gestapo gazeteci Jung'u tevkif etti. Mareşalin vasiyetnamesi, 30 Haziran hadiselerinin hareket noktasıydı. Jung ise vasiyetnamede neler yazılı olduğu hakkında Hitler'i tenvir edecek yegâne adamdı. Çünkü gazeteci Jung, Papen ile Mareşal arasında irtibat vazifesini görüyordu. Diğer yandan Papen'in Marburg'da söylediği o mahut nutku da bu Jung hazırlamıştı. Pek büyük bir şahsiyet olmadığı için Gestapo tarafından ortadan kaldırılması göze batmazdı.

Jung'un Berlin Polis Müdürü Himmler tarafından yapılan tevkifi ve sorguya çekilmesi sayesinde Hitler, mareşalin vasiyetnamesinin esaslarını öğrendi. Kendisi Batı Almanya'ya giderken Jung'un hamisi olan von Papen'i de yabancı memleketlerde yaşayan Almanlar namına yapılan bir kongrede hükümeti temsil etmek üzere hazır bulunmaya memur etti.

Papen Hitler'in bu emrini 28 Haziran sabahı aldı. Berlin'den derhal hareket etmesi icap ediyordu. Aynı sabah, Jung'un ev işlerine bakan kadın, Papen'e gelerek efendisinin Gestapo tarafından kaldırıldığını ve apartmanının polis tarafından darmadağın bir halde bırakıldığını haber verdi. Jung, banyo odasının duvarına kurşun kalemle Gestapo kelimesini yazmaya vakit bulabilmiş, böylelikle başına geleni anlatmak istemişti.

Papen sadık Jung'u kurtarmak için hiçbir teşebbüste bulunmadı. O, kongrede Nazileri yatıştıracak şekilde söylemek istediği nutku düşünüyordu. Ne Göring ve ne de Goebbels fazla meşguliyetleri dolayısıyla bu kongreye gelmediler. Papen, orada devlet adamı olarak yalnız Ticaret Nazırı Schmitt ile vaziyeti emin olmayan Seldte ile karşılaştı. Hess de toplantıda hazır bulunuyordu. Fakat Papen'in suallerine verdiği cevap, Hitler'in kararları hakkında bir şey bilmediğini söylemekten ibaret kaldı.

Papen, Nazileri yatıştırmak maksadıyla kongrede söylediği nutukta şöyle diyordu:

"Ortada hiçbir şüphe kalmaması için huzurunuzda tekrar ediyorum: Führer milletin itimadına sahiptir; hepimiz onun etrafında toplandık. Almanya'yı bundan başka türlü gören yabancılar yanılmış olurlar."

İşte dostu gazeteci Jung Gestapo tarafından yok edilirken von Papen kongrede Naziler hakkında böyle bir lisan kullanmayı zaruri bulmuştu.

Tam bu sırada Hitler Ruhr havzasında Krupp fabrikalarını gezmekle meşguldü. İşçileri yeni Nazi selamıyla selamladı ve Almanya'nın tekrar silahlandırılması lazım geldiğini söyledi.

Berlin'den Göring'in göndereceği mahrem telgrafı sabırsızlıkla bekliyordu. İkide bir sadık Bruckner'e bakıyor, gözleriyle soruyordu. Nihayet Bruckner elinde bir telgrafla Hitler'e sokuldu; Hitler'in birdenbire gözleri parladı. Fakat emir subayı başını salladı. Telgraf Berlin'den gelmiyordu; bunu Röhm, tedavi ve istirahat için bulunduğu kaplıcadan göndermişti. 30 Haziran'da yapılacak hücum kıtaları şeflerinin toplantısına Führer'in hangi saatte gelebileceğini soruyordu.

Bu telgrafın geldiği sırada Krupp'un müdürü, hücum kıtalarına mensup işçilerin vaziyeti hakkında Hitler'le görüşüyordu. Hitler, kıtaların bir müddet daha izinli bırakılacaklarını cevap olarak söyledi. Bundan sonra Bruckner'e Röhm'ün telgrafına verilecek cevabı bildirdi. Bu cevaba göre hücum kıtaları şeflerinin içtimaı 30 Haziran günü saat onda Wiessee kaplıcalarında yapılacak ve kendisi de öğleye doğru orada bulunacaktı.

Bundan sonra Hitler, sanayi sahiplerinden birinin kızının nikâh merasiminde şahit olarak hazır bulundu. Bu arada Krupp gibi bir adamın Röhm'den ve Goebbels'den endişe ile bahsetmesi dikkatini çekti.

— 40 —
Hitler Godesberg'in taraçasında

Hitler yemek yemek üzere Ren nehri kenarındaki Godesberg'e gitti; nehre bakan taraçada oturdu. Lokantanın sahibesi olan kadınla konuştu. Bu ziyaretten dört sene sonra İngiliz Başvekili Chamberlain Almanya'ya gelince kendisiyle de bu taraçada oturmuş, konuşmuştu. Bir taraftan yaveri, Berlin ile konuşmak üzere telefondan ayrılmıyordu.

Bu sırada Hitler'in aklına yeni bir fikir geldi: Hannover garnizonuna mensup hücum kıtası şeflerinden Lutze'nin Ruhr'da bulunduğunu o gün bir tesadüf eseri olarak öğrenmişti; bu adam belki de o akşam Wiessee'deki içtimada hazır bulunmak üzere trenle Münih'e hareket edecekti. Hitler, kendisinin derhal bulunup huzuruna getirilmesini emretti; Lutze'yi Röhm'ün aleyhinde kullanmayı tasarlamıştı.

Hücum kıtaları teşkilatının grup şefleri 10 kişi idi. Lutze bunlar arasında en az tanınmış bir adamdı. Az konuşuyordu. Hitler, kendisi hakkında fena bir şey duymamıştı. Himmler'in verdiği raporlarda Lutze'nin adı hiç geçmemişti.

Fakat Hitler, Godesberg'in taraçasında Lutze'yi beklerken otomobille başka biri geldi. Gelen adam Goebbels'di.

Goebbels'in yüzü sararmıştı; halinden endişeli olduğu anlaşılıyordu. Hitler birdenbire sordu:

"Göring'in raporunu mu getirdiniz?"

Beklemediği bu sual karşısında hayrete düşen propaganda nazırı, hareketinden evvel Göring'i görmeye vakit bulamadığını söyledi. Fakat Goebbels çok şeyler sezmişti; Hitler'in Neudeck'te mareşali ziyaretinden dönüşünde söylediği sözler Goebbels'i uykudan uyandırmıştı. O günden beri topladığı malumattan büyük bir hareketin hazırlanmakta olduğunu ve kendi hayatının da tehlikede bulunduğunu anlamıştı. Hitler'in yanına bir iltica köşesi bulmak için koşmuştu.

Aynı zamanda Goebbels Hitler'in son kararını da öğrenmek istiyordu. Ona göre işine gelen tarafı tutacaktı. Nasıl ki Papen'i yere vurmak için rakibi Göring ile birlik olmayı tabii bulmuştu. Bir aralık da çelik miğferlilere karşı Röhm'den ve hücum kıtaları teşkilatından tarafa çıkmıştı. Şimdi dava şuraya varıyordu: Hitler ne düşünüyordu, ne karar vermişti? Orduyu mu tercih ediyordu, yoksa hücum kıtalarını mı?

Kurnaz topal Godesberg'in taraçasında Hitler'le öyle konuştu ki nihayet onun ağzından baklayı çıkarttı. Führer'in hücum kıtalarının değil ordunun tarafını tuttuğunu anlayıverdi. Demek ki kendisi kurbanların tarafında bulunmak felaketinden kurtulmuştu. Hitler'e: "Öldür, vur, kes, as!" diye bol bol bağırabilirdi.

Bu görüşme sonunda Hitler Goebbels'e şu suali sordu:

— Röhm'ü son günlerde gördünüz mü?

— Hayır.

— Beni öldürmek istediği doğru mu?

Goebbels böyle bir şeyden bahsedildiğini hiç duymamıştı; cevap veremedi. Hitler ayağa kalktı. Gece yarısı olmuştu. Karanlıktan birdenbire bir hayalet çıktı. Hitler titredi; kendisini öldürmeye mi geliyorlardı? Hayır, gelen grup kumandanlarından Lutze idi.

Hitler Lutze'yi görünce samimiyetle ellerini tuttu; kendisine güvenip güvenemeyeceğini sordu. Lutze kısaca "Emirlerinize hazırım, Führer'im" cevabını verdi.

Hitler bunun üzerine kâtibine dönerek kâğıt kalem getirilmesini emretti. Sonra Röhm'ün devlet nazırlığından ve hücum kıtaları teşkilatı kurmay şefliğinden azledildiğine ve yerine şef olarak Lutze'nin tayin olunduğuna dair bir emir yazdırdı.

Lutze kendisine verilen bu yeni vazifeden dolayı hayrete düştü. Fakat bir şey söyleyemedi. Yalnız ortada bir güçlük vardı; hücum kıtaları grup şefleri toplanmak üzere idi; grup kumandanlarının önünde Röhm'ün azlini ve Lutze'nin tayinini bildirmek tehlikeli idi. Çünkü bu kumandanlar Hitler'den ziyade Röhm'e sadakat besliyorlardı.

Hitler bu güçlüğü yenmek için şöyle bir çare buldu. Röhm'ü tevkif ettirmek, içtimaın yapılmasında ısrar edecek olan şefleri de icabında aynı akıbete uğratmak...

Bunun için Hitler Berlin'de bulunan Göring ile telefonla konuştu. Ertesi gün için hücuma hazırlanmasını kendisine söyledi; sonra Bavyera Dahiliye Nazırı Doktor Wagner ile görüştü. Bavyera Polis Müdürü Schneidhuber ile Münih'teki hücum kıtaları garnizonu kumandanı Schmidt, o dakikada nazırın odasında bulunuyorlar, ertesi gün yapılacak merasimin programını görüşüyorlardı. Hitler, kararlaştırılan program hakkında nazırdan malumat aldıktan sonra geceleyin Münih'e geleceğini bildirdi ve iki hücum kıtaları şefinin kendisini Dahiliye Nezareti'nde beklemelerini emretti.

— 41 —
Ölüm sahneleri

Hitler'i getiren uçak sabahın saat dördünde Münih'te yere indi; yanında Goebbels, Lutze, Dietrich ve Bruckner vardı. Hitler maiyeti ile birlikte doğruca Dahiliye Nezareti'ne gitti. Nazır Wagner'in odasında iki hücum kıtası şefi bekliyordu. Hitler orada iki şefin üzerine atıldı, apoletlerini söktü, "Köpekler, alçaklar!" diye bağırdı. Birisi kendisini müdafaa etmek istedi. Hitler geri çekilerek tabancasını çekti:

"Bu hain beni öldürmek istiyor. Sadık dostlarım, beni bu alçaklardan kurtarınız!" diye bağırdı.

Nazır Wagner'in gece yarısı getirmiş olduğu muhafız kıtalarına mensup adamlardan Maurice, Schmidt'i derhal tabanca kurşunuyla yere serdi. Diğer şef hayret ve korku içinde "Çıldırdınız mı?" diye bağırdı. Onun da üzerine atıldılar ve derhal öldürdüler. Hitler halı üzerinde yanyana duran cesetlere ayağıyla vurarak:

"Asıl suçlu olan bunlar değildir" dedi.

Goebbels hemen ilave etti:

"Temizlemenin tamamlanması lazımdır."

Dramın bu ilk sahnesinden sonra Hitler suç ortaklarıyla birlikte nezaretten çıktı. Birinci otomobile binerek şoförün yanına oturdu. Arkasına yaverleri oturdular. Diğer otomobillere Goebbels ile beraber muhafız kıtalarına mensup azılı adamlardan Maurice, Buch, Esser bindiler, siyah gömlekli milisler de ele geçirdikleri otomobillere binerek kafilenin peşine takıldılar. Kafile Wiessee yolunu tutarken şafak sökmek üzere idi.

Nazır Wagner, Lutze ile beraber Münih'te kaldı. Berlin'den tayyare ile hareket eden Hess kendilerine iltihak etmek üzere idi. Bu üç adam hücum kıtalarının bulunduğu binaya gidecekler, orada kıtaları oyalamakla meşgul olacaklardı.

Nazır, kıtaların sabahın beşinden sonra dışarı çıkmalarını yasak etti. Herkes bu tedbiri 30 Haziran için yapılan merasime hamletti. Hakiki sebebini anlayamadılar. Halbuki o dakikada iki grup şefinin cesetleri Dahiliye Nezareti'nde bir odanın halısı üzerinde soğuyordu.

Bir taraftan da Wiessee kaplıcalarında mühim hadiseler cereyan ediyordu. Otto Strasser orada olup bitenleri şöyle anlatıyor:

“Hücum kafilesi dikkati çekmeden Röhm’ün evini sardı. Siyah gömlekli milislerin ilk girdiği odada Münih hücum kıtaları grubundan Spreti bulunuyordu. Yatağında yakalanıp tevkif olundu. Yandaki bir odada şoförüyle beraber bulunan Heines gürültüden uyandı. Bruckner ve Maurice tabancaları ellerinde olduğu halde odaya girdikleri zaman Heines ayakta idi.

Masa üzerinde duran tabancasına sarılmak istedi, vakit bulamadı. Maurice onu bir kurşunla yere serdi. Cesedi yarı çıplak vaziyette ve kanlar içinde dışarı çıkarıldı.

Fakat asıl mühim hadise evin başka bir odasında cereyan ediyordu.

Hitler’in muhafızları Spreti ve Heines ile meşgul iken bizzat Hitler Röhm’ün oda kapısını yumrukladı, “Aç!” diye seslendi. Röhm yarı uyku sersemliği içinde sordu:

— Kim o?

— Benim, Hitler, aç!

— Ne çabuk geldin, seni öğleyin bekliyordum.

Röhm kapıyı açtı. Hiddetten köpürmüş, baştan tırnağa kadar kin ve nefret kesilmiş bambaşka bir Hitler’le birdenbire karşılaşıp şaşırdı. Ne söyleyeceğini bilemedi.

Bu anda Hitler yanındakilere gürledi:

“Çabuk tutun! Bana itaatsizlik etti.”

Röhm, milisler tarafından tevkif edilerek bekleme odasına götürüldü. Ötekiler Spreti ile S.A.’lardan Uhl’un tevkif edildiklerini ve Heines’in şoförüyle birlikte öldürüldüğünü haber verdiler.

Kafile geri dönmek için bahçede otomobillere binmek üzere idi. Yeni bir hadise oldu; Röhm’ün muhafaza kıtası nöbete geliyordu. Subayları, Hitler’i görünce hayret içinde selama durdular. Hitler onlara silahlarını S.S.’lere yani muhafaza kıtalarına teslim etmelerini ve bindikleri kamyonlarla kafileyi takip etmelerini emretti. Subaylar bir şey anlamadan bu emri yerine getirdiler ve Münih’e gitmek üzere kafileye katıldılar.

Kafile yola koyulduğu zaman gün doğmuş, sabah olmuştu. 30 Haziran içtimaına gelecek hücum kıtaları şeflerine bu yol üzerinde rastlamak ve hepsini birer birer tevkif etmek mümkündü. Hitler bunu düşündü ve böylece hareket etti.

Kafile, birinci olarak Pomeranya’daki hücum kıtaları grup şefi Heydebreck’in otomobiline rastladı. Bu adam, eski imparatorluk ordusunun en çok tanınmış kahramanlarından birisi idi. Harpte aldığı büyük yara yüzünden çolak kalmıştı. Hitler, 1934 senesi Haziranı’nın ilk günlerinde Alman-Leh hududundaki bir köyün adını, bu adamın ismine izafetle Heydebreck koymuştu.

Hitler'in işareti üzerine Heydebreck'in otomobili durdu. Bruckner, arkasından Hitler ve elleri tabancalarında olduğu halde milisler otomobillerinden indiler.

Hitler sordu:

— Röhm ile birlik misin?

Grup şefi, soğukkanlılıkla cevap verdi:

— Tabii, Führer...

— Öyleyse sen de bir alçaksın!

Heydebreck bağlanarak Spreti ile Uhl'un bulunduğu kamyona atıldı; kafile Münih'e gitmek üzere tekrar yola koyuldu.

Bundan sonra da yolda rastlanan grup şeflerinden Röhm ile birlik olduklarını söyleyenler tevkif edildi; kafile bu şekilde Münih'e vardı."

— 42 —
Stadelheim hapishanesi

Kaplıca şehrinde ve yollarda velveleli hadiseler cereyan ederken Nazır Wagner ve Lutze Münih'te istasyonda sıkı emniyet ve inzibat tedbirleri almışlardı. Muhafız kıtalarına yardım etmek üzere orduya mensup bölükler istasyonu doldurmuşlardı.

Berlin treni gelince muhafız kıtalarına mensup subaylar vagonların kapılarını tuttular; 30 Haziran kongresine iştirak maksadıyla gelen hücum kıtaları mensupları birer birer tevkif edildi. Bunların hepsi ötekilerle beraber Stadelheim hapishanesine sevkedildi. Hücreler yetişmediğinden mahpusların birçoğu hapishane avlusunda tutuldu.

Bir kısım mahpuslar bir komünist hareketine kurban olduklarını sandılar. Fakat Wiessee'de ve Münih yolu üzerinde tevkif edilmiş olanlar, yanıldıklarını, bunun bambaşka bir hareket olduğunu söylediler.

Bu sırada mahpuslar arasında bir ses duyuldu:

"Hitler aleyhimize dönmüş, Hitler aleyhimize dönmüş!"

Fakat mahpuslar buna inanamadılar; bu iddiayı saçma ve gülünç buldular. Diğer yandan Hitler Göring'e şu ilk tebliği gönderiyordu:

"Emrim üzerine hücum kıtaları grup şeflerinden Schneidhuber, Heines, von Heydebreck, Hayn, von Krausser, Schmidt, Kont Spreti tevkif edilmişlerdir."

Bundan sonra Hitler, Nazır Wagner'e ve Bavyera Garnizon Kumandanı General von Epp'e, muhafız kıtaları kumandanlarından Buch'a ve diğer sadık adamlarına; hapishanedeki mücrimler için merhamet göstermemelerini emretti.

Şeflerden Heydebreck, Hayn, Krausser ve Spreti, Hitler'in bir tek sözüyle böylece ölüme mahkûm edilmişlerdi. Röhm, Hitler'in bulunduğu odaya bitişik bir odada bulunuyordu. Yanında daha bazı mevkuflar da vardı. Etrafını muhafızlar almıştı. Hitler bu odadan geçerken Röhm yerinden kıpırdamadı; buna mukabil Hitler hiddetle: "Köpekler!" diye mırıldandı. Mevkuflardan Uhl muhafızları iterek Hitler'in üzerine yürüdü:

"Bu gece akılsızlık ettim" dedi, "tabancam elimdeydi; seni öldürmeliymişim!"

Hitler geri çekildi, yanındakilere:

"Bu adam suçunu itiraf etti" dedi, "hepiniz duydunuz ya, demek ki beni öldürmek istiyormuş."

Goebbels kendini göstermek fırsatını kaçırmadı; Hitler'e sokularak ve Röhm'ün gözünden kaçınarak:

"Führer'im, dedi, suikastın büyüklüğünü size haber vermiştim. İşte deliller!..."

Sonra Buch ile Maurice'e dönerek ve Röhm'ü göstererek ilave etti:

"Bu adamı sorguya çekeceksiniz!"

Hitler ve suç ortakları odadan çıkarken Röhm arkalarından istihza ile "Ahmaklar!" diye bağırdı.

Hapishane müdürü, kapı eşiğinde Hitler'e sordu:

— Devlet Nazırı Röhm hakkındaki emriniz nedir?

Bu anda, pencereden hapishane avlusuna bakılınca muhafız kıtalarına mensup bir manga milisin tüfeklerini doldurdukları ve duvar dibinde de kurşuna dizilmek üzere Heydebreck'in, Hayn'ın, von Krausser'in ve Kont Spreti'nin bir sıra teşkil ettiği görülüyordu. Hitler bu adamları sorguya çekmeye lüzum görmeden ölüme mahkûm etmişti; çünkü bunlar kendi kanaatince Röhm'ün suç ortakları idi.

Ya Röhm ne olacaktı? Kendisine en çok destek olan adam hakkında kati bir emir vermeye Hitler'in dili varmadı; fakat kendisiyle bir daha karşılaşmak da istemiyordu. Hapishane müdürüne nihayet şu cevabı verdi:

— Şoförü Maks kurşuna dizilsin; kendisi de bir hücreye konulsun.

— 43 —
"Röhm'e bir tabanca veriniz!"

Hücum kıtaları şefleri, daha evvel anlattığımız şekilde hapishane avlusunda Alman kurşunlarıyla öldürüldüler. Sonra acele bir harp divanı kuruldu; derhal kurşuna dizilmeleri lazım gelen mevkufların seçilmesine başlandı.

Hess, hücum kıtalarına mahsus binanın salonunda hücum kıtaları şeflerine hadiseyi izah ederek şunları söyledi:

"Hepiniz şüphe altındasınız. Tahkikat neticelenmedikçe hepiniz mevkufsunuz!"

Bu arada Maurice, Buch, Esser gibi muhafız kıtalarına mensup zorbalar, icap ettiği kadar muhafız kıtasını beraberlerine alarak Goebbels'in kendilerine verdiği isim listesine göre Münih şehrinde tevkifata başladılar.

Goebbels, bu arada Au Carillon de Saucisses adlı lokantanın sahibi ile başgarsonunu ve aşçısını ortadan kaldırtmayı da unutmadı. Çünkü Goebbels son defa Röhm ile bu lokantada buluşmuş ve konuşmuştu. Yemek sofrasına bu adamlar hizmet etmişlerdi. Böyle bir mülakatın vukuunun duyulmaması lazımdı. Bir otomobile bindirilip götürülen bu zavallı adamları bir daha kimse göremedi.

Hitler General von Epp'i gördükten sonra Dahiliye Nezareti'ne döndü, orada Lutze'ye –hücum kıtaları mensuplarına tebliğ edilmek üzere– yeni bir emir yazdırdı. Hitler bu emirde şunları söylüyordu:

"Bundan sonra hücum kıtası şefinin de, basit bir asker gibi muti olmasını talep ediyorum. Kıtaların subayları eskisi gibi kaba saba maymunlar değil artık birer insan olacaklardır. Hücum kıtaları şeflerinin mükellef ziyafetler vermelerini menediyorum. Evvelce bizi kimse davet etmiyordu. Zenginlerin davetlerine gitmek bir ihanettir. Bundan başka hücum kıtaları şeflerini şık otomobillerde görmek de istemiyorum. Berlin garnizonunda davetler için bir ay içinde 30 bin mark sarfedilmiştir. Parti paralarını böylece kendi şahsi işlerine sarfetmek çirkin bir harekettir. Bundan sonra diplomatik davetlere ve ziyafetlere gitmek yasak edilmiştir.

Bugün bahis mevzuu olan mesele şudur: Siz benimle mi beraber olacaksınız, yoksa şahsi servetlerini çoğaltmak hırsıyla sizi ellerinde oyuncak yapanlarla mı? Lutze'yi size şef tayin ettim; onu alkışlayınız ve yeni emirlerimi bekleyiniz!"

Hücum kıtaları mensupları, yeni şefleri Lutze'yi alkışladılar; "Heil Hitler!" diye de bağırdılar. Ernst'in ve Heydebreck'in samimi arkadaşlarından ve genç subaylardan biri tarafından bestelenmiş olan bir parti şarkısını coşkunluk içinde söylediler.

Bu arada takibat devam etti. Tevkif edilenler Stadelheim hapishanesine atıldı. Bu arada Hitler'e tekrar şu suali sordular:

— Ya Röhm ne olacak?

Hitler muvaffakiyetinin sarhoşluğu içinde nihayet şu cevabı verdi:

— Eline bir tabanca veriniz! Eğer bir alçaksa ne yapması lazım geldiğini anlayacaktır.

— 44 —
Berlin'de 30 Haziran

30 Haziran günü Berlin'de hava pek güzeldi. Gazetelerde endişe uyandırıcı bir haber yoktu. Mareşal Hindenburg'un sıhhati iyi idi; Fransa Hariciye Nazırı Barthou'nun yeni bir seyahatinden filan bahsedilmiyordu. Ortada harp tehlikesi yok gibi idi. Hücum kıtalarıyla çelik miğferliler, Göring'in dostlarıyla Goebbels'in dostları arasındaki ihtilaflar, hükümetle kilise arasındaki anlaşmazlıklar; artık eskimiş hikâyelerdi. Yalnız sokaklarda muhafız kıtalarını taşıyan kamyon kafilelerine sık sık tesadüf ediliyordu, fakat bu da yeni bir şey değildi. Bununla beraber saat 11'de Standarten Caddesi'nden geçenler yeni bir hadisenin cereyan etmekte olduğuna hükmedebilirlerdi.

Bu cadde, Hayvanat Bahçesi ile St. Matthäus Kilisesi'nin bulunduğu meydanın arasındadır. Uzunluğu 300 metreden ibarettir. Buraları bir aristokrat muhitidir. Caddenin iki tarafında oteller, hususi binalar, mahfeller ve bürolar sıralanmıştır. Hemen her birinin önünde de birer küçük bahçe vardır.

Hayvanat Bahçesi'nin köşesinde hücum kıtaları teşkilatının genelkurmayı, biraz ötede çelik miğferlilerin mahfeli, İtalya Sefareti, Röhm'ün evi ve Fransız Konsolosluğu bulunmaktadır.

Saat 11'e doğru Göring'in polisleri caddenin iki ağzını tuttular. Makineli tüfekler yerleştirildi. Yine ne oluyordu?

Bu hareketi pencereden gören Fransız konsolosu, Fransız elçisini telefonla haberdar etti. Sefir, o sırada Paris'te bulunuyordu. Maslahatgüzar, Alman Hariciye Nezareti'nden henüz dönmüştü; orada böyle bir harekete dair kendisine bir şey söylenmemişti.

Hariciye Nezareti'nin protokol şefi tam o sırada İtalya Sefareti'ne gitmeye hazırlanıyordu; öğle yemeğine davetli idi. Sefaretten bir kâtip protokol şefine telefon ediyor; sefirin eşinin, davetlilerin gelemeyeceklerini düşünerek üzüldüğünü, çünkü caddenin iki başının polislerle tutulduğunu ve kimsenin geçmemesi için makineli tüfekler konulduğunu söylüyor. Protokol şefi hayretler içinde İtalyan kâtibe soruyor:

— Ne diyorsunuz?

— Sefaret binasının bir kaç metre ilerisine makineli tüfekler konuldu. Caddeye girmek yasak edildi.

— Mümkün değil...

Protokol şefi Hariciye Nezareti umumi kâtibine bu vaziyeti haber veriyor, o da Dahiliye Nezareti'ne ve polise soruyor. Kendisine şu cevabı veriyorlar:

"Mühim bir şey olmadığını yabancı diplomatlara söyleyiniz!"

Fakat İtalyan sefirinin davetlileri ne yapacaklar? Davete gidemezlerse onları mühim bir hadise cereyan etmediğine nasıl inandırmalı?

Hariciye umumi kâtibi, oyalamak maksadıyla protokol şefine şu cevabı veriyor:

"Çelik miğferliler mahfelinde bir araştırmaya lüzum hasıl olmuş. Yemek vaktinden evvel her halde biter."

Fakat bu sefer umumi kâtip matbuat şefi Aschmann tarafından telefona çağrılıyor; matbuat şefi soruyor:

"Gazeteciler Berlin'de ve Münih'te yeni bir hadise cereyan etmekte olduğunu söylüyorlar, izahat istiyorlar. Ne cevap vereyim?"

Hariciye Nezareti umumi kâtibi, matbuat şefine ihtiyatlı olmasını tavsiye ediyor. Fakat daha sonra umumi kâtip, bizzat Göring'in de hadise yerinde bulunduğunu ve polisin Röhm'ün evini araştırdığını öğrenerek hayrete düşüyor. Polislerin Röhm'ün evinde ne işleri var? Bundan başka aristokratlar kulübünden de kendisine telefon ediyorlar; kulübün ikinci reisi Kont Alvensleben'in tevkif edildiğini haber vererek kurtarılması için müdahalesini istiyorlar. Bunun üzerine umumi kâtip, bu hadisenin ne hücum kıtaları, ve ne de çelik miğferliler meselesi olmadığını anlıyor.

Umumi kâtip aristokratlar kulübündekilere soruyor:

— Papen için bir şey yok mu?

— Evini Göring'in polisleri kordon altına almış; onun da tevkif edileceği söyleniyor.

Umumi kâtip, koltuğunda düşünürken içeri biri giriyor, diyor ki:

"Bu sabah Nafıa Nezareti'nde Doktor Klausener tarafından verilecek konferansa gidecektim. Fakat bu konferans yapılamadı. Doktor Klausener, muhafız kıtalarının üniformasını giymiş bazı şahıslar tarafından katledilmiş..."

Bu sırada telefon çalıyor, yabancı memleket elçilerinden birisi, eski başvekillerden General Schleicher'in tevkif edilip edilmediğini soruyor. Umumi kâtip öğrenip bildireceğini söyleyerek telefonu kapıyor. Aradan iki saat geçmiştir. Umumi kâtip, matbuat şefine vaziyeti soruyor. Şunu öğreniyor: Göring akşam saat 7'de günün hadisesi hakkında gazetecilere beyanatta bulunacaktır.

— 45 —
30 Haziran'da Berlin'de öldürülen adamlar

Tevkifler başladıktan sonra Berlin'de saatlerce müddet kati olarak bir şey bilinemiyor. Yalnız şöyle rivayetler dolaşıyor: Schleicher, Röhm, Papen tevkif edilmişler, hayvanat bahçesi civarı, silahlı bir ordugâh haline girmiş, toplar bile konmuş, polislerin etrafında dolaşan bazı kadınlar da görülüyor, kocaları yemeğe gelmedikleri için meraka düşmüşler, sokağa fırlamışlar, polislere soruyorlar, fakat bir cevap alamıyorlar.

Birisi geçerken mırıldanıyor:

"Almanya'da bugün garip hadiseler oluyor..."

Bu söz üzerine muhafız kıtaları, adamı yakalayıp götürüyorlar. O adamı bir daha kimse görmüyor.

Ara sıra tüfek ve tabanca sesleri duyuluyor. Berlinlilerin yüzlerinde endişe ve korku okunuyor. Fakat Berlin büyük bir şehirdir. Birçok mahallelerde halk işiyle meşgul... Bunlar ancak akşama doğru çıkan gazetelerde şunları okuyorlar: Führer Röhm'ü azletmiş ve yerine Lutze'yi tayin etmiş...

Akşam saat 4'e doğru Göring, Başvekâlet'te gazetecileri kabul ediyor, kendilerine hadiselerin henüz devam ettiğini, ancak ertesi sabah bir tebliğ verebileceğini söylüyor.

Yalnız Röhm'ün azledildiğini, bazı grup şeflerine de işten el çektirildiğini, bunların isimlerinin bildirileceğini haber veriyor. Bir gazeteci soruyor:

— Ya General Schleicher?

— General rejim aleyhinde bir hükümet darbesi hazırlıyordu, onu tevkif ettirmeye mecbur oldum.

Ve sonra gülümseyerek ilave ediyor:

— General Schleicher tevkif edileceğini anlayınca müdafaaya kalkıştı...

Göring, bu sözleri söylerken General Schleicher de karısı da katledilmiş bulunuyordu. Generalin adı, Göring ve Hitler'in hazırladıkları listenin başında bulunuyordu. Brüning'in kaçışına Göring göz yummuştu. Fakat Schleicher'i çekemiyordu, onun askeri nüfuz ve şöhretini kıskanıyordu. Esasen General Schleicher, Brüning'e nispetle daha büyük, daha tehlikeli bir adamdı.

General Schleicher nasıl öldürüldü? Dramın bu sahnesi şöyle cereyan etmiştir:

30 Haziran sabahı saat 9'da Berlin'den gelen bir otomobil, generalin Neubabelsberg'deki köşkü önünde durdu. Altı adam inerek kapıyı çaldılar. Hizmetçi

kadın kapıyı açınca bu altı kişi yemek odasına girdiler. General, karısı ve kadının ilk kocasından olan 14 yaşındaki kızı ile sabah kahvaltısı yapıyordu. Adamlardan biri sordu:

— General Schleicher siz misiniz?

— Evet, benim, ne var?

Altı polis bu cevap üzerine tabancalarına sarıldılar ve generalin üzerine ateş ettiler. Madam Schleicher bu anda kocasını korumak için öne geçmişti. O da kocasıyla beraber yere düştü. Bundan sonra altı polis, 14 yaşındaki kızı, ölüm halinde bulunan generalin ve kendi annesinin cesetleri başında bırakarak çıkıp gittiler.

Aynı facia yukarıda kısaca söylediğimiz gibi Doktor Klausener'in ve daha birçok kimselerin evlerinde veya bürolarında hemen hemen aynı zamanda cereyan etti.

Doktor Klausener, bürosunda bir saat kadar yaralı kaldı. Fakat iki muhafız kıtası mensubu kapısını bekliyordu. Yardımda bulunmak imkânsızdı. En iyi arkadaşı olan Nafıa Nazırı von Rubenach ile doktorun mesai arkadaşları elleri böğürlerinde kaldılar. Klausener, dostu olan Berlin piskoposundan bir rahip gönderilmesini telefonla istedi. Bu arzusunu da yerine getiremediler. Yirmi yaşlarındaki iki muhafız askerinin karşısında bütün bu adamlar âciz kalmışlardı.

Akşama doğru Gestapo'nun bir otomobili nezaret önünde durdu. Klausener'in cesedini alıp götürdü. Ailesi kocasının cesedini vermeleri için çok yalvardıysa da bundan da mahrum edildi...

Öldürülen adamlar hakkında Hitler'in ve Göring'in ilk saniyede söyledikleri birbirini tutmuyordu. Hitler'in iddiasına göre Katolik olan Klausener de, General Schleicher ile karısı da, von Detten de ihanetleri meydana çıktığından intihar etmişlerdi. Göring ise bunların silahla mukabelede bulunmak istediklerinden vurulduklarını iddia etmişti.

Netice itibariyle hakikat şudur: Nasyonal sosyalistler, kötü politikacıların daima tatbik ettikleri usule başvurmuşlardır. Usul şudur: Tutulan adam önce tenha bir yere götürülür, ona sözde kaçmak fırsatı verilir ve serbest bırakılır. Zavallı mahpus, muhafızlara teşekkür edip sevinç içinde kaçmaya başlarken kurşun yağmuruna tutulur, vücudu delik deşik olarak yere yığılır...

— 46 —
Kurbanlar listesi ve kurtulanlar

30 Haziran ihtilali, On Birinci Louis'nin yaptığı hareketlere benzemektedir. Öyle bir ihtilal ki yapan millet değil hükümettir; halkın işten haberi bile yoktur.

Kurbanlar listesi tamamıyla tatbik edilemedi. Meşum listede Schmidt adında biri bulunuyordu. Bu isim altında üç defa adam öldürüldü. Birisi oldukça tanınmış bir musiki münekkidi idi. Politika ile hiç alakası yoktu; Göring'in de takdir ettiği bir sanat adamıydı.* Listede isimleri bulunanlardan bazıları da kurtulmaya muvaffak oldular. Mesela bunlardan birisi General Schleicher ve Brüning kabinelerinde bulunmuş olan Binbaşı Treviranus'dur. Muhafız kıtaları, köşkünü bastıkları zaman binbaşı Wannsee Tenis Kulübü'nde bulunuyordu. Muhafız kıtalarının geldiğini görünce kendisini aradıklarını anlayarak hemen oyunu bıraktı. Kulübün bahçesinden kaçtı, Wannsee ormanlarına saklandı, oradan sadık bir dostunun evine iltica etti. Dostunun verdiği para ve elbise sayesinde Almanya'dan kaçtı, 8 gün sonra İngiltere toprağına ayak bastı. Treviranus bugün İngiltere'de bulunmaktadır ve Alman mülteci teşkilatının şeflerinden birisidir.

İsteseydi General von Bredow da kaçabilirdi: 30 Haziran günü saat beşte Adlon Oteli'nde bulunuyordu. O saatte General Schleicher'in ölümü artık herkesçe malumdu. İçeri giren bir yabancı diplomat, generali görünce şaşırdı:

— Neler oluyor, haberiniz var mı, generalim? diye sordu.

General şu cevabı verdi:

— Evet, hatta bu domuzların beni hâlâ öldürmediklerine şaşıyorum.

Yabancı diplomat bir an durakladı. Sonra generali kurtarmak ümidiyle:

— Arabam dışarıda hazır... Sizi evime, yemeğe götüreyim, dedi.

General Bredow elini uzattı:

— Çok teşekkür ederim, dedi, fakat bu sabah evden pek erken çıktım, oraya dönmek istiyorum, burada dostlarımı gördüğüme memnunum.

Masada oturan Almanlardan birisi yalvardı:

— Bredow, delilik etme!

General kalktı, omuzlarını silkti:

— General Schleicher'i öldürdüler. O benim şefimdi, Almanya'yı kurtarabilecek biricik adamdı; mademki onu öldürdüler, ben kalmışım kalmamışım, ne ehemmiyeti var?

---

* Burada sözedilen, Alman müzik eleştirmeni Willi Schmid (12 Nisan 1893–30 Haziran 1934) olup soyadı –*dt* ile değil –*d* ile yazılır (ed. n.).

Ondan sonra general, Adlon Oteli'nden çıkıp gitti. Bir daha kimse kendisini göremedi, 2 Temmuz günü kurşuna dizildiği sonradan duyuldu.

Nazi hükümeti, 30 Haziran hadisesinin ertesi günü gazeteler vasıtasıyla resmi bir tebliğ neşretti. Bu tebliğde hücum kıtaları teşkilatından 8 grup şefinin isimleri sıralanmıştı. Bunlar, Röhm'e vekâlet eden von Krauser, Ernst, Heines, Schneidhuber, Hayn, von Heydebreck ve Münih'te öldürülmüş olan Kont Spreti ile Schmidt idi.

Tebliğde Röhm'e dair bir şey yoktu. Yalnız sonunda (silahla mukabelede bulunmak istemiş olan) General Schleicher'in de öldüğü haber veriliyordu. Fakat ne tebliğde ve ne de gazetelerde Madam von Schleicher'in, Doktor von Klausener'in, von Papen'in kâtibinin, Gregor Strasser'in daha birçoklarının 30 Haziran günü ortadan kaldırıldıklarına dair en küçük bir ima bile görülmüyordu.

1 Temmuz günü çıkan gazeteler, temizleme hareketinin Berlin'de Göring ve Münih'te Hitler tarafından bizzat idare edildiğini yazdılar. Almanya'nın diğer şehirlerinde ne gibi hadiseler cereyan ettiğinden bahsetmediler.

Gleichwitz polis müdürü ve eski bir harp malûlü olan Ramshorn, bürosunda tabanca ile öldürüldü. Bu adam, nasyonal sosyalist partisi mebuslarının en eskilerinden birisi idi.

Bremen'de hücum kıtaları grup şefi olan Ernst, balayını geçirmek üzere seyahate çıkarken, 30 Haziran sabahı şehrin polis müdürü tarafından tevkif edildi. Halbuki bir gün evvel aynı polis müdürü Ernst'in şerefine bir yemek ziyafeti vermiş, kendisine ve genç karısına "Almanya'nın saadeti namına uzun ömür" dilemişti.

Ernst, tevkif edildiği zaman inanamadı, bunun bir latife olduğuna hamletti. "Vapurumu kaçırtacaksınız" diyerek güldü. Fakat muhafız kıtalarının azılıları otel odasında üzerine atılıp kendisini bağlayınca ve kaba hakaretler, küfürler işitince aklı başına geldi. Ernst uçakla Berlin'e getirildi. Göring'in veya dostu olan Hohenzollern Prensi August Wilhelm'in yanına götürülmesini istedi. Hatırına gelen ihtimal, Almanya'da imparatorluk taraftarlarının bir ihtilal yapmış olmalarıydı. Halbuki Prens August Wilhelm, ancak Göring'in sayesinde suçlu sayılmaktan kurtulmuş ve bir müddet kendi evinde ikamete memur edilerek sorguya çekilmişti. Bu hadiseden sonra prens, bütün eski dostlarından yüz çevirdi. Hitler 13 Temmuz günü Reichstag'da Ernst'in ve diğer S.A. şeflerinin kurşuna dizildiklerini söylerken bu prens de Hitler'in bu hareketini alkışlayanlar arasında bulunuyordu.

Ernst, Lichterfeld'deki meydana götürüldü. Sonuna kadar ne olup bittiğini anlayamayan bu adam, Alman kurşunlarıyla ölürken "Yaşasın Hitler!" diye bağırdı.

— 47 —
Temizleme hareketinin bilançosu

Magdeburg, Kottbus, Stuttgart, Dresden ile diğer Alman şehirlerinde, bilhassa cenup ve orta Almanya'da birçok tevkifler yapıldı, birçok adamlar öldürüldü. Berlin ve Münih'ten başka Breslau'da da temizleme hareketinin geniş ölçüde yapıldığı anlaşıldı.

Silezya'da nasyonal sosyalizmin mühim adamlarından üçü bulunuyordu. Bunlardan birincisi Erzberger'in katili olan ve Hitler'le Röhm'ün başlıca adamlarından sayılan meşhur Heines'ti. Bu adam hem Breslau polis müdürü ve hem de orada hücum kıtaları garnizonunun kumandanı idi.

İkincisi geçen harpte ordu kumandanlığı yapmış bir generalin oğlu olan von Woyrsch olup S.S. (yani muhafız kıtalarına) kumanda ediyordu. Üçüncüsü ise Hitler'in ilk arkadaşlarından olan ve siyasi teşkilatı idare eden Bruckner'di.

İşte bu üç adamın arasında dehşetli rekabet vardı; birbirlerini çekemiyorlar, birbirlerinden nefret ediyorlardı. Yalnız Yahudilere karşı müşterek cephe yapıyorlar ve eski partilerin aleyhinde birlik gösterebiliyorlardı.

Temizleme hareketi başlayınca Woyrsch işin başına geçti ve eskiden harp arkadaşı ve hücum kıtaları livası şefi olan von Wechmar'ı ilk hamlede tevkif ettirip kurşuna dizdirdi. Heines, 30 Haziran içtimaına iştirak için Wiessee kaplıcasına hareket etti*****.

Silezya'da diğer tevkifler ve katiller de oldu; yalnız hücum kıtalarına mensup küçük subaylar, hareketi sezdiklerinden askerleriyle beraber garnizonlarına kapandılar ve kendilerini silahla müdafaaya koyuldular. Fakat iki gün süren bir çarpışmadan sonra teslim oldular ve hepsi öldürüldüler.

Bütün bu kıyam içinde yalnız Breslau'daki hücum kıtaları kendilerini silahla müdafaaya kalkışmışlardı. Çünkü Heines'in adamları, von Woyrsch'un muhafız kıtalarıyla er geç çarpışacaklarını çoktan beri biliyorlardı ve göze almışlardı. Bunun haricinde hiçbir mukavemete tesadüf edilmedi.

Von Woyrsch harekete geçince casuslar Bruckner'i işten haberdar ettiler. Müfrit solcu olan bu adam, Heines'i sevmemekle beraber onu von Woyrsch'a tercih ediyordu. Bruckner canını kurtarmak için hiç sevmediği von Worysch ile birleşti ve tıpkı şefi Goebbels gibi hareket ederek yeni cereyana ayak uydurdu.

---

* Burada olması gereken *etti* kelimesi dizgi hatasından dolayı metinde yoktur (ed. n.).

2 Temmuz sabahı neşredilen bir tebliğde temizleme hareketinin sona erdiği bildirildi. Fakat hakikatte hareket daha iki hafta devam etti. Kurbanların sayısı malum değildir. Bunu şüphesiz Hitler de Göring de bilemezler. 2 Temmuz akşamı neşredilen kısa bir tebliğde Berlinliler Röhm'ün de kurşuna dizildiğini öğrendiler. Bu kısa tebliğe göre Röhm hesap vermekten imtina ettiği için (yani Hitler tarafından kendisine gönderilmiş olan tabancayı kullanarak intihar etmediği için) kurşuna dizilmişti.

13 Temmuz günü Hitler Reichstag'da söylediği nutukta kurbanların sayısını 76 gösterdi; bunların isimlerini bildirmedi. Fakat o günlerde İsviçre ve İngiliz gazeteleri katliamın daha geniş ölçüde yapıldığını yazdılar ve bu arada birçok isimlerden bahsettiler. Her halde bu temizleme hareketinde en az 1000 adamın öldürüldüğünü kabul etmek lazımdır.

Kurbanlardan birinin kardeşi olan Otto Strasser, cesetleri yakılanlar hakkında bir liste tutmuştur. Kurbanlardan birçoğunun cesetleri yakılıp küle çevrildi. Klausener'in, von Bose'nin, Münih Katolik hareketi şeflerinden Doktor Beck'in ve Rahip Muhlert'in mezarları yoktur. Bunların aileleri cesetlerini istedikleri zaman onlara birer avuç külden başka bir şey vermediler.

Otto Strasser'in yazdıklarına bakılırsa yalnız Berlin'de 30 Haziran ve 1 Temmuz günlerinde öldürülüp cesetleri küle tahvil edilenlerin sayısı 262'dir. Bunların arasında ağabeysi Gregor Strasser'in numarası 16'dır.

Diğerleri öldürüldükleri yerlerde gömüldüler ve bunların kim oldukları ancak bir tesadüfle tespit edilebildi. Mesela bunlardan Teğmen Rossbach'ın cesedi, bir sene sonra Berlin civarındaki Grunewald ormanında bulundu.

Matbuatın dilsiz olduğu ve hakikati söylemeye korktuğu bir memlekette bunlara dair malumat toplamak pek güçtür. Ölenlerin aileleri bir şeyler bilseler bile temas etmekten ve izahat vermekten çekiniyorlar. Bununla beraber Berlin piskoposu, "Din Haftası" mecmuasında Doktor Klausener'e bir sütun tahsis etmekten çekinmedi. Münih gazeteleri de Bavyera meclisinin sabık reisi von Kahr'ın 30 Haziran kurbanları arasında bulunduğunu yazdılar. Bundan başka Reichstag'da 12 mebusun da 30 Haziran günü ortadan kayboldukları öğrenildi.

— 48 —
30 Haziran hareketi ve Mareşal Hindenburg

Hitler ve Göring, temizleme hareketini mareşalden gizlemek için bazı tertibat almışlardı: Mareşalin yanında Neudeck'te yalnız Kont Schulenburg kalmış, mareşalin kâtibi olan Meissner ise Berlin'e gelerek 30 Haziran günü Göring ile temasa başlamıştı.

Schulenburg, Meissner'in dönüşüne kadar mareşalin kimse ile konuşmasına meydan vermeyecekti. Diğer yandan bunu kontrol için Himmler'in yakın bir arkadaşı bir muhafız kıtasıyla beraber Neudeck'e hareket etmiş ve orada kontrol işine girişmişti.

Fakat von Papen, Hindenburg'un komşusu ve dostu olan Kont Oldenburg'a vaziyeti haber vermiş ve mareşale derhal bildirmesini rica etmişti. Kont Oldenburg, mareşal ile görüşmek istediyse de Göring ve Hitler'den talimat almış olan Schulenburg mâni oldu ve şu cevabı verdi:

"Mareşal hastadır, konuşacak halde değildir."

Bununla beraber o sabah mareşal kalkmış, Siyam kralının ziyaretini kabul etmişti.

Mareşalin bir vasiyetname ile kendisine siyasi vâris yaptığı von Papen, Berlin'deki evinde mahpus bulunuyordu. Kendi hususi kalem müdürü von Bose'nin, çalışma arkadaşlarından olan Jung ile von Decken'in öldürüldüklerini biliyordu. Evini saran muhafızlar, onun da aynı akıbete uğrayacağını saklamıyorlar, yalnız Hitler'in avdetini beklediklerini söylüyorlardı.

Papen, henüz nasyonal sosyalist olmayan bir Almanya'yı idare etmişti. Bu sebeple kendisi eski ve yeni rejim arasında bir köprü idi. Yeni rejime iştirak etmesi bir örnek olarak gösterilebilirdi. Bundan başka Papen'in arkasında Hindenburg vardı. Sonra Papen, Sarre* havzasındandı, onu öldürmek bu havza için yapılması düşünülen reyiâmı kaybetmek demekti. Bu da pek büyük bir hata olurdu.

İşte bu sebepler dolayısıyla Naziler von Papen'i öldürmeye karar veremediler, ondan istifade etmek yolunu tuttular.

Hitler, Reichstag önünde onun vaziyetini şu sözlerle belirtti:

"Von Papen'in hainlerle beraber olduğu şeklindeki şayia tamamıyla asılsızdır. Bunun en büyük delili de asilerin onu da öldürmeye karar vermiş olmalarıdır."

---

* Saarland (ed. n.).

Bu suretle Papen, Berlin'deki evinde güya öldürülmek için değil, hayatı muhafaza edilmek için kasten hapsedilmiş oluyordu. Hitler, mareşalin etrafındaki adamların sadakatinden emin olduktan sonra von Papen'e hürriyetini iade etmekte mahzur görmedi.

Hitler, Münih'ten Berlin'e dönüşünde halk tarafından alkışlandı. Bu cahil halk, Almanya'nın düşmanlarıyla işbirliği yapan ve bir suikast hazırlayan hainlerin katledilmesini doğru bulmuştu.

30 Haziran hareketinin içyüzüne vâkıf olamayan Mareşal Hindenburg da 2 Temmuz günü Hitler'e bir telgraf gönderdi. Mareşal bu telgrafta ezcümle şöyle diyordu:

"Yüksek cesaret ve tedbirleriniz sayesinde büyük ihanet teşebbüslerini söndürdüğünüz, bana gösterilen raporlardan anlaşılmış bulunuyor. Alman milletini vahim bir tehlikeden kurtardınız. Bu münasebetle size derin minnet ve teşekkürlerimi sunuyorum."

Hitler'i daha çok memnun eden şey, mareşalin bu teşekkürleri değil, General von Blomberg'i Alman ordusu kumandanlığına tayin etmiş olmasıydı. Artık Hitler mareşalin vasiyetnamesinden endişe edemezdi. Çünkü mareşalin etrafındaki başlıca adamların hepsi kendi tarafına geçmişti. Yalnız bir Papen kalmıştı. Fakat o da artık kendi hayatını kurtarmaktan başka bir şey düşünemeyecek vaziyete düşmüştü.

— 49 —
Hindenburg'un ölümü ve vasiyetnamesi

Hindenburg 2 Ağustos sabahı saat dokuzda öldü. Alman gazeteleri o gün mareşalin henüz sağlığında iken kabul edilen bir kanun neşrettiler. Bu kanuna göre cumhurreisliği ve başvekâlet mesuliyetleri Adolf Hitler'in şahsında toplanıyorlardı; kanun mareşalin ölümünden itibaren meriyete giriyordu.

Bundan başka, gazeteler Alman ordusunun 2 Ağustos sabahı saat 9'da yeni hükümet reisine yemin ettiğini de haber verdiler. Bu suretle mareşal gözlerini kaparken Alman ordusu General Blomberg-Hitler anlaşması neticesi yeni şefe çabucak bağlanıverdi.

Bundan sonra Hitler ve yakın arkadaşları mareşalin bir vasiyetname hazırlamadığını ilan ettiler. 3 Ağustos'ta çıkan bir tebliğde şöyle deniliyordu:

"Mareşal von Hindenburg hiçbir siyasi vasiyetname bırakmamıştır. Buna dair söylenen şeylerin aslı yoktur."

Fakat Naziler bir defa da milletin reyine müracaati muvafık gördüler. Mareşalin de Hitler'e rey vermiş olduğuna Alman milletini inandırmak istediler; Goebbels bu propaganda işini eline aldı. 4 Ağustos'ta sokaklarda şöyle yaftalar görüldü: "Alman erkeği, Alman kadını, Hitler'in hem cumhurreisi ve hem başvekil olmasını kabul ediyor musun?"

Goebbels, Hitler'e ilk rey veren Almanın Mareşal Hindenburg olduğunu ilan etti. 5 Ağustos'ta mareşalin cenazesi Tannenberg'de gömüldükten sonra radyoda ölünün 1933 ikinciteşrininde söylediği nutuk işitildi. Mareşal bu nutkunda Almanları kararın lehinde rey vermeye davet ediyordu. Fakat o nutukta bahsedilen karar, Almanya'nın dış siyasetine ve Milletler Cemiyeti'nden ayrılışına ait bir şeydi.

Ölü mareşalin radyoda tekrarlanan bu nutkundan sonra gazeteler faaliyete geçtiler: "Hindenburg sizi çağırıyor, kendisinden sonra şef olan adamı bize gösterdi, Hindenburg'a itaat edelim" şeklinde başlıklar altında bir sürü yazılar neşrettiler.

15 Ağustos'ta, mareşalin vasiyetnamesinin neşredileceği ilan edildi. Bu habere göre vasiyetname Albay Oskar von Hindenburg tarafından Papen'e verilmiş ve Papen de vasiyetnameyi Hitler'e arzetmiş. Meselenin halka bu şekilde ilan edilmesi, von Papen'in, mareşalin son arzularını açığa vurması ve kendi hesabına bunlardan istifade etmeye kalkışması ihtimallerini önlemiştir.

Vasiyetnamenin neşredilmiş olan kısımlarında yeni cumhurreisi hakkında hiçbir ima yoktur. Yalnız mareşalin, başardığı işten dolayı Hitler'e teşekkür ettiği ve minnet duyduğu yazılıdır. Fakat vasiyetnamenin en mühim kısımları hiç neşredilmemiştir. Bunların neden ibaret olduğunu von Papen ile Nazi şeflerinden başka bilen yoktur.

• • •

1934 yazında talih Hitler'in yüzüne gülmüştür. 30 Haziran'da bütün düşmanlarını temizlemiş, dik kafalı ve şahsiyet sahibi olmaları dolayısıyla yarın kendisine rakip ve düşman olabilecek bütün şahsiyet sahibi adamları da ortadan kaldırmıştır. Yani kendi nüfuzunu Almanya'da hâkim kılmak bakımından kanlı bir kumar oynamış ve yüzde yüz bunu kazanmıştır. O dakikada ölüm döşeğinde yatan 86 yaşındaki devlet reisi bir ay sonra ölmüş, böylece Hitler'in istibdadı karşısında hiçbir engel kalmamıştır.

Nazilik bundan sonra nikaplarını atmış, gayelerini pervasızca açığa vurmuş, totaliter devleti kurarak harp hazırlıklarına koyulmuştur. Harici siyasette nereye elini uzatmışsa iradesini hâkim kılmıştır. Sarre'ı geri almış, Ren işgaline nihayet vermiş, Versailles Muahedesi'ni yırtmış, Avusturya'yı ilhak etmiş, sonra daha geniş siyasi bir taarruza geçerek Çekoslovakya'yı parçalamış, Merkezi Avrupa'ya hâkim olmuştur. Askeri emperyalizminin öncüsü olarak da, kendine mahsus usullerle Cenubi Avrupa'yı ve Cenubi Amerika'yı iktisadi hâkimiyeti altına almıştır. Harbe hazırlanmış ve tamamıyla silahlanmış biricik memleket sıfatıyla de bütün dünyayı titretmiş, Münih mülakatında İngiltere ve Fransa'ya diz çöktürmüştür.

30 Haziran 1934'ten sonra artık Naziliğin iç yüzü kalmamıştır, yalnız heybetli bir dış yüzü vardır. Eski Bohemyalı onbaşı, Napolyon'u gölgede bırakacak şekilde bir kudret kurmuş ve dünya hâkimiyetine kancasını takmıştır. Fakat Avusturya'nın ilhakından sonra garp devletlerinin uyandıklarını, telaşa düştüklerini ve askeri hazırlıklara giriştiklerini, Rusya'nın el altından sessizce hazırlandığını görünce atik davranmayı doğru bulmuş, tarihin en muazzam kumarını oynamağa kalkışmıştır. Alman milletini en az bin sene için dünyaya hâkim kılmak, başka milletleri esir sürüleri haline indirmek gayesiyle oynadığı oyunda çok ustaca hamleler yapmış, fakat oyunu sükûnetle ve temelli bir planla idare edememiştir. Netice olarak kuvvetini dağıtmış, tüketmiş, Alman milletini bin senelik hâkimiyete kavuşturacak yerde bin senelik esaret tehlikesine maruz bırakmıştır.

Naziliğin yükseliş ve yıkılışı, tarihin en ibretli maceralarından biridir. Tahakküme, istibdada, nefrete dayanan bir sistemin en uygun şartlar içinde bile beka bulamayacağını, günün birinde mutlaka çökeceğini ve müstebitlerin başına yıkılacağını bir defa daha ispat etmiştir.

Nazilik macerasını Alman milleti varlığıyla, birliğiyle ve istiklaliyle ödemiştir. Türlü türlü dar hesaplarla bu maceraya yıllarca müsamaha gösteren milletler de gafletlerini sellerle kan dökerek, tehlikeler, buhranlar, dehşetler geçirerek ödemeye mecbur kalmışlardır.

– SON –

Alexis Gritchenko
İstanbul'da İki Yıl - 1919-1921 –
Bir Ressamın Günlüğü

Haz. Kemalettin Köroğlu - Erkan Konyar
Urartu: Doğu'da Değişim

İnan Çetin
Vadi

Tony Judt
Kusurlu Geçmiş – Fransız Entelektüelleri 1944-1956

Ian McEwan
Sahilde
Kefaret
Amsterdam'da Düello

James Wood
İyi Bir Hayat

George Eliot
Middlemarch – Taşra Hayatı Üzerine Bir İnceleme

Ezra Pound
Kantolar

Tahir Alangu
Türkiye Folkloru El Kitabı

Eugène Ionesco
Beyaz ve Siyah

Javier Marías
Tüm Ruhlar
Berta Isla

Cem Behar
Orada bir musiki var uzakta…
XVI. Yüzyıl İstanbulu'nda Osmanlı/Türk Musıki
Geleneğinin Oluşumu

Manuel Benguigui
Alman Koleksiyoncu

Doğan Hızlan
Hatırlamak – Günlük Yaşamdan Dipnotlar

Mehmet Rifat
Sait Faik'i Yorumlayanlar: Eleştirinin Eleştirisi

Edip Cansever
Umutsuzlar Parkı

Kirli Ağustos **Derya Bengi**
80'li Yıllarda Türkiye: Sazlı Cazlı Sözlük –
"Yaprak döker bir yanımız"
70'li Yıllarda Türkiye: Sazlı Cazlı Sözlük –
"Görecek günler var daha"
50'li Yıllarda Türkiye: Sazlı Cazlı Sözlük –
"Şimdiki zaman beledir"

Haz. Bahanur Garan Gökşen - Murat Yalçın
Bir Yalnız – 100. Doğum Yılında İlhan Berk

İlhan Berk
Bir Limandan Üç Resim
Galileo Denizi
Şiirin Çizdiği

Max Frisch
Mavi Sakal
Montauk

Sándor Márai
İşin Aslı, Judit ve Sonrası

Ahmet Ümit
Bir Ses Böler Geceyi
Kukla
Çıplak Ayaklıydı Gece
Beyoğlu'nun En Güzel Abisi
Şeytan Ayrıntıda Gizlidir
Ninatta'nın Bileziği
Kar Kokusu
Aşkımız Eski Bir Roman

Orhan Pamuk
Babalar, Analar ve Oğullar – Cevdet Bey ve Oğulları -
Sessiz Ev - Kırmızı Saçlı Kadın
Şeylerin Masumiyeti
Balkon / Fotoğraflar ve Yazılar

Haz. Erkan Irmak
Benim Adım Kırmızı Üzerine Yazılar

A.N. Wilson
Tolstoy

Behçet Necatigil
Konuş ki Göreyim Seni
Vaktin Zulmüne Karşı – Düzyazılar 3
Dost Meclislerinde Kasideler

Camille Laurens
On Dört Yaşındaki Küçük Dansçı

Yıldıray Erdener
Kars'ta Çobanoğlu Kahvehanesi'nde Âşık Karşılaşmaları – Âşıklık Geleneğinin Şamanizm ve Sufizmle Olan Tarihsel Bağları

Franz Kafka
Şato
Ceza Sömürgesi

Amin Maalouf
Uygarlıkların Batışı

Hal Herzog
Sevdiklerimiz, Tiksindiklerimiz, Yediklerimiz – Hayvanlar Hakkında Tutarlı Düşünmek Neden Bu Kadar Zordur?

Nâzım Hikmet
Benerci Kendini Niçin Öldürdü?
Kemal Tahir'e Mahpushaneden Mektuplar

Metin And
Dionisos ve Anadolu Köylüsü
Kısa Türk Tiyatrosu Tarihi
Osmanlı Tasvir Sanatları: 2 – Çarşı Ressamları

Doğan Tekeli
Çebiş Evi'nden Hisar Tepe'ye

Doğan Yarıcı
Hodan

Abdülhalik Renda
Günlükler 1920-1950
Hatırat

Elif Sofya
Hayhuy

William Faulkner
Emily'ye Bir Gül – Seçme Öyküler

Elmore Leonard
Bücürü Ayarla
Rom Kokteyli

Emily Ruskovich
Idaho

Uğur Kökden
Unutmayı Bir Öğrenebilsem

Ömer F. Oyal
Gemide Yer Yok
Önceki Çağın Akşamüstü

Paul Signac
Eugène Delacroix'dan Yeni-İzlenimciliğe

Philippe Soupault
Görünmeyen Yönleriyle

Derviş Zaim
Ares Harikalar Diyarında
Rüyet

Ahmet Emin Yalman
Naziliğin İçyüzü

Marianna Yerasimos
Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi'nde Yemek Kültürü
İstanbullu Rum Bir Ailenin Mutfak Serüveni

Ali Teoman
Yazı, Yazgı, Yazmak

Yüksel Pazarkaya
St Louis Günleri

Waller R. Newell
Tiranlar – Gücün, Adaletsizliğin ve Terörün Tarihi

Nursel Duruel
Geyikler, Annem ve Almanya
Yazılı Kaya

Oktay Rifat
Elleri Var Özgürlüğün
Perçemli Sokak
Yaşayıp Ölmek Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler
Latin Ozanlarından Çeviriler
Yunan Antologyası

Oliver Sacks
Bilinç Nehri

Ali Özuyar
Hariciye Koridorlarında Sinema

İpek Çalışlar
Latife Hanım

Jean-Louis Fournier
Otopsim

Betül Tarıman
Maksatlı Makastar

Cemal Süreya
Göçebe
Beni Öp Sonra Doğur Beni

Arthur Schopenhauer
Aşkın Metafiziği

Haz. Sula Bozis, Seza Sinanlar Uslu
İvi Stangali – Ressamı Hatırlamak

Bella Habip
Kültür ve Psikanaliz – Sinema, Edebiyat ve Güncelin Psikanalizi

Benny Anderson
İşte Söyledim – Seçilmiş Şiirler

Claudio Magris
Tuna Boyunca

Publius Ovidius Naso
Dönüşümler I-XV

Donald W. Winnicott
Piggle – Küçük Bir Kız Çocuğunun Psikanalizle Tedavisinin Öyküsü

Rachel Cusk
Övgü

Sue Gerhardt
Sevgi Neden Önemlidir? – Şefkat Bir Bebeğin Beynini Nasıl Biçimlendirir?

David Lewis-Williams
Mağaradaki Zihin

Hasan Gören
Altı Yaprak Üstü Bulut

Marianna Warner
Bir Zamanlar Bir Ülkede... – Masalların Kısa Tarihi

David Wootton
Bilimin İcadı – Bilim Devrimi'nin Yeni Bir Tarihi

Furuğ Ferruhzad
Rüzgâr Bizi Götürecek – Toplu Şiirler

Nasser Saffarian
Ah Ayetleri – "Furuğ Ferruhzad Hakkında Söylenmemiş Sözler"

Orhan Duru
Bırakılmış Biri

Ralf Rothman
Baharda Ölmek

Enis Akın
Müjgan

Joseph Kessel
İblisin Oyunu

Lâle Müldür
Tehlikeliydi, Biliyordum

Marc Augé
Biri Sizi Bulmaya Çalışıyor
Unutma Biçimleri

Erlend Loe
Kadının Fendi

Evangelia Balta
Karamanlı Yazınsal Mirasının Ocaklarında Madencilik

Tarık Dursun K.
Alo, Harika Hanım Nasılsınız?

William Carlos Williams
Seçme Şiirler

Faruk Duman
Köpekler İçin Gece Müziği
Kaptan Kanca'nın Bir Macerası

YAPI KREDİ YAYINLARI / YENİLERDEN SEÇMELER

Halit Ziya Uşaklıgil
Saray ve Ötesi

Megan Hunter
Sondan Sonra

Ferdi Çetin
Evimizi Böyle Yaktım

Sergen Çirkin
Güney Sibirya Arkeolojisi ve Şamanizm

Onat Kutlar
Gündemdeki Konu
Yaşanmış Ağır Bir Ezgi

Forrest Gander
İz
Şairin Vedası

Gotthold Ephraim Lessing
Minna Von Barnhelm

Hélène L'Heuillet
Komşuluk – İnsanların Birlikte Varoluşu Üzerine Düşünceler

Hüseyin Kıran
Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor
Resul

Tuğba Doğan
Nefaset Lokantası

Nuran Tezcan
Seyyahın Kitabı – Evliyâ Çelebi Üzerine Makaleler

İ. S. Turgenyev
Klara Miliç

Necmi Sönmez
Paris Tecrübeleri – École de Paris - Çağdaş Türk Sanatı: 1945-1965

Roy Jacobsen
Beyaz Deniz

Nezihe Meriç
Menekşeli Bilinç

Sean McMeekin
Osmanlı'da Son Fasıl – Savaş, Devrim ve Ortadoğu'nun Şekillenişi 1908-1923

Gulam Hüseyin Sâedi
Dendil

Hüseyin Ferhad
Nihayet Bir Cümledir İnsan

Mine Söğüt
Gergedan

Selçuk Demirel
Kıyıda Tek Başına
PSİ – Bilinçaltından Gerçeküstüne

Gülten Akın
Bütün Eserleri I

Stella Rimington
Kıl Payı

Turgut Uyar
Divan

Romain Rolland
Jean-Christophe I-II

Carlo Cassola
Bube'nin Sevgilisi

Hannah Kent
Irmağın Cinleri

Orlando Figes
Nataşa'nın Dansı – Rusya'nın Kültürel Tarihi

Halit Ziya Uşaklıgil
Mai ve Siyah

H. Bülent Gözkân
Kant'ın Şemsiyesi

Ayfer Yavi
Bir Dünya Börek – Böreğin Tarihsel Yolculuğu

Kazuo Ishiguro
Yirminci Yüzyıl Filmini İzlediğim Akşam ve Başka Küçük Keşifler

Nazan İpşiroğlu - Zehra İpşiroğlu
Bugünden Düne Dünden Bugüne

Yüksel Pazarkaya
Çevirinin Estetiği ve Çeviri Serüveni

Nikolay Semyonoviç Leskov
Çelik Pire

Marc Augé
Evsiz Bir Adamın Güncesi

Anil Ananthaswamy
Ya Ben Yoksam? – Kendiliğin Labirentinde Bir Gezinti

Francis Russell
Türkiye'de Görülecek 123 Yer

John S. Allen
Obur Zihin – Yiyeceklerle İlişkimizin Evrimi

Dag Solstad
Mahcubiyet ve Haysiyet

Claudio Magris
Davanın Reddine

Haz. Mustafa Demirtaş
İkinci Bir Yaşam – Sevim Burak'ın Edebiyat Dünyası

Selçuk Demirel
Saat Kaç

Theodor W. Adorno
Müzik Yazıları

Uğur Nazlıcan
Bir Dükkânı Beklemek

İlhan Durusel
Defterdar – Evlat Katli İçin El Kitabı

Ece Ayhan
İyi Bir Güneş

Kâmuran Şipal
Dua Çiçeği

Georges Dumézil
Mit ve Destan III – Roma Tarihleri

Richard Yates
Mutluluk Fotoğrafı

Wilson Amos Farnsworth
Kapadokya'daki Amerikalı Misyonerlerin Bilinmeyen Tarihi (1853-1903)

Evin İlyasoğlu
Ben Leyla Gencer – La Diva Turca

Ursula Reinhard
Türk Âşık ve Ozanları

Roger Ford
Cennetten Mahşere – Ortadoğu'da Birinci Dünya Savaşı

Giorgio Bassani
Surların İçinde – Beş Ferrara Öyküsü
Kuru Otların Kokusu

Elmore Leonard
Rom Kokteyli

José Ortega y Gasset
Quijote Üzerine Düşünceler

Juan Enriquez - Steve Gullans
Kendi Evrimimizi Yönetmek

Margit Schreiner
İnsan Dengesi

Betül Tarıman
Rıza Bıyık

Anne Enright
Yeşil Yol

Nikolay Vasilyeviç Gogol
Üç Hikâye

Şiir Erkök Yılmaz
Aile İçi Muhabbet

Simon Sebag Montefiore
Romanovlar 1613-1918

YAPI KREDİ YAYINLARI / YENİLERDEN SEÇMELER